

DOM in SVET

LETO XV.
ŠTEV. 8.

1902.

LIST ZA LEPOSLOV-
JE IN ZNANSTVO.
UREDNIKA: DR. MIHAEL
OPEKA IN DR. EVGEN
LAMPE.

TISKAR KATOLIŠKA TI-
SKARNA V LJUBLJANI.

Vsebina.

	Stran
Nesrečno zlato! Povest. Spisal Bogdan Vened. (Dalje)	449
Mir božji. Spisal Ksaver Meško	456
V zračnih višinah. Črtice o zrakoplovstvu. Spisal I. Z. (Konec.)	460
Novomašni Ave. Zložil Silvin Sardenko	463
Mladostni glas. Zložil Ivo Danič	463
Moj up! Zložila Mira	463
Od Save do Bospora. Potopisni spomini. Napisal Ivan Knific (Dalje.)	464
„Nedeljsko jutro.“ Spisal Ivan Marin	474
Pesem za zapuščene. Zložil Cvetko Slavin	477
Divji lovec. Narodni igrokaz s petjem v štirih dejanjih. Spisal F. S. Finžgar	478
Iz Kranjske na Goriško — pod zemljo! Tehnična dela pri bohinjskem predoru. Popisuje Livški	483
Slovenščina v semeniščih. Povestne črtice. Sestavil Andrej Fékonja. (Konec)	488
Vladimir Galaktionovič Korolenko. Literarna slika. Spisal F. Ks. G.	492
Trtje in povrtje. Zložil Anton Medved	496
Med travo. Zložil Cvetko Slavin	496
Marija Nazaret. Priobčil P. R.	497
Književnost	499
Slovenska književnost. Str. 499. — Hrvaška književnost. Stran 501. — Češka književnost. Str. 502. — Ruska književnost. Str. 503. — Iz drugih književnosti. Str. 503.	
To in ono	506
Petindvajsetletnica Leona XIII. Naše slike. Podobar Andrej Rovšek. Slovenska stenografija. Domača umetnost. Ferdo Livadič. Novi rektor zagrebškega vseučilišča. Nikola Mašić. Hrvaški slikar Vergilij Meneghello-Dinčić. O razvoju hrvaške umetnosti. „Matica Hrvatska“ itd.	

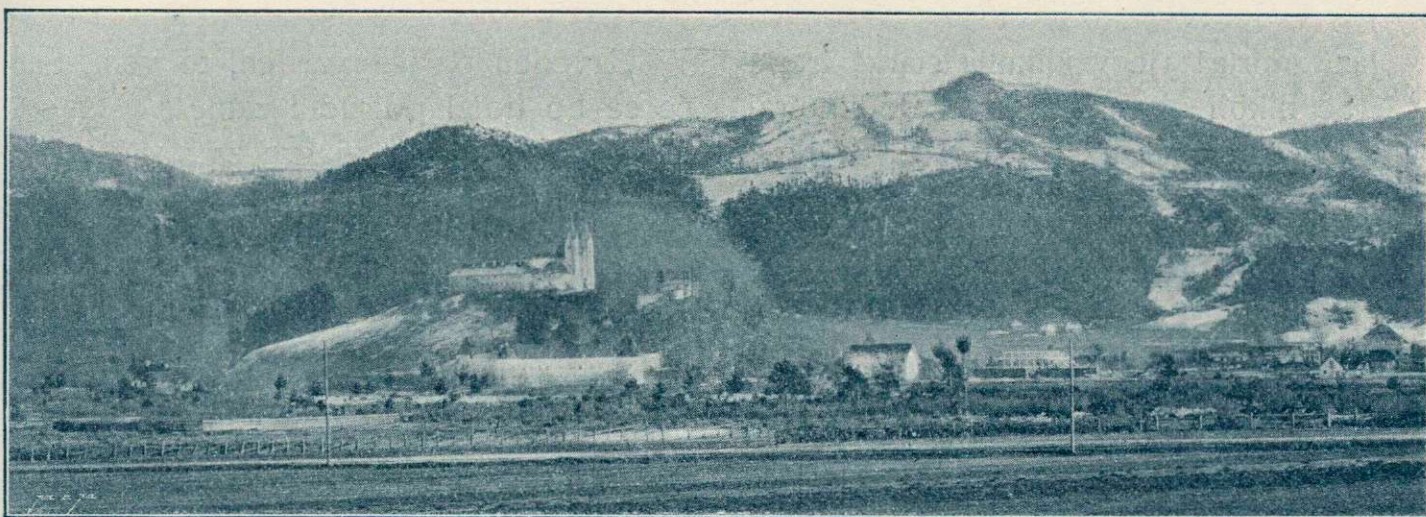
Slike.

Nazarje na Štajerskem	449
Nad prepadom	457
Od Save do Bospora	464—473
Vožnja v kaiku po Zlatem rogu, str. 464; Abdul Hamid, turški sultan, 465; Carigrad: Nočni čuvaj, 467; Carigrad: Turška brivnica na ulici, 469; Carigrad: Jildizkiosk in Hamidié, 473.	
Iz Kranjske na Goriško — pod zemljo!	483—487
Iztesavanje predora, str. 484. Enakovišnice, str. 485.	
Vinjete	455, 459, 473, 495, 505
Krista Rückova v ulogi Majde	489
Marija Nazaret na Štajerskem	497
Trg sv. Petra na dan papeževega jubileja	504
Papež Leon XIII. se pelje po vrtu na izprehod	512

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 25 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“.

Nazaret na Štajerskem.

Nesrečno zlato!

Povest. — Spisal **Bogdan Vened.**

Enajsto poglavje.

Spletke.

„**T**eta, kaj mi je povedala Juretovka v veži prej, ko ste vi dremali!“ je dejala Maruška, ko je neko popoldne stopila v hišo in je videla, da se je Oplotarjeva Franca ravnokar prebudila iz popoldanskega spanja. „Pomislite: ta nehvaležna Tona vas je šla tožit za plačilo!“

„Za kakšno plačilo?“ se je začudila starica mencaje si oči.

„Pravi, da je tri leta delala pri vas kot dekla, pa ji niste dali niti novca.“

„Tri leta delala! Res, da je delala, zato je pa tudi jedla pri nas, in oblačili smo jo. Kakšno plačilo hoče zdaj, volk požrešni! Kdo se je kaj menil o plačilu takrat, ko smo jo sprejeli k hiši?“

„Obetali ste ji pa le, trdi, da ji boste poplačali ves trud, da naj bo le pridna, saj ne bo zastonj . . .“

„To je lahko mogoče, da sem ji katerikrat rekla tako. Saj res ne bi bila zastonj delala, ko bi bila kaj vredna; vsa Oplotarjeva domačija bi bila enkrat lahko njena. Kaj se je pa tako izpridila! Zakaj se je začela vlačiti za tistim Buščajem? Zakaj je za-

čela krasti? Le naj bo brez skrbi: niti vinarja ne bo dobila od mene, čeprav me toži; za kako posebno plačilo se nikoli nismo pogodili in ji ga nihče ni dolžan dati!“

„Jaz tudi mislim, da ne bo nič dosegla. Ali neka druga stvar je, ki me pa prav skrbi. Veste, ona vas je šla tožit tudi zaradi razžaljenja časti.“

„Kakšne časti? Saj je nič nima!“

„Náte, pomagajte si: pravi, da jo ima! Toži vas, ker ste ji rekli tatica.“

„Saj je res!“ je ježno zavpila starica.

„Mi vemo, da je, pa ji vendar ne smemo tako reči. Vi ji lahko pravite, da je kradla, toda tatica ji ne smete reči. Tako pravijo postave.“

„Čudne so te postave; zakaj bi ji ne smela reči tatica, če je kradla!“

„Ne sme se, pa je. Postava je taka.“

„Kaj bo pa zdaj?“ je boječe vprašala Franca.

„Kaznovani boste. V denarjih ali pa z zaporom.“

„V denarjih ali pa z zaporom!“ je prestrašeno ponovila starica.

„Ne bode drugače!“

„Jaz zaprta!“ je vzkliknila starka trepetaje. „Še nikoli nisem videla ječe odznotraj, zdaj na stara leta naj bi me pa vteknili noter! Tega vendar nisem zaslužila! In take kazni tudi nikoli ne bi mogla prestat! Oh, kar groza me je, če se spomnim, kako bi bilo v ječi za pažem v tistem vzduhu in smradu in temi... Umorilo bi me precej prvi dan!“

„Prav to menda hoče Tona“, je kakor v sveti jezi vzkliknila Maruška. „S poti bi vas rada spravila, da bi se potem hitro polastila vašega denarja in ga zapravila in požrla s tistim Buščajem.“

„Prav praviš, s poti bi me rada spravila, nesramna deklina! Ali me ne bo! Kaj ne, da me ne bo, da mi boš ti pomagala?“ je proseče in s solzami v očeh govorila starica.

„Seveda vam bom; kaj vas hočem v stiski pustiti samo! Bomo že pokazali nesramnici! Samsonu je dal Bog moč proti nesramnim nevernikom; tudi nam ne bo kratil pomoči proti tej grdi deklini, ki se ne briga niti za četrto niti za šesto in sedmo božjo zapoved.“

„Pa kaj naj vendar narediva?“

„Tožbo moramo narediti proti Toni.“

„Ali jaz ne morem hoditi v trg in tudi nisem navajena tožariti se.“

„Saj imamo Poljaka na svoji strani. Njemu boste dali pooblastilo, pa bo naredil tožbo v vašem imenu. In če drugače ne bomo mogli zmagati, bomo pa doktorja najeli iz mesta.“

„Doktorja! Ali sem slišala, da doktor požre dosti denarja.“

„Ni sile, ne. Kako zna pa govoriti!“

„Zna?“

„Da se kar bliska! On bo naredil, da bo Tona zaprta, ne pa vi. Ali ne bo to dobro?“

„Dobro, dobro. Naj sedi nesramnica, zgnije naj v ječi!“

„Drugega res ne zasluži kakor ječo. In noter jo moramo spraviti, čeprav stane nekoliko denarja. Nemara pa doktorja še treba ne bo, saj je Poljak bistroumen in izveden mož.“

„Izveden pa je, izveden, to vem. Samo če se bo hotel potruditi zame!“

„Skrbite? V ogenj gre za vas.“

„Misliš? Da bi vsaj kaj sem prišel danes! Pa se nekaj dni sèm kar ogiblje naše hiše.“

„Vzrok, da ne pride, je pač slabo vreme, in pa žena mu je vedno nekaj bolna, odkar je zadnjič tako nesrečno padla. Prišel pa bo gori kmalu, saj mora priti k meni po denar.“

„Po kakšen denar?“

„Eh, nekaj mu bom posodila, da bo plačal Srdina, ki ga toži.“

„Tako, meni pa ni nič spomnil. Saj bi mu jaz lahko posodila.“

„Saj mu jaz tudi lahko. Pa glejte, če se o volku menite, volk pride“, je smeje dejala Maruška in se obrnila proti vratom, ki jih je bil ravno odprl Poljak.

„Dobro, da si prišel; sam Bog te je prinesel!“ mu je zaklicala Franca.

„Kaj pa je spet? Ali se je spet kaj naredilo pri vas?“ je vprašal Poljak.

„Veš, da“, je zatarnala starica, „Tona me je šla tožit za plačilo in za razžaljenje časti.“

„Eh, da!“

„Res, res; Maruški je ravno prej prišla povedat Juretovka.“

„Tako?“ je vprašal Poljak, kakor da bi še ne verjel.

„Čudno, da nisi ti še nič slišal“, se je oglasila Maruška. „Tona je res šla tožit teto Franco za plačilo, češ da je tri leta delala kot dekla pri njej, pa ni dobila nič plačila vkljub temu, da sta ji obetala rajni ujec Primož in teta Franca, da ne bo delala zastonj. Zatožila je pa teto Franco tudi zaradi razžaljenja časti, ker jo je imenovala tatico.“

„Tako, tako“, je dejal Poljak in majal z glavo. „To je pa huda obtožba. Kdo je neki naučil Tono, naj toži?“

„I, ljudje, vaščani so jo nahujskali“, je dejala Maruška ogorčeno, „saj bi teto Franco najrajše snedli.“

„Da, da, najrajše bi me snedli ti vaški volcjé“, je vnovič zatarnala starica. „Pomagaj mi, Poljak, če si moj prijatelj!“

„Pomagaj! — Tu je težko pomagati“, je odgovoril Poljak. „Stvar je jako težavna;

tatica se ji res ni smelo reči. Sicer pa — veš, Franca, jaz bi ti že pomagal, vse bi storil zate, ko bi se ti za mojim hrbtom ne dogovarjala z drugimi! To ravno sem ti prišel povedat. Kar na tihem, na skrivaj, brez moje vednosti si prodala njivo, 'mlačnico' Lekcu, seveda napol zastonj: Blažček bi bil dal sto goldinarjev več."

"Oho! kaj slišim!" je zaklicala Maruška. "Seve, če pa tako delate na svojo roko, pa delajte! Pa naj vam tisti pomagajo, katerim bolj zaupate. Čemu pa potem naju kličete na pomoč — ni res, Poljak? Če hočete denar razmetavati, pa ga razmetujte!"

Franca je prebledela. "Saj vama zaupam, najbolj zaupam", je dejala ihté. "Kaj hočem zdaj? Lekec je bil prišel k meni, ko si bil ti, Poljak, bolan. Ná, pa me pregovoril in preslepil za njivo. Usmilita se me zdaj, saj vama ne bom ničesar več prikrivala."

"Franca", je nadaljeval Poljak z užaljenim glasom, "jaz ti odkritosrčno povem: če se bolj zaneseš na koga drugega, oprimi se njega; jaz se ti nečem vsiljevati."

"Jaz tudi ne!" je kljubovalno pristavila Maruška.

"Ne, ne", je zaječala starica, "saj sem vama že rekla, da sta vidva edina moja zaupnika. Ne zapustita me, pomagajta mi! Vsa vas mi je sovražna, vem, čeprav nisem naredila nikomur nič žalega. Zdaj se pa še vidva odvrčata od mene. Ali res nimam niti enega človeka, ki bi me imel rad in mi pomagal v stiski?" In začela je krčevito jokati.

"No, kaj boš jokala!" jo je zdaj začel tolažiti Poljak. "Saj veš, da te imam rad, Maruška pa tudi, in sva pripravljena vse storiti zate. Samo zaupati nama moraš. Drugim ljudem pa čisto nič ne zaupaj, saj veš, da bi ti najrajši sneli kožo. Pomagala ti bodeva. Zdaj ni še nič izgubljenega. 'Mlačnica' bo Blažčkova, če jo že hočeš prodati na vsak način."

"Ali sva se z Lekcem že pogodila za njo!" se je oglašila Franca komaj slišno.

"Kaj za to! Doktorju prepustimo vso stvar; on jo bo že izvil in izsukal, saj to

je njegov posel. On bo dokazal, da je hotel Lekec oslepariti tebe, staro revo, ki ne razumeš kmetijstva. Obenem pa moramo doktorja najeti za zagovornika v Tonini tožbi. Pokazati mora tudi nji, kar ji gre. Se bo tak vranč norčeval iz tebe!"

"Pa res", se je oglašila Franca že bolj veselo, "najprej me je šla nesramnica okrast, za plačilo pa, da je nisem dala zapreti, me gre pa tožit. Čakaj, otepalo se ti bo!"

"Pa še kako!" je pristavila Maruška.

"Precej jutri pojdem v mesto k doktorju", je nadaljeval Poljak.

"Seveda, malo denarja ti morajo teta dati", je dejala Maruška. "Doktor ne izpregovori nobene besedice zastonj."

"To je res, nekaj denarja bo šlo", je potrdil Poljak. "Pa saj ta denar ne bo izgubljen; bomo pa njivo potem dražje prodali in Tone se otresemo."

"Koliko hočeš?" je vprašala Franca.

"Daj dvajset goldinarjev!"

"Malo dosti je!"

"Saj pravim, da denar ne bo zavržen."

"In doktor hoče najprej videti denar, potem je šele voljan govoriti", je pristavila Maruška.

"Vidva že vesta", je dejala starica in krevsala v stransko sobico po denar.

"Jaz sem ti tudi pripravila za Srdina denar, ki sem ti ga obljubila", je rekla Poljaku Maruška. "Pojdi potem z menoj gori."

"Dobro, zato sem pravzaprav prišel."

"Ná, tu-le imaš denar", je dejala Poljaku Franca, ko je prikrevsala nazaj. "Tako pojdeš precej jutri v mesto?"

"Precej, je najbolje."

"Le dobro opravi!"

"Ne skrbi! Tvoja sreča je kakor moja sreča."

Še ju je Franca nekaj časa izpraševala o tej stvari, kako se bode izvedla. Poljak in Maruška sta ji zatrjevala, da se bo vse dobro izšlo. Starica je z vidnim veseljem poslušala, potem pa začela dremati.

Poljak in Maruška sta jo pustila samo in sta šla v gorenjo sobico.

* * *

„S Franco narediva midva, kar hočeva“, je smejé rekel Poljak, ko sta bila sama z Maruško.

„Tebe res vse uboga“, je pritrdila Maruška.

„Tebe pa tudi.“

„Ná, tu imaš denar!“ je dejala Maruška, ko je odprla skrinjo in prinesla iz predala šop bankovcev. „Toliko ga je, za kolikor si me prosil.“

„Hvala ti, da si mi preložila! Vrnem ti, kakor hitro mi bo mogoče“, je rekel Poljak, preštel še sam denar in ga spravil.

„Morda ti ga ne bo treba vračati“, je nadaljevala Maruška in ga nagajivo smejé pogledala.

„Kako to misliš?“ je čudeč se vprašal Poljak.

„Sedi, pa ti povem. Seveda mora za enkrat ostati vse med nama. Poslušaj! Sam si ravno prej rekel, da narediva midva s Franco lahko, kar hočeva. Dobro, pa narediva nekaj! Sreča je slepa, pravi pregovor, in res je slepa, drugače ne bi bila oblagodarila s takim premoženjem neumne Oplotarjeve France — moram ji tako reči, čeprav mi je malo v rodu! Pa če je sreča slepa, ni treba, da smo tudi mi slepi, ki imamo malo več pameti in ki bi znali denar uživati. Največji zaslepljenec je tisti, ki peha srečo od sebe. Ali ni res tako?“

„Res — ali kaj naj torej narediva s Franco? Lepi Oplotarjev dom je njen, in vzeti ji ga nihče ne more in ne sme, in naj je stokrat bolj pameten kakor ona!“

„Vzeti ga ji seveda nihče ne more s silo.“

„Z zvijačo ga ji pa tudi ne more in ne sme.“

„Ne sme? Zakaj ne?“

„To bi bila goljufija.“

„Hm, kaj je goljufija kaj tako strašno hudega in — nenavadnega? Na svetu drug drugega slepé, če le morejo. Dandanes je že tako: poštenjak je največji siromak! Sicer pa, saj ni treba ravno goljufije. Naredi se lahko drugače.“

„Kako?“

„Kakor veš, je rajni Primož naredil tako oporoko, naj Franca zapusti vso domačijo Toni, če bo pridna. Tona pa, kakor tudi veš, ni kaj prida. Zato pa tudi Franca ni več vezana na Primoževo oporoko in lahko dá domačijo komu drugemu.“

„Komu naj jo dá?“

„Meni!“ je dejala Maruška odločno.

„Tebi!“ se je začudil Poljak.

„Kaj se čudiš! Razen Tone nima Franca nobenega bližnjega sorodnika. V najbližjem sorodstvu sem ji potem jaz, čeprav je to sorodstvo v resnici precej oddaljeno. Torej prav lahko meni dá domačijo.“

Poljak je gledal to žensko z začudenimi, široko odprtimi očmi. Potem je pa rekel: „Lahko ti jo dá; samo to je vprašanje, in pa veliko vprašanje, ali ti jo bo hotela dati!“

„Pri tej stvari mi pa ti lahko pomagaš; zato sem ti namignila prej, da ti tega posojila morda ne bo treba vračati; zakaj če mi pomagaš, ti odpustim ves dolg.“

„Kako naj ti pomagam? Ti me spravljaš v vedno večjo zadrego.“

„Kaj bi se delal tako maloumnega! Kako mi lahko pomagaš, vendar sam dobro veš. Franca te ima rada, kakor nobenega drugega vaščana ne. Sučeš jo lahko z mezincem, kakor hočeš. Pregovori jo torej, naj meni prepusti domačijo, če hoče dobro meni in sebi.“

„To zahtevaš od mene?“ je dejal Poljak z zategnjenim glasom.

„Da, to, in to prav lahko storiš.“

„Prav lahko, praviš? Ne vem. Franca sicer ni bogve kako bistroumna, ali kar tako se pa tudi ne bo odpovedala gospodarstvu.“

„Zato jo je pa treba znati pregovoriti. Poslušaj! Ti o priliki stopi k Franci pa ji začni pripovedovati, kako jo vaščani sovražijo in da so se takorekoč zakleli, da ji bodo nagajali, kar se dá, in da jo bodo peharili in ob vse pripravili. Potem ji začni govoriti na srce, kako se ti smili, da mora na stara leta uživati namesto miru toliko neprilik. Potlej napelji vodo pa na moj mlin! Nekaj besedi vendar lahko izpregovoriš za-

me, saj sem tudi jaz zdaj preurila in postregla tebi v denarni zadregi. Dopovej ji, da najbolje stori, če gospodarstvo prepusti meni, češ ker sem bolj odločna in se me bodo zato ljudje bolj bali. Seveda ji moraš reči, da ostane vkljub temu, da meni izroči domačijo, prava gospodarica samo ona, jaz da bom le nekaka oskrbnica in bom za njo skrbela kakor za svojo mater, da bo potlej imela naravnost nebeško brezskrbno življenje. Na ta način prav lahko pregovoriš Franco, da dá prepisati domačijo náme... No, kaj kimaš z glavo?"

„Ker iz vsega tega ne bo nič. Franco bi res že kako pregovorili, če ne bi bilo — Tone.“

„Nji vendar ne more zapustiti domačije! Kako pravi Primožev testament? Če bo pridna... Ona je pa — tatica!“

„Nič tisto! Čeprav je okradla Franco — kar pa morda še ni tako gotovo — vendar Franca Tone ne bo hotela kar tako zavreči. Kri ni voda. Preveč je imela rada Primoža, da se ne bi ravnala po njegovi zadnji volji. In tudi Tono ima v srcu še vedno rada. Ne, Maruška, v teh razmerah, v katerih smo

zdaj, si jaz s takim nasvetom ne upam stopiti pred Franco. Le če bi se Tona še kako hujše pregrešila, potem bi bilo morda mogoče Franco pripraviti tako daleč, kakor ti misliš.“

Maruška je pazljivo poslušala Poljakove besede, in ko je nehal, je dejala: „Torej iz tega ne bo nič?“ — —

„Nič“, je odgovoril Poljak in vstal. „Le če bi se Toni, kakor sem dejal, moglo kaj hujšega dokazati, potem bi jo Franca nemara zavrgla.“

Maruška je nekaj časa premišljevala, potem pa, kakor bi ji nekaj veselega šinilo v glavo, rekla: „Pa pustimo to stvar! Toda naj to govorjenje ostane med nama, veš!“

„Molčati znam. Z Bogom, jaz grem hitro plačat Srdina.“

„Čakaj, grem s teboj v vas. Pogledati moram, kako je tvoji ženi.“

„Pa pojdi še k Srdinu z menoj; boš vsaj za pričo, da sem mu plačal.“

„Dobro, pa grem, saj še nikoli nisem bila v njegovem brlogu.“ In oči so se ji spet zasvetile v skrivnostnem ognju — — — — —

Dvanajsto poglavje.

Zavozlaj.

„Prav mu je, stisnjencu! Jaz mu privoščim.“

„Jaz tudi, iz globočine srca.“

„Dobil je zelenec stari, kar mu je šlo!“

„Krivično blago nima teka.“

„Gorjé je bilo človeku, ki je prišel Srdinu v kremplje; ná, zdaj je pa sam prišel drugemu, še hujšemu v roke.“

„Grabil in kopal je pod-se zaman.“

„Kar je nagra bil v dolgih letih, mu je odnesel tat v eni noči...“

„Po njega samega bo pa enkrat peklenšček prišel z vilami, ker je v svojem življenju poznal samo grablje.“

„Ptič je pa bil, ki ga je znal tako potipati!“

„Presneto je dober mojster bil, ki je njega tako krasti učil.“

„Prav nič greha nima...“

„Še dobro delo je storil, kdor mu je odnesel; zdaj vsaj ne bo mogel dedec odirati ljudi.“

„Kdaj je pa zapazil Srdin, da je okraden?“

„Snoči, ko je prišel domov.“

„Ali mu je hudo!“

„Celo noč je tulil in si pulil lase in še danes tako joka in stoka, da ga bo konec.“

Tako in enako gostobesedno govorjenje se je slišalo prvo postno nedeljo pred mašo pred cerkvijo. V gručah so stali ljudje in se živahno pogovarjali o najnovejšem dogodku, o tatvini pri Srdinu v Bukovici. Še ko je cerkovnik že pozvonil vkup, so se nekateri obotavljali in se nekaj časa ustavljali pred cerkvenimi vratmi. Tako je vse zanimala ve-

lika novica. In izvečine vsi so Srdinu privoščili nesrečo.

Srdin je pa medtem obupaval na svojem domu. Bil je ves prepaden, zmršen, divji in obupan.

Pričakoval je orožnikov iz trga, katere je bil dal obvestiti že na vse zgodaj. Nestrpno jih je čakal. Že skoraj nešteto krat je pogledal skozi okno, ali bodo kaj kmalu tu. In ko jih le ni bilo še nikjer videti, je začel hoditi po sobi gori in doli. Vzdignil je zdajpazdaj palico, kakor bi jo hotel zavihetati nad onim, ki ga je okradel za toliko denarja. Če mu je pa pogled ušel na odprto skrinjo, iz katere mu je bil vzet denar, se je stresnil po celem životu, iz očesa mu je prilezla grenka solza za lepimi bankovci in tolarji, ki jih je bil privarčeval in prisko-paril, a ki mu jih je zdaj odnesla tatinska roka. Iz ust so mu uhajale kletvine...

Naposled sta vendar prišla dva orožnika. Najprej sta seveda izprašala gospodarja, kdaj je šel zdoma in kdaj se je vrnil, v kakšnem stanju je zapustil dom in v kakšnem ga je našel. Povedal je, da je šel v petek zdoma; šel je v sosednjo župnijo v hribe iztirjavit dolgove. Zadnji čas je sploh iztirjaval pri vseh dolžnikih dolgove, ker ni hotel več imeti preglavice s kmeti — dolžniki; sklenil je, da bo rajši dal ves svoj denar v mestno hranilnico, da bi potem živel v večjem miru, da se mu ne bo treba več tožariti. Zato se je napotil v petek tudi v sosednjo župnijo. Sicer si ne bi bil upal nastopiti tako daljne poti, pa ker je vreme kazalo izvenredno lepo, je vendar odrinil. Skrinjo je pustil zaklenjeno, ključke od nje vzel s seboj, svoji ženi je pa naročil, naj pazi in čuva doma. Popoldne se je pa vreme izprevrгло, začelo je snežiti in je snežilo potem vso noč in vso soboto. Domov je prišel šele v soboto zvečer in ko je hotel spraviti nekaj izterjanega denarja v skrinjo, je zapazil, da je moral le-to nekdo v njegovi odsotnosti odpreti: skrinja ni bila več zaklenjena, ključavnica je bila potrta. V strašnem strahu je privzdignil pokrov, pogledal v skrinjo in videl, da je bil iz nje vzet ves denar, samo

nekaj popirjev je še ležalo notri. Vprašal je ženo, toda ona ni bila nič zapazila. Podnevi ni bilo nobenega človeka k hiši, ponoči je pa kakor po navadi zaprla vežna vrata in spala v stranski sobici, kakor sicer vedno — a ni ničesar slišala in ničesar čutila ali zapazila izvenrednega, tudi drugi dan ne. Na vprašanje, koliko mu je ukradenega, je odgovoril nekako v zadregi, da natanko ne ve, imel je pa v skrinji precej tisočakov, pa da naj nikar tega ne izvedó ljudje.

Orožnika sta nato izpraševala Srdinovo gluho ženo, ki je izpovedala ravno to, kar je prej pravil Srdin. Pregledala sta potem skrinjo in našla, da jo je moral tat odpreti s silo, da je namreč privzdignil pokrov s sekirico ali z drugim orodjem. Orožnika sta se začudila, da je imel Srdin denar tako slabo shranjen, da je kar čuda, da mu ni bil že prej ukraden. Ali Srdin je njima zatrjeval, da je skrinjo imel vedno zaprto in da je vsako noč — spal na nji..., in da se sploh poštenih Bukovičanov ni nikdar bal, da bi ga okradli; tudi je bil vedno doma ali on ali njegova žena.

Zdaj sta začela orožnika pa pregledavati, kako je prišel tat v hišo. Skozi vežna vrata ne, ker jih je našla Srdinka zjutraj zaklenjena odznotraj, kakor jih je pustila prejšnji večer. Kmalu sta našla, da je prišel najbrže na ta način noter, da je po lestvi šel pod streho in od tam doli v vežo in hišo.

Na vrsto je seveda zdaj prišlo vprašanje, koga bi sumil Srdin. Toda ta ni mogel imenovati nikogar. Sicer ve, da ima dosti sovražnikov, ali tatvine si ne upa obdolžiti nikogar...

Kakor je ob takih prilikah že navadno, se je nabralo pri Srdinu v hiši polagoma dosti ljudi, starih in mladih.

Orožnika sta popraševala, ali se je morda klatil zadnje dni v teh krajih kak potepuh, sploh kak sumljiv človek. Pa ljudje so rekli, da niso videli nobenega sumljivega tujca zadnje dni v vasi.

„Ali se je to leto izvršila kaka druga tatvina v tem kraju?“ je vprašal naposled eden izmed orožnikov.

„Nam ni nič znano; toda morda vi veste o kateri? Nemara imate v svoji sredi katerega človeka, ki se je že izpozabil v tem oziru?“

„Ne, tatu nimamo nobenega v vasi“, je odgovoril stari Anžiček. „To se pravi, pravega tatu ne. O neki osebi se je pač zadnjič enkrat slišalo, toda . . .“ Tu je možu zastala beseda, kakor bi se bil v hipu spomnil, da ne sme dalje govoriti in morda po krivem dolžiti dotične osebe, ki jo je imel v mislih.

„Kaj se je slišalo?“ je vprašal strogo orožnik.

„Eh, da je nekaj vzela svoji sorodnici“, je odgovoril Anžiček. „Pa menda ni res, ker je šla tista oseba tožit ono svojo sorodnico za razžaljenje časti, ko jo je imenovala tatico.“

„Kdo je ta oseba? Le na dan z imenom!“

„Neka Tona, ki zdaj služi pri Povzinovih.“

„Kateri sorodnici je vzela?“

„Pri Oplotarjevih je bila prej. Sorodnica je Oplotarjeve France.“

„No, in jo je okradla?“

„Franca pravi, da jo je, pa jo je lahko kdo drugi.“

„Pa zakaj je ni Franca ovadila?“

„Najbrže je še sama dvomila o tem, zato je ni ovadila, samo zapodila jo je od hiše. Zdaj je šla Tona pa sama tožit Franco, ker jo je nazvala tatico. Torej mora biti že nedolžna.“

„Tako, tako“, je rekel orožnik in nekaj časa premišljal. „Kje je, pravite, zdaj tista Tona?“ je vprašal potem naglo.

„Pri meni služi, je pošteno dekle“, se je oglasil Povzin.

„Peljite naju v svojo hišo!“ je ukazal Povzinu orožnik.

Povzin in vsi drugi so se spogledali. „Menda vendar ne mislite“, je zavpil Tonin gospodar, „da je moja dekla okradla Srdina?“

Orožnik se je nasmehnil in dejal: „Hm, če je bila pri Oplotarjevih dolgih rok, ne verjamem, da bi se ji bili že skrčili.“

„No, kaj se obotavljate?“ je velel potem strogo drugi mož postave.

Hočeš nočeš je Povzin moral orožnikoma kazati pot proti svoji hiši. Za orožniki so se pa seveda vsuli poleg Srdina tudi vsi drugi, ki so se bili nabrali pri njem.

Tona je bila ravno prišla od maše in je začudeno pogledala orožnika in kar stresnila se je, ko sta jo s strogim glasom vprašala, ali ni ona okradla Srdina; in ko je zanikala, in sta ji takisto strogo velela, naj odpre svojo skrinjo in sploh pokaže, kar ima, je z opotekajočimi nogami šla odpirat skrinjo, ali se kmalu ojunačila in dejala: „Saj ne bosta ničesar našla. Kdo vaju je pa speljal na led?“

Orožnika sta začela premetavati obleko po skrinji in glej — kar naenkrat sta izvlekla šop bankovcev. Glasen vzклик začudenja se je izvil vsem navzočim iz prsi. Tona sama je začudeno pogledala denar in zakričala: „Jaz ga nisem vzela in ne dejala v skrinjo.“

„Srdin, ali je to vaš denar?“ je vprašal orožnik in mu pokazal šop.

„Seveda je, Poljak mi ga je oni dan prinesel vrnit“, je dejal mož veselo.

Zaman se je Tona rotila in prisegala, da je nedolžna, da ni nič vedela za ta denar, da ga ni ona dejala v skrinjo. Orožnika sta jo prijela v „imenu postave“. (Dalje.)

Mir božji.

Spisal Ksaver Meško.

Vse dni svojega življenja sem z največjim hrepenenjem koprnel po enem — po utehi in po srčnem miru . . .

Ko vprem svoj pogled nazaj na prehojene steze svojega življenja, vidim za seboj križev pot. Vije se daleč tja nazaj proti moji detinski dôbi. Ob straneh ceste stojé ciprese, in njihova žalobna tema jo senči. In glej, kakor daleč sega oko, vso stezo zre oškropljeno s krvjo mojega srca in omočeno s solzami moje toge.

Sam sem stopal po ti otožni poti, sam nesel svoj križ: nikogar ni nikjer bilo, da bi mi ga malce privzdignil ter mi ga za hip pomagal nesti. Nikogar nisem nikdar in nikjer srečal, ki bi mi otrl krvavi pot in mi obrisal pekoče solze: med žalujočimi cipresami sem stopal kakor po neskončni stezi v deželi mrtvih, kropeč jo s srčno krvjo in s solzami dušne žalosti.

Na vsem tem popotovanju sem z neizrekljivim hrepenenjem želel tolažbe in miru. Da bi mi kdo dal tolažečo besedico — večje bogastvo bi mi dal, kakor so kraljestva zemlje. Da bi prišel vsako večnost le en trenutek, ko bi mi oni glas, ki me je silil naprej po križevem potu, velel: „Postani in odpočij!“ . . . A nikoli miru, nikjer tolažbe. Moja duša pa je s slednjo mislijo drhtela po tolažbi in miru . . .

Včasih sem pač ves nevoljen odložil križ kam ob pot ter krenil raz to stezo. In komaj sem stopil iz mraka cipres, glej, kako žareče mi je zasijalo naproti solnce božje, lepo in veselo in srečno kakor deva ob poročnem dnevu. Pred zavzetimi očmi so se sprostirali cvetoči logi in gaji z božajočo senco, z belimi šetališči in napol skritimi počivališči. Vitke postave v dolгих, belih oblekah, tankih in prozornih, da so se belili izpod njih kipeči udi, so stopale po belih potih med svežim zelenjem. Gledal sem jih ter se čudil: čuj, kako radostno in brez-

skrbno zveni njihov smeh, glej, kako se blesté biseri v njihovih laseh, kako jim rdé lica od notranjega ognja, kako jim mlade oči krešejo iskre ter se prešerno ozirajo naokoli. V vejevju nad njimi pa pojó drobne pevke. Njihove pesmi se družijo s smehom in veseljem zaljubljenih parov v čudežno harmonijo: himna srečnih in blaženih je to. Dozdeva se, da je večna, nikdar izpeta, glaseča se iz raja do konca sveta.

In gledal sem in poslušal. In zavzeta duša mi je govorila: Glej, eden je pred teboj, stopi, vrni se vanj — pot ti je širom odprta. Tu najdeš uteho, mir in veselje.

In z veliko močjo mi je srce zahrepenelo tjadol v te loge in gaje. A noga je bila boječa in neodločno sem stopal proti njim: kakor bi se bal kake zasede, prevare. In res, ali se ne vsiljujem v tuje domovje, ali se moje misli ne oklepajo tuje lasti in se roka ne stega po nečem, česar na veke ne sme imeti?

Noga mi je zastajala. A hrepenenje je bilo mogočnejše.

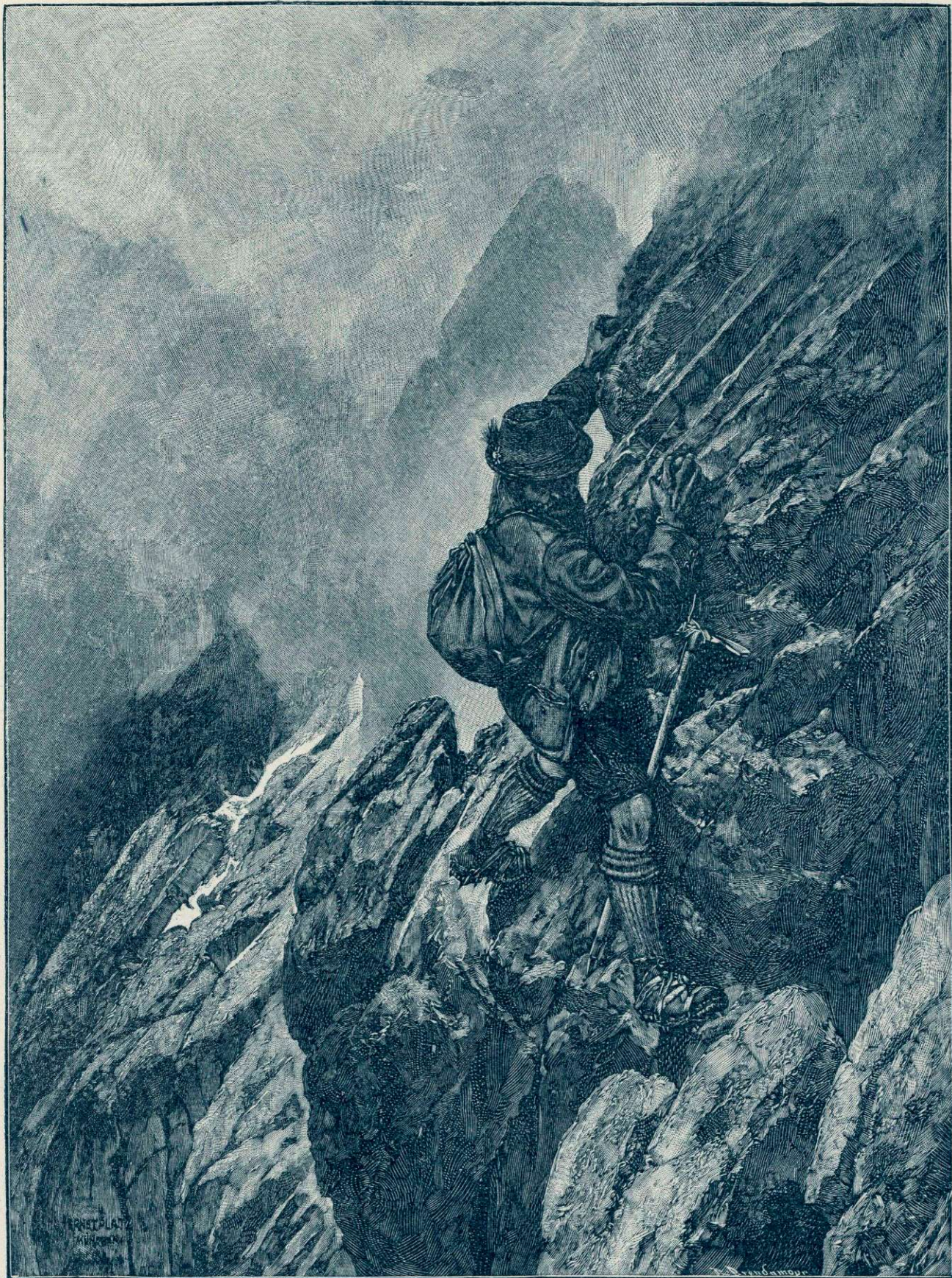
In šel sem k njim, k blaženim in srečnim, v one sanjave loge in zeleneče gaje.

Nad menoj je gorelo veliko in toplo solnce, da me je slepilo. Ob meni je uspa-vajoče šuštel drevje: da, tukaj bi legel in počival dolgo dolgo, da bi se odpočil od svoje težke poti. Cvetice so dehtele ob poti, in njihov vonj me je mamil: ob stezi tam med cipresami jih ni bilo. Pred menoj, za menoj, ob meni se je glasil smeh in sladke, napol šepetane besede ljubezni: kdo se smeji tam zunaj na križevem potu, kdo govori tam take besede? Daj, z vso dušo se vdaj temu življenju, objemi ga, okleni se ga mogočno, da ga obdržiš za vedno ob sebi — daj!

In res sem tudi jaz hotel odpreti srce toplim žarkom in dušo brezskrbnemu veselju; tudi jaz bi se rad nasmeljal zvonko in ra-

dostno — a glej, solnčni žarki so se boječe odtegovali, veselje ni maralo videti poti v mojo dušo, in nasmeh mi je zamrl na ust-

ranjene noge, videli v očeh sledove solza. In temu so se čudili, ker tega niso umevali. „Kdo si in odkod?“

Nad prepadom.

nicah . . . Vsi oni pa, ki so hodili ob meni, so me začudeno gledali. Videli so pač na mojih licih krvave potne srage, videli moje

V vprašanjih nekaterih je zvenela le radovednost, a drugi so se s sočutjem obračali k meni.

Jaz pa sem molčal. Čutil sem se ponižanega in osramočenega, ker sem tak zašel v to radostno družbo.

„Tujec je... popotnik... reven romar...“ so govorili drugi ter se smejali. Njihov smeh se mi je z žgočo bolečino zajedal v dušo: kakor bi me ometavali z blatom.

„Kako pa si prišel semkaj? — Glej, tukaj si res tujec.“

„Vidim — oprostite — zašel sem.“

In naglo sem bežal iz cvetočih logov in solnčnih gajev. Spoznaval sem, da to niso poti zame: moja pot je tam zunaj, tam ob strani življenja, kjer ni ne solnca, ne petja ptic, ne veselega smeha, tam zunaj, kjer se v mračni senci otožnih cipres vije neskončni križev pot...

* * *

In spet sem zadel križ na ranjene rame ter stopal po stari stezi. A pri srcu mi je bilo bolno in težko: nisem mogel pozabiti veselih logov in gajev, velikega solnca in radostnega smeha.

In tako mi je postajal križ, ki sem ga nesel, še težji, in pot, ki sem korakal po nji, sem pričel sovražiti. Moja hoja se mi je dozdevala brezplodna, brez cilja in brez smotra. Kdo ve, kje je cilj in konec, kje tihi mir? Nemara ga ne najdem nikoli.

Težke misli so mi silile v dušo. Glej, vse ozračje ob meni je polno mračnih in žalobnih misli; ob poti stojijo in prežé na mene; komaj sem se jim približal, so se v celih tropih vsule náme. Pod njihovo težo mi je klonila glava še globlje; na noge so se mi navesile, da je bil moj korak še težji; za roke so se me oprijemale, da se nisem mogel ne ganiti, ne ob kaj opréti.

Med vsem tem pa mi je v srcu venomer trepetalo veliko koprnjenje po končnem cilju. In ta cilj je bil: mir!

A nikjer ga ni bilo... In tedaj mi je pričel dozorevati v srcu malodušen in grešen naklep: križ vržem v stran, sedem ob pot, zatisnem oči ter zasnivam za vso večnost. Čemu naj hodim po ti neskončni poti, čemu naj nosim težeči me križ! Tja na one svetle

in vesele poti pa ne smem, ker sem tamkaj tujec. Torej v stran s križem, leči in zasnuti v vsevečno nirvano. Mir! — —

* * *

Ob teh malodušnih mislih in naklepih pa zagledam nekoč na sicer tako samotni stezi pred seboj moža. Nesel je tudi križ, a bil je še dosti večji in težji kakor moj; pripogibal je moža globoko k tlom. A glej čudo — od moža in od križa žari čudežna svetloba, kakršne še nisem videl v mističnem mraku cipres: kakor bi goreče solnce stopalo s popotnikom ali pa enakomerno plavalo nad njim.

Vsa pot, vse drevje, vsa okolica je na dolgo in široko razsvetljena in ožarjena.

Kakor bi zagledal zaželeni cilj pred seboj, sem hipoma začutil v sebi novih moči. Stopil sem hitreje, moj korak je bil krepak in varen. Nisem več hrepenel tja v stran v one sanjave gaje in loge; le za možem s križem in z žarečim solncem je hitelo vse moje hrepenenje.

Stopal sem hitreje in hitreje. A razdalja med tujcem in med menoj se mi je vendarle vedno dozdevala neskončna.

Hipoma sem zapazil v pesku in med kamenjem napol zabrisane stopinje. Bile so kakor okrvavljene; a ko sem pogledal natančneje, sem videl na tleh čudežne rože: med peskom in trnjem so poganjale iz tal ter se rdečile kakor sveža kri.

Ko sem zavzet gledal to čudo, je mož pred menoj ravno zavil za ovinek ceste ter izginil za cipresami. Luč, ki je šla za njim, je še nekaj časa trepetala v ozračju, potem pa polagoma ugasnila.

Pohitel sem, da ga spet zazrem. A ko sem dospel do ovinka ter se ozrl po poti pred seboj, sem jo videl prazno, pusto in otožno.

Iznenaden in ozlovoljen sem postal ter se ogledal naokoli. Ob levi je stalo znamenje, preprost vrlo star križ, s povsem vsakdanjim Zveličarjem. Ob njem sta šumeli dve brezi. Bele veje sta nagibali globoko k Sinu božjemu, kakor bi mu hoteli hladiti

krvaveče rane. Nizko nad obzorom je plavala polna luna; v njenem srebrnem svitu, ki je med vejevjem trepetal čez Odrešenika, se je dozdevalo, da se izmučeno telo giblje, da se oči odklapljajo, se vpirajo v mene, me zró z neskončno ljubeznijo in obenem s tihim očitanjem zavoljo moje malodušnosti in omahljivosti.

Hipoma pa mi je pretreslo vse misli vprašanje:

„Glej, ali ni šel pred menoj ter nesel križ ta, ki je razpet na njem?“

Nekaj hipov sem ves zavzet gledal v obraz Spasiteljev, potem pa sem se kakor brez moči zrušil na rosno zemljo, se oklenil križa ter vzdihnil: „Povej, ali nisi Ti šel pred menoj?“

In glej, s trnjem kronana glava mi je prikimala.

„Ti si šel pred menoj! — In križ si nesel?“

„Nesel — iz ljubezni do tebe.“

„Iz ljubezni do mene! — Da je moj križ lažji . . .“

Kakor v molitvi sem dvignil roke visoko h Križanemu:

„Gospod — Spasitelj . . . verujem v Tvojo vsevečno ljubezen.“

Obraz Odrešenikov se je zasvetil, kakor bi tesno za njim vzhajalo solnce.

„Veruješ?“

„Verujem — z vsem srcem in z vso dušo.“

Lica Gospodova so žarela, kakor bi gorelo na križu opoldanje solnce.

„In kaj ti naj dam za to?“

„Mir — Svoj mir!“

Oko Gospodovo se je še z večjo milino in ljubeznijo vprlo v me. Tiho je odgovoril:

„Pri meni ga vsikdar najdeš.“

* * *

Moj ljubezni polni Bog, v kaj bi pač za težkih dni obračal trudni pogled, če bi Tebe ne poznal?

Kam bi stopala moja nevedna noga, če ne bi videl Tebe, ki neseš križ pred menoj ter začrtavaš z njim i meni mojo pot?

Ob kaj bi se opirala tresoča roka, če ne bi ljubil in častil neznatnega znamenja, nekdanj sramotnega križa ter se ga ne bi oklepал krepko in trdno?

In kje bi iskal tolažbe, odkod bi zajemal miru, ki sem vse dni svojega življenja tako hrepenel po njem, če ne bi bil Ti njega neizčrpilivi vir? —

Sedaj umevam, česar dolgo nisem mogel spoznati in umeti: vsa sreča našega življenja je le v enem, da se namreč križa ne branimo, ampak ga iščemo in z ljubeznijo nosimo.

Nekdaj sem iskal tolažbe pri ljudeh, in srčni mir, sem menil, je doma v veselem smehu onih, ki korakajo tam v pravljicnih logih in gajih pod toplim in radostnim solncem. Sedaj vidim, da sem se v tem varal. In zato tolažbe in miru ne iščem več med šumnim svetom.

A tudi ne obupavam več. Ponižan od življenja, upognjen in potrten od prevar in trpljenja poklekam v tihih nočeh pred znamenje križa, da zaprosim Spasitelja utehe in miru. In glej, ob trepetajoči svetlobi svečini se trpeči obraz Zveličarjev razjasni in omili, oči se mu z veliko, vsevečno ljubeznijo vpró v me, na ustnih mu zatrepeta izraz vseobsegajočega sočutja in usmiljenja, in kakor bi tolažil bolno dete, mi govori nežno in ljubeče:

„Pax!“

In v moje srce tolažilno lije tih mir — mir božji.

V zračnih višinah.

Črtice o zrakoplovstvu. — Spisal I. Z.

(Konec.)

Angleži so v praktičnem oziru najbolj napredovali; njihovi baloni imajo odejo narejeno iz posebno tankih in lahkih kožic, ovčjih črev. Odeja takega balona je zelo gosta, brez šiva, trpežna proti nezgodi in, kar je glavno, zelo lahka; seveda je tudi dvakrat dražja od svile, katero rabijo navadno za balone. Majhen balon, ki so ga naredili iz te snovi za poizkušnjo, je počil šele tedaj, ko je 100 kg težak človek večkrat zapored z vso silo skočil nanj. Plin vozijo v posebnih cilindrih za balonom. Zrakoplav, ki ima 200 m³ plina in lahko dvigne enega moža 500 m visoko, stane 1200 K. Angleški zrakoplavi so izgotovljeni pri tvrdki Nordenfeld v Birmingham-u in njih sestav in metodo jako hvalijo.

Tudi Italija je naročila l. 1885. pri tvrdki Yon šestvprežen voz za izdelovanje plina, težak 30 stotov. Nabavila si je tudi enako težak voz, na katerem se balon privezuje, in šest štirivprežnih voz s potrebno žvepleno kislino, z ogljem itd. za izdelovanje plina. Ta balon so rabili l. 1887. pri manevrih okoli Verone, in zapovedujoči general Pianell je v svojem poročilu posebno poudarjal njegovo sposobnost. Tudi v vojski z Menelikom so rabili balon, dasi jim ni pomagal do zmage.

Rusija ima tudi zrakoploven oddelek in balone po Nordenfeldovem sistemu. L. 1888. so rabili namreč pri manevrih Yon-ov sistem, ki potrebuje za balon s 600 m³ plina 20.000 kg izdelovalne snovi in za polnjenje balona osem ur; po Nordenfeldovem sistemu je pa treba le 500 kg snovi z enourno polnitvijo. Ker je razen tega treba za Yon-ov sistem še 20 voz in čez 80 konj, za Nordenfeldov pa le okoli 20 konj s petimi vozovi, je razvidno, zakaj se je Rusija slednjič odločila za poslednjo tvrdko.

Tudi ostale države se zelo zanimajo za zrakoplovstvo; a dosedanje izkušnje so še zelo nezanesljive. Nemčija je v tem storila še največ, posebno odkar se je sedanji cesar osebno jel zanimati za stvar. A uspehi Nemčije so večji na znanstvenem kakor na vojaškem polju.

V.

Da razjasnim čitateljem pomen zrakoplovstva za meteorologijo, naj opišem poizkušnje, katere so imeli v ta namen v Berlinu. Omeniti je pač treba, da so vsi do sedaj opisani poizkusi, z malimi izjemami, imeli znanstven pomen, in da so dotični učenjaki in tehniki preiskovali le teoretično in znanstveno. Ideja menda še ni bila tako globoko prodrta v široko maso ljudstva, še manj pa v imovite kroge. Šele ko so se jele vlade in bogati posamezniki zanimati za to, je dobilo zrakoplovstvo pravo podporo in moč in pri tem doseglo izborne uspehe.

Nemci so od nekdaj z zanimanjem zasledovali vse poizkuse v zrakoplovstvu in so osnovali „Društvo v povzdigo zrakoplovstva“, ki je s svojimi poizkusi in obilimi žrtvami postalo vodilno v tej stroki na kontinentu.

Naredili so si balon „Meteor“, a imeli ž njim mnogo nesreč. Profesor Assmann, duša vsega podjetja, si je zlomil nogo pri nekem vzletu, in sploh je bilo vseh šest poizkusov, ki so jih naredili z „Meteorjem“, bolj ali manj nesrečnih in brezuspešnih. Posebno pomenljiv je bil šesti vzlet. Dne 26. aprila 1893 se je dvignil balon z zrakoplovci v Berlinu in plul z njimi do avstrijske meje. Sklenili so, da tam izstopijo, in so tudi v resnici srečno dospeli na zemljo. Treba je bilo le še izpustiti plin iz balona, pa ko je eden zrakoplovcev odprl ventil, je nastala tako močna eksplozija, da je okoli stoječe vrglo na tla; balon sam je ves v plamenu izginil v zraku.

Kljub temu pa pogumnim možem ni upadlo upanje. Sestavili so nov balon „Feniks“. Ž njim so se večkrat srečno vozili v bolj srednji višini. Zato so sklenili, da storé korak naprej in se dvignejo do tistih višin, kjer je zrak tako redek, da človek brez aparata več dihati ne more. Do sedaj so imeli namreč z „Meteorjem“ in s „Feniksom“ že toliko izkušnje, da je bilo mogoče upati si tudi tako visoko. Ta vzlet, ki je postal v tem oziru za zrakoplovstvo velike važnosti, so poizkusili 11. maja 1894.

Balon so napolnili z vodikom in pripravili z največjo skrbjo aparate za dihanje; vse instrumente pa so prej preizkusili pri manjših vzletih. Da je bilo mogoče opazovati ozračje z različnih višin hkrati, so pripravili razen „Feniksa“ še tri druge balone za vzlet, in sicer je bil eden privezan, drugi je imel nalogo dvigniti se 1000 do 2000 *m* visoko, tretji, majhen balon brez zrakoplovcev, pa so izpustili v ta namen, da bi pokazal smer vetra in kakovost ozračja 12.000 do 22.000 *m* visoko ter so mu v ta namen privezali instrumente, ki so rezultate sami zaznamovali avtomatično. „Feniks“ sam, kot glavni balon, se je imel dvigniti 8000 *m* visoko.

Nemški cesar je prišel sam gledat, ko so se ob 7. uri 17 minut zjutraj spustili v zrak. Izpočetka je šlo bolj počasi, potem pa vedno hitreje, ko se je plin, ki je v začetku napolnjeval le tri četrtine balona, raztegnil čez ves zrakoplav.

Ker pa je bilo vreme deževno, se je dvigal balon primeroma počasi, kajti vodene kaplje so močile balon in omrežje ter obteževale zrakoplav. Razen tega je pričelo snežiti, ko sta zrakoplovca, poročnik Gross in dr. Berson, gnala balon višje. Na zrakoplav je legla polagoma precej debela snežena plast, ki je zadrževala dviganje. Treba je bilo izmetati 325 *kg* pritežja, da se je zrakoplav dvignil nad oblake v višino 4000 *m*.

V tej višini je ponehal sneg, oblak ni bil več tako gost, in snežinke so bile bolj podobne ledenim kristalom; temperatura pa je padla na -12°C . Zdaj sta si pripravila zrakoplovca aparate za dihanje in vžila nekaj čaja, da sta se okrepčala za nadaljno vožnjo. Takoj za tem pa sta pričela zopet dvigati balon. Težko je šlo v tem hudem mrazu, in oba sta začutila simptome gorske bolezni. V višini 5000 *m* jima je jelo srce močno bít in sapa jima je pohajala pri najmanjšem naporu. Ko sta prišla slednjič nad oblak v višino 7000 *m*, je padla temperatura na -30°C . Čeljusti in nohti so jima postali temnomodri, vsi udje so se tresli mraza in slabosti. Ker sta vedno iz aparata vdihavala ledeno-mrzli kisik, jima je prihajalo slabo, pa tudi želodec ni mogel več prenašati preobilo použitega čaja. Niti kožuhov si nista mogla več obleči. Pa vendar sta iz čiste vedeželjnosti silila le dalje in dosegla ob 10. uri 40 minut dopoldne določeno višino 8000 *m*. Temperatura je kazala -37°C . V tej višini se je izčistil zrak,

in nad balonom se je zasmajalo temnomodro nebo. Gross in Berson pa sta neumorno notirala vse pojave na instrumentih, da bi nabrala kolikor mogoče znanstvene snovi. Pri tem poslu jima je deloma otemnel pogled, v nogah in rokah sta občutila simptome zmrzline, z balonove mreže so padale žvenketaje ledene sveče v globino, in šele ko sta z največjo težavo še enkrat absolutno zanesljivo določila doseženo višino, je potegnil poročnik Gross za ventil, da je balon izgubil svojo moč in jel hitro padati. V višini 2000 *m* so se razpršili oblaki, zrakoplovca pa se je zdelo, kot bi se jima zemlja bližala z nenavadno hitrostjo. V nekem gozdu pri posestvu Willershagen sta srečno izstopila. Dasi nista dosegla iste višine, kakor Anglež Glaisher, vendar je bil njiju rezultat neprimeroma boljši in obširnejši. Saj sta imela mnogo natančnejše instrumente. V tej višavi se je bil Glaisher onesvestil, ker ni imel aparata za vdihavanje kisika, Croce-Spinelli in Sivel pa sta celo umrla.¹⁾

Toda tudi gledé višine so Glaisherja prekosili. 4. grudnia l. 1894. se je dvignil dr. Berson sam v „Feniksu“ 9150 *m* visoko pri temperaturi $-47,9^{\circ}\text{C}$, in dasiravno je imel zračni tlak v tej višini le 231 *mm*, medtem ko ima ob morju 760 *mm*, se je počutil mož izborni. Vendar še višje si ni upal. Ko je balon 3 ure padal, je prispel srečno na tla blizu Kiela.

Uspehi ene same take vožnje so neizrekljive vrednosti; vsi zapisniki se fotografirajo in sicer vsaka stran posebej. Na meteorologični postaji jih proučavajo nalašč zato določeni uradniki. Zato pa so tudi ti rezultati tako važni za raziskavanje termičnih in dinamičnih razmer našega ozračja.

Po teh uspehih se je razvilo živahno tekmovanje med učenjaki in med posameznimi društvi. Dokazano je bilo, da je mogoče z energijo in z dobrimi pripravami doseči višine, v katere si prej nihče ni upal. In res so dandanes prišli že 16.000 *m* visoko, v primeri z zgoraj opisanimi vožnjama 8000 in 9150 *m* pač ogromen napredek!

VI.

Popisali smo v kratkih črticah razvoj zrakoplovstva od pričetka do sedaj. Zato

¹⁾ Cenjeni čitatelj naj pri tej priliki popravi na strani 214b, 33 vrsta, trditev, da je Glaisher pri svojem vzletu umrl, kakor naj se tudi na strani 299. kliše Wellnerjevega zrakoplava misli obrnjen, ker je tiskan narobe.

smo opustili marsikaj, kar drugod obširno popisujejo. Seznanili smo čitatelje z onimi aparati in zrakoplovnimi podjetji, ki so dosegla resnične uspehe, bodisi v znanstvenem ali pa v zrakoplovnem oziru. Opustili smo tudi opis André-jevega podjetja, ker se je popolnoma ponesrečilo in se je samo že a priori pokopalo. Saj kdor ve, kako malo pozna dandanes znanost še severne kraje, njih meteorološke in geografske razmere, mora uvideti, da je bilo več kakor vratolomno, ko se je drznil André s primeroma okornim balonom v popolnoma neobljudene kraje, kjer ga lahko vsak vihar vrže v snežene zamete, v morje ali zamrznjene zalive, iz katerih ni rešitve ne pomoči. Opustili smo tudi vse matematične formule, na podlagi katerih so zgrajeni posebno najnovejši zrakoplavi, n. pr. Zeppelinov, Lilienthalov, Schwarzov. Čitatelj bodi uverjen, da je v zgoraj opisanih konstrukcijah skritega neizmerno veliko duha, in malokdo si predstavlja trud, katerega ima zrakoplovec s teoretičnim dokazom, preden zgradi praktično svoj zaumljeni sistem.

Kakor sta se pa razvili n. pr. fotografija ali brodarstvo po športu, tako je tudi zrakoplovstvo dandanes zadobilo svojo veljavo in doseglo največ uspeha zato, ker so se zanje jeli zanimati bogataši kot amaterji-zrakoplavci. Tako so nastala podjetja za zgradbo zrakoplovov, in zdaj se izdelujejo baloni za zasebne, znanstvene in za vojaške namene. Ustanovila so se društva z bogatimi meceni, ki pomagajo s svojim imetjem realizirati probleme, katere so izumili duhoviti konstrukterji.

Po vseh večjih mestih imajo taka društva svoje „zrakoplovne parke“, v katerih se baloni napolnjujejo in izpuščajo. Take parke so priredili n. pr. pri Parizu v Saint Cloudu, v Berlinu, Monakovem in posebno na Dunaju, kjer izhaja v novjšem času tudi list za zrakoplovstvo.

Tako vidimo, da se je razumništvo poprijelo zrakoplovne ideje z nekako krčevito vztrajnostjo. Pozamezniki, društva, vojaštvo in države — vse tekmuje med seboj; in zdi se, da ni več daleč trenutek, ko bo zrakoplovstvo s svojimi izumi triumfiralo, kakor je pred nekoliko sto leti triumfirala tehnika pri izumu lokomotive.

Omenimo še najnovejšega uspeha nadvojvoda Leopolda Salvatorja, ki se je sredi aprila spustil iz Solnograda s svojim balonom čez Ture. Dal je v plinarni napolniti balon in 15. aprila ob 7. uri

zjutraj se je spustil s stotnikom Hinterstoisserjem v ozračje. Nebo je bilo oblačno, in v višini 300 m so oblaki zakrili balon. Vozila sta se še do višine 1200 m in žrtvovala 100 kg pritežja, preden sta predrli oblake; a ko sta prišla v to višino, se jima je razkril pogled in imela sta nepopisen užitek pri opazovanju gorskih velikanov, ki so se navidezno vedno bolj nižali, kolikor bolj se je balon dvigal. Ob 10. uri 30 minut zjutraj sta dosegla višino 4200 m in tam je stotnik potegnil za ventil. Balon je jel rapidno padati, je prodrl zopet oblake, in srečno padel ob 11. uri blizu Judenburga na Gor. Štajerskem na tla. Ta izlet je dokazal, da je lahko mogoče priti z balonom čez Alpe, toda le poleti, kajti vreme spomladi ali jeseni je manj ugodno. Da pa je treba pri takih vzletih mnogo pazljivosti, se je pokazalo lani pri ponesrečenem poizkusu, ko so hoteli priti čez Sredozemsko morje iz Francije v Afriko.

Posebno koristen je zrakoplav za to, da se konstatirajo zračne razmere, ki so v različnih višinah ob istem času. To pa je mogoče doseči le tedaj, če se balon naravnost kvišku dvigne do precejšnje višine, potem pa pade zopet na isti prostor; ker pa se dá to vsled vetra le težko izvršiti, rabijo pri takem preiskovanju navadno po več balonov: prvi je privezan in preišče najnižje ozračje, drugi balon spusté nad prvega, in tretji se dvigne še višje. Kot zadnjega pa spusté takoimenovani „pilot“. Ta je majhen balonček z instrumenti, ki avtomatično registrirajo. „Pilot“ se dvigne čez 20.000 m visoko, kakor smo videli pri vzletu „Feniksa“. V gondoli je potreben zemljevid, na katerem se zaznamujejo vsi kraji, nad katerimi plava balon, dalje aneroid, ki kaže višino, v kateri je balon, potem pa še razna orodja: toplomer, psihrometer, kukalo, elektrooskop, fotografični aparat, barometer, nekaj stotin kilogramov pritežja, dolga vrv s sidrom, dolgi papirnati trakovi, ki se spusté v ozračje, da kažejo smer vetrov, aparat za dihanje in nekaj hrane, najbolje čaja, ki telo greje in krepi. Za znanstvene vzlete si morajo preskrbeti vse to, da je opazovanje natančno in zanesljivo.

Globoko je segla zrakoplovna ideja v življenje. In kako tudi ne? Saj bo stopil z rešitvijo zrakoplovnega problema človeški duh zopet velik korak naprej. Seveda so velike težave in nevarnosti, a kdo more tajiti, da je to prizadevanje za bodočnost največjega pomena?

Novomašni Ave.

Ni treba vam, zvonovi,
zvoniti čez dobrane,
Marijin bodo Ave
nocoj zapele pesmi moje.

Nocoj . . . nocoj je lep večer,
in moje duše ni doma,
nekje na potu do neba
premišlja srečo blaženih.

Le sanjaj, duša, blažen raj,
in premotiti se ne daj;
povrni se mi kadarkoli,
prepozno se ne boš nikoli
vrnila spet . . .

in če bi prav
čez polnoči prišla ob dveh:
saj v oknih mojih bodo še
svetile zate lučce vse,
oj, solze v radostnih očeh.

— — — — —
Iz gorkih sanj že vstajajo
ozarjeni vrhovi,
po rosnem dolu gledajo
in vsi so kakor novi.

In duša se je lepša vsa
vrnila, kakor je odšla . . .

Ni treba vam, zvonovi,
zvoniti čez dobrane;
saj jutranji bo Ave
zapela danes duša moja.

Silvin Sardenko.

Mladostni glas.

„Glej, sladke tvoje melodije,
so zopet prišle k tebi v vas . . .“
In slušam . . . ah . . . jaz ne razumem —
odkod si ti, mladostni glas?

Prihajaš li od tihih krajev,
kjer grob pri grobu se vrsti,
kjer toliko mi nâd mladostnih
nevzdramno smrtno spanje spi?

Prihajaš li od tistih cvetov,
ki vzcveli so po teh grobeh,
prinašaš li mi vonj bogati,
ki mi dehtel je v srečnih dneh . . .?

„Glej, tvoje tihe melodije
so zopet prišle k tebi v vas . . .“
Jaz slušam . . . ah . . . in ne razumem —
odkod si ti, mladostni glas?

Ivo Danič.

Moj up!

Up, ti neposlušni dečko,
si se vrnil spet enkrat!
Kje si hodil tako dolgo —
mar po rožah, mar po trnju . . .?
Si li božal mlada lica,
ali velim gladil gube,
ti nezvesti solzni tat . . .?

Sedem dolgih že večerov
čakam tvojega povrata,
pa zaman doslej, zaman! . . .
Vem pač, kaj je verovati
zapeljivi govorici,
ki rosi iz rožnih ust . . .
Ali ko mi spet pokažeš

smehljajoče lice svoje
— dasi morda le za hipec —:
vse prevare, vse bolesi
izgubé se kot meglà . . .
Spet srce se ti odpira,
veruje spet po otroško
tebi, ti moj sladki up!

Mira.

Vožnja v kaiku po Zlatem rogu.

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

(Dalje.)

XXXI.

Med najlepše dneve svojega bivanja v Carigradu bom vedno štel izlet na otok Prinkipo.

Jugovzhodno od Stambula se dvigajo iz Marmarskega morja, ne daleč od azijskega obrežja, Princevski otoki. Turki jih imenujejo „Kisil adalar“, t. j. Rdeči otoki, ker je njih zemlja rjavordečkasta. Ob času bizantskega cesarstva so pošiljali semkaj v pregnanstvo cesarske prince in princese. Odtod njih ime.

Ob Galatskem mostu smo ob treh dopoldan (po naše nekako ob devetih zjutraj) stopili na parobrod turške parobrodne družbe „Mahsuse“. Za pet piastrov smo se v I. razredu vozili dve uri! Prosim vas: eno krono za dve uri!

Vsedel sem se vrh ladje in zrl proti Aziji, proti mestu Skutari. Kraj mene je

sedel turški častnik. Kmalu sva bila v primerno „živahnem“ pogovoru. On je govoril turško, jaz pa neko mešanico iz vseh evropskih jezikov. Zgovorila sva se pa vse: odkod sem, kaj sem, kam se peljeva itd. Zvedel sem, da mu je ime Izmael, in da služi pri turškem nizamu¹⁾. Dal sem mu svojo vizitko, on pa mi je napisal dolgo pismo v turških čirečarah; ta list sem seveda shranil v vedni spomin na to vožnjo. Tudi jaz sem mu napisal kratko pismo, nekako te-le duhovite vsebine: „Izmael, ti si velik neumnež! Allah ti daj pravi um in pamet! Če boš tako srečen, da prideš po smrti v eden²⁾, naj ti ondi streže 599 odalisk!“ Zelo je bil vesel tega pisma. Kot dragocenost ga je shranil v žep, meni pa je salutiral, kakor salutirajo turški vojaki, ne ob sencu, ampak

¹⁾ Nizam = infanterija, pešci.

²⁾ Raj, nebesa.

ob čelu. Izvlekel je tobačnico, ponudil mi pristnih turških cigaret, in pušila sva tja v svet. Vetrič od Bospora pa je odnašal dimove valčke.

Na desni smo pustili staro serajsko palačo, na levi pa mesto Skutari, vasi Kadiköj, Haidar-paša in Fenerbagče. Pristali smo pri prvem pustem otoku, Proti, pristali pri drugem, Antigoni, pristali pri tretjem, Halki. Vrh tega otoka stoji mogočno poslopje, samostan sv. Trojice, grška bogoslovnica. Mesto Halki je precej veliko in čedno.

Največji in najzanimivejši pa je otok Prinkipo; Turki ga imenujejo Böyük ada¹⁾. Mesto samo je zelo veliko, a hiše so skoraj sama letovišča. Veliki novodôbni hoteli stojé

Abdul Hamid, turški sultan.

ob pristanišču. Zlasti ob nedeljah se na otoku tare vse polno ljudstva. Z godbo in s plesom se tu zabavajo mestni izletniki.

Otok tvorita pravzaprav dva visoka hriba. Na enem je sezidan samostan sv. Jurija, na drugem pa monastir Kristov. Bral sem, da je zlasti s prvega hriba zelo lep razgled. Hajdimo pogledat! Samo daleč je, eno celo uro.

Na trgu je stalo vse polno osličev, ose-dlanih za pot. To bo kakor nalašč za-me! Vstopim se in gledam, kateri bi bil lepši, prijaznejši. Pa glej ga spaka, precej se je nabralo okrog mene velikansko število po-ganjačev, ki so vpili nad menoj in mi po-nujali sebe in svoje osle. Vzeli so me v sredo in kričali nad menoj, da je bilo joj.

Tekel sem, v pravem pomenu besede, na vrt neke restavracije, da sem se jih ubranil. Naročim si kozarec vina. Prinesó mi vina, pečenih ribic, sira in kruha, in to za en pi-aster! Pomislite: Za 20 vin. kozarec rujnega grškega vina, pečene ribice, sir in kruh!

Gospodar vseh oslov pride k meni.

„Combien?“¹⁾ ga vprašam. „Vingtpiastres, monsieur²⁾, tja gori do sv. Jurija.“ Dvajset piastrov? Kaj še? Misliš, da te ne poznam, ti zviti Grk! Bi me rad opeharil, pa me ne boš. „Cinq piastres, s'il vous plaît!“³⁾ Po-godiva se torej za pet piastrov, to je za eno krono. „Est bien“⁴⁾, mi reče ter mi pripelje magarca, črnega, z dolgimi uhlji. Zlezem na sedlo, primem v roke vajeti, in hajdi po otoku in k sv. Juriju!

Vsi bi se mi smejali, ko bi po Ljubljani, po glavnem trgu, jezdil tako v črnem fraku, s fesom na glavi. Vsi bi leteli skupaj, stari in mladi, in vpili: Glejte ga, norca na oslu! V mestu Prinkipo se pa še zmenil ni nihče zame.

Muhast je bil magarec. Ni hotel iti sredi ceste; vedno je silil v stran, da bi odgriznil kako grmičevje. To je pela batina po oslovih kosteh in po škricih mojega fraka! Kadar ga je poganjač pognal v tek, so visoko od-skakovale moje suhe kosti; če je hodil po-časi, je bilo pa na vso moč prijetno sedeti na njem.

Kolikor mogoče resno in modro sem se držal, ko sem jezdil skozi mesto, mimo lepih vil, po prašni cesti. Zavili smo v hrib. Po otoku rastejo oljke, smokve, jelke, ciprese, platane in drugo južno drevje. Vrh hriba pa je skalnat, obrastel z nizkim grmičevjem.

Dospeli smo vrh griča do monastira sv. Jurija. V samostan nisem mogel, ker je tujcem zaprt, pač pa v restavracijo poleg njega. Nekaj evropske gospôde je sedelo na vrtu in se zabavalo. Prišel je orgljavec in vrtel svojo lajno. Žagal je same okrogle, poskočne. Mladi svet se je spoprijel in za-vrtel po dvorišču. Veste, káko je rujno grško

¹⁾ Koliko? — ²⁾ Dvajset piastrov, gospod.

³⁾ Pet piastrov, če hočeš.

⁴⁾ Dobro.

¹⁾ Veliki otok.

vince? Kot olje teče po grlu. Vливаš ga navzdol, čutiš ga pa v glavi. In pogum dobiš od njega, da nikoli tega.

Krasen je razgled s hriba. Proti severu v daljavi se blesti Stambul z Ajo Sofijo; njemu nasproti se je vsedel Skutari. Proti vzhodu pusto maloazijsko obrežje s par vasicami; proti jugu Nikomedijski zaliv in Bitinski hribi; proti zahodu nepregledno Marmarsko morje tja do Helesponta; krog mene pa lepi Princevski otoki s čednimi mesti in vilami.

Ko smo prišli v mesto nazaj, poganjač, magarec in jaz, sem dal poganjaču dva piastra napitnine. Bolj je bil vesel teh 40 vinarjev kot berač belega kruha.

XXXII.

Neka posebnost turške stolice so carigrabski psi. Zapaziš jih pri prvem koraku, ko stopiš v mesto.

Lepa lastnost Turčina je njegovo usmiljenje do živali. Mohamedanci sicer razločujejo „čiste“ in „nečiste“ živali; med le-te zadnje spadajo tudi psi; pa vendar ravna jo lepo ž njimi. Še celo gotovih parazitov — lazice in skokice jim pravijo — Turčin ne ubije, tudi če jih zasači „pri delu“; marveč prime jih in vrže od sebe. Allah jim je dal življenje, pravi, in jaz jim ga ne smem ukrasti.

Moslim ne hodi na lov, ker mu vera brani pobijati živali; nasprotno: on kupi od lovca ujeto žival in jo izpusti. Tudi psom radi strežejo; ponekod je Turčin ob hiši napravil nekak lonec, katerega poleti napolni z vodo, da iz njega pijejo psi, če so žejni. Še celo po grobiščih vidiš v marmornato ploščo vdolbena koritca; v njih se zbira deževnica, da jo pijejo psički.

Turčin nima hišnega psa, vsaj v Carigradu ne. Zato pa vzdržuje cestne poha-jače, katerih je — milijon. Ne vemo sicer natančnega števila — tako daleč pri Turkih ne sega statistika — pač pa jih cenijo na dvajset tisoč.

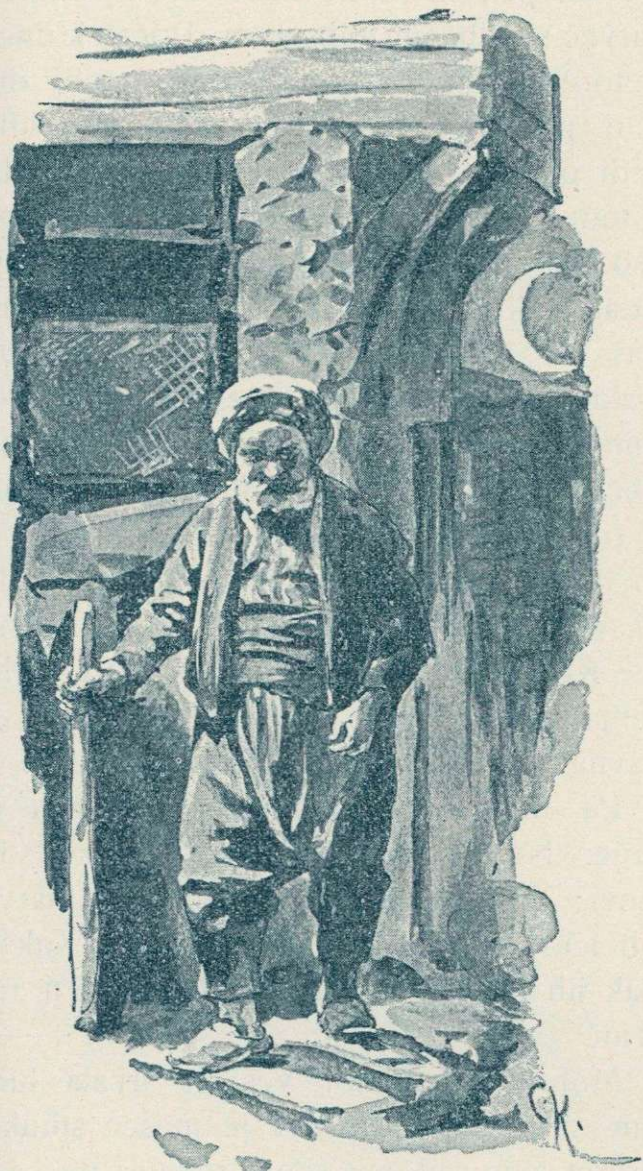
Barve so večinoma vsi rjave ali sive; v glavo so podobni volku ali lisici. Velikosti

so srednje, kakor naši domači kužeti. Krotki so še preveč, potrpežljivi nad vse, in kar je posebno čudno: v tako velikem mestu redkokdaj kak pes steče. Flegmatični so, da nikoli tega. Leže ti sredi ceste, na tlaku, (koder je sploh kaj tlaka), po luknjah med kamni, ob zidovju. Kamor se ozreš, povsodi vidiš psa. Sredi največje gneče ti leži na cesti, molí vse štiri od sebe in — spi. Osu-vaj ga od ene strani — še bevsnil ne bode, marveč obrnil ti bo drugo plat. Stopi mu na rep — nekoliko zacvili, pa se takoj pomiri. Konjem in oslom se ne umikajo; naj se jim umikajo le-ti. Psi imajo domovinsko pravico na cesti, so torej gospodarji; konji in osli so pa tujci, pritepenci. Pa bi se jim psi umikali! Od daleč pridrdra kočija; pes se ji umakne le za par milimetrov. Če pa spi, naj se le kočija umakne, da ga ne vzdrami!

Oglejmo si te pse še malo podrobneje. Temu-le manjka pol repa. Spal je na tramvaj-skem tiru; neusmiljeno kolo ga je zgrabilo in mu odtrgalo pol košatega krasu. Zatulil je, da se je slišalo čez Zlati rog, pa pol repa je šlo rakom žvižgat. — Oni-le hodi samo po treh nogah, konj mu je pomečkal četrto: zato jo še sedaj drži kvišku in vleče za seboj. — Tretjemu so v hudem boju sovražniki odtrgali uho, četrtemu izbili oko, petemu je stambulski pouličnjak polomil rebra, šestemu manjka velik kos kožuha. — Tam-le ob zidu se je stisnila psica, da greje svoje mladiče. Usmiljen človek ji je napravil malo kočico, da revčki ne zmrznejo; zakaj noči so tudi v Carigradu več ali manj hladne.

Psi so se organizirali sami. V vsaki ulici vlada samo en rod. Večje ceste so razdeljene na več okrajev. Meje so določene strogo natančno. Gorje psu, ki bi se predrznil prestopiti v tuje ozemlje! Komaj ga zagleda čuvaj, že zatuli in pokliče vse svoje tovariške. Cela četa se zbere in teče za bežečim vsiljencem. Gorje mu, da ga vjamejo! Par-krat sem videl tak prizor: spredaj pes, ki je stisnil rep med noge in potuhnjeno bežal, za njim pa rjoveča in tuleča jata.

Kje neki dobi vsa ta svojat zadosti hrane? Dajejo jim sicer vse ostanke, kar jih je v hiši, pa dvomim, da bi to zadostovalo. Hišni vratar je prinesel posodo iz ploščevine in jo izpraznil sredi ceste. To so vam tekli skupaj vsi psi dotične ulice in se trgali za kosti! Včasih se vname hud boj za to, kdo sme glodati največjo kost. Bil sem nekoč priča takega dogodka. To je bil boj, „ne boj, mesarsko klanje!“ Kužeji so si bili v

Carigrad: Nočni čuvaj.

laseh, so cvilili, tulili, lajali, da je letelo skozi ušesa. Prišel pa je neusmiljen Grk, prijel je v roke debelo palico, in padalo je po hrbtiščih, da je bilo joj! To so vam prizori iz turške stolice!

Pravijo navadno, da so ti psi carigrajska zdravstvena policija, ker vso nesnago, ki se nabere po ulicah, kar — pojedó. Tej trditvi odločno ugovarjam. Psi pospravijo z ulice

samo tisto, kar morejo snesti; drugo pa seveda pusté pri miru. Ne samo, da ceste ne osnažijo, marveč jo kar naravnost onesnažujejo. Vsak dan mora cestni pometlač pospravljati z ulic največjo nesnago; mnogo pa je seveda še ostane.

Večkrat so že izkušali odpraviti te pse. Nekoč so jih cele ladje odpeljali na otok Oksijo v Marmarskem morju. Mnogo jih je tamkaj lakote poginilo. Dogajali so se grozni prizori. Zato so se jih usmilili in prepeljali nazaj, kar jih je še ostalo pri življenju. Pobiti ali postreliti jih Turki ne smejo, ker jim brani to njih vera. Da bi v Carigradu gospodoval kulturnen narod, bi te pse že davno odstranili — po konjaču.

Pa da bi vam psi gospodarili po ulicah samo podnevi, bi človek ne imel nič proti temu. Gospodarijo pa tudi ponoči. Utrujen sem legel k počitku. Vse je bilo mirno. V Carigradu namreč ne kolovratijo ljudje ponoči okrog; tudi pijanci ne razsajajo, kakor marsikje drugod. Vzdignil pa se je pod mojim oknom siten pes; gotovo se mu je sanjalo, da mu hoče sosed ukrasti kos mesa. Zalajal je, zbudil svoje sorodnike, ki so mislili, da je sovražnik vdrl v njih ozemlje, ena ulica je alarmirala drugo, in lajanja ni bilo ne konca ne kraja. O ti preklicana pasja zalega!

Pa še nekdo drugi mi je kratil spanje. Vse je bilo tiho. Samo po ulici nekdo koraka; v roki ima neko trdo stvar, s katero tolče po tlaku: „Čof, čof, čof!“ To so nočni čuvaji carigrajski. Vsak mora čuvati v par ulicah. S težko, debelo gorjačo se izprehaja celo noč po onem oddelku mesta, ki spada v njegov delokrog.

Ker smo že dospeli do jasnih noči carigrajskih, naj omenjam še to, da ima mesto zelo slabo razsvetljavo. Po nekaterih glavnih ulicah gori plin; na prste bi seštel ulice, po katerih je vpeljana Avrova luč. Drugod goré petrolejske svetilnice, ki so pa tako redke, da od ene skoraj ne vidiš do druge. Turek si pač misli: „Noč je ustvaril Allah za počitek. Kdor hoče ponoči kolovratiti po mestu, naj si sveti sam!“

XXXIII.

Ko bi prišel domov in bi pripovedoval, da sem v Carigradu v desetih dneh zapravil celih 1000 piastrov, bi si skoraj vsi mislili: To si pa živel razkošno, da si zabil tako veliko svoto! Vprašam te pa, dragi moj: Ali poznaš turški denar in veš, koliko je vreden?

Podlaga turške valute je piaster, ki je po naši kronski veljavi vreden 20 vinarjev. Srebrn je in neznaten, še nekoliko manjši kot naša stara srebrna desetica. Na eni strani ima vtisnjen turški grb, na drugi pa neke kljuke. Piaster ima 40 par; ena para je torej vredna pol vinarja. Tako majhnega denarja še nisem videl; mislim, da ga tudi več ni ne. Kurzirajo pa novci po 10 par (5 vinarjev). Mislil si boš, da so podobni našim krajcarjem. Motiš se: Turki ne poznajo bakrenega denarja. Namesto bakra rabijo „metalik“; to je neka zmes iz srebra in bakra, bele barve, tako da 10 par izpočetka prav lahko zamenjaš s srebrnim novcem v vrednosti dveh piastrov.

Srebrn denar, podoben naši novi „petki“, se imenuje medžidija in je vreden 20 piastrov (4 krone). Zlat novc, podoben napoleonu, je turška lira ali turški funt, vreden 100 piastrov, nekaj nad 20 kron. Papirne bankovce je izdala „Otomanska banka“; rabil nisem nobenega in tudi ne vem, kakšni da so.

Valuta je torej zelo enostavna, si boš mislil. Zopet si v zmoti. Kovanih novcev je toliko in tako različnih, da po enotedenskem bivanju v Carigradu še nisem vseh poznal, pa tudi ne imel v roki. Zlata lira ima nominalno vrednost 100 piastrov; v resnici pa dobiš zanjo 108 srebrnih piastrov. Če izmenjaš medžidijo, dobiš zanjo samo devetnajst enot, in ne dvajset. Vrhutega si menjavec utrga za trud najmanj 10 par. Denar nima zmeraj tiste vrednosti, ki je zapisana na njem; razen tega ima isti denar po različnih krajih turškega cesarstva različno vrednost itd. itd. Predaleč bi zašla, da bi te vodil po tem pristno turškem labirintu.

Čudno je tudi to, da težko prideš do drobiža, in tega vendar največ potrebuješ. Menjavec te oslepari za nekaj par, drugod ti pa tako neradi menjajo. Večkrat sem prišel v zadrego. „Nimate drobiža?“ so me izpraševali; in če sem jim pokazal medžidijo, so pa neverno zmajevali z glavo, češ: Drobiža mi daj, ne pa debelega denarja!

Da se razlikujejo od kristjanov, imajo Mohamedovi častivci tudi svoj koledar.

Dan pričenjajo, ne kakor mi, s polnočjo, marveč s solnčnim zahodom. Pričetek dneva se torej menja po letnih časih; sredi zime se n. pr. dan pričanja ob štirih popoldne, sredi poletja pa ob osmih zvečer. Razvidno je tudi, da strogo natančno vsi turški dnevi niso enako dolgi; kadar dan raste, so daljši, kadar se krči, so krajši. To pa seveda Turka prav nič ne moti. Cel dan so razdelili v dvakrat po dvanajst ur. Meseca oktobra na primer se prične turški dan ob pol šestih zvečer, in ko imamo mi poldan, imajo Turki že pol sedmih. Kajneda, čudni ljudje! — Pri javnih poslopjih visita navadno po dve uri, ena kaže „turški“, druga pa „evropski“ čas. Ker se pričetek turškega dneva vedno menja, morajo svoje ure vsaj vsakih pet dni uravnavati, med tem ko naših ni treba.

Pa tudi leto so si Turki uravnali po svoje. Ne poznajo solnčnega leta s 365 dnevi; ne poznajo prestopnih let; marveč njih leto šteje vedno le 354 dni. Kakšen spak jih neki moti? mi praviš. Takoj ti razložim.

Mohameda, kakor veš, je trkala luna. Sam sicer pravi, da mu je mesec smuknil parkrat zaporedoma skozi rokav; pa se je samo zadel ob njegovo glavo. Zato imajo Turki luno v posebni časti; najbrže so z njo v vedni dotiki. Polumesec jim nadomešča naš križ. Tudi leto so uravnali popolnoma po luni. Od mlaja do mlaja je vedno $29\frac{1}{2}$ dni, in če zmnožiš $12 \times 29\frac{1}{2}$, dobiš ravno 354. Zato je turško leto za enajst dni krajše od našega; njih novoletje se pomika v letnih časih vedno naprej.

Leto so razdelili na 12 mesecev, ki imajo vedno po 29 in po 30 dni. Prvi se imenuje

muharrem; najvažnejši pa je ramazan, deveti mesec v letu. Ta mesec se Turki postijo, in sicer strogo postijo. Od solnčnega vzhoda pa do zahoda ne smejo užiti nobene stvari; še vode ne smejo piti in tobaka ne kaditi. In Turki zelo natančno opravljajo to svojo dolžnost, tako, da daleč osramoté nas, neverne gjavre. Ker se turško novoletó vedno izpreminja, pride ramazan lahko na vsak letni čas. Pač mora biti težko, n. pr. ob največji vročini cel dan se zdržati vode in kave.

Carigrad: Turška brivnica na ulici.

Ob ramazanu je vse narobe; Turki podnevi spé, ponoči pa jedó in pijó. Nestrpno čakajo zvečer, da jih mujezin pokliče k večerni molitvi. Vse minarete razsvetlé; v mošejah prižgó vse svetilnice, in teh je brez števila. Bajnokrasna je, kakor pravijo, ta razsvetljava. Celo noč so moslimi na nogah; jedó in pijó še enkrat toliko kot po navadi. Za svoj post se bogato odškodujejo. Ko pa začnó petelini peti, ležejo k počitku.

Najvažnejši dan je 27. dan ramazana, turška „sveta noč“. To noč se (po izlamu) godé največji čudeži; molitev, ki jo opraviš to noč, pred Allahom največ velja. Saj je to noč Mohamed z nebes prejel koran, turško

sv. pismo. — Ko mine ramazan, praznujejo Turki prve tri dni desetega meseca svoj največji praznik: bajram.

Gotovo vam je tudi znano, da Turki ne štejejo po našikrščanski Dionizijevi eri, marveč po arabski „hedžri“. Ta mohamedanska štetev se pričenja s 16. julijem l. 622. po Kr., to je onega dne, ko jo je Allahov prerok iz Meke brisal proti Medini¹⁾. Ne vem, je-li Mohamed res tako strašansko tekel ali kali, da bi bilo to njegovo, ne baš viteško delo mejnik med starim in novim vekom. Dejstvo

je to, da Turki štejejo po hedžri.

Katero leto imajo Turki letos, to je leta 1902.? Preprost človek, ki ne misli veliko, bi 622 odštel od 1902 in bi tako dobil letnico 1280. To pa bi storil samo preprost človek. Kar nas je učenih in prebranih, bi pa sešteli vse dneve od 16. julija 622 do današnjega dne, bi delili celo svoto s 354 in bi dobili letnico 1320, pravo turško letnico. Dne 9. aprila t. l. so Turki

baš praznovali svoje novoletó 1320. No, sčasoma se bodo morali tudi Turki privaditi našega štetja.

XXXIV.

Zahajal sem v katoliško cerkev San Pietro. Ta cerkev stoji v Galati, v ulici „Peršembe bazar“, ki vodi proti Galatskemu stolpu. Cerkev upravljajo oo. dominikani; seveda nosijo bele halje in brade; saj so v Orientu bradati vsi duhovniki, svetni in redovni. Sicer pa menda svetnih duhovnikov v Carigradu ni; pač pa je mnogo redovnikov: dominikanov, frančiškanov, kapucinov,

¹⁾ Hedžra = beg.

šolskih bratov itd. Tudi ženskih samostanov je nekaj v Peri in Galati; kajti le-tukaj bivajo katoličani. Vsi ti redovi imajo tudi svoje šole, sirotišnice in podobne zavode. Katoliških cerkvâ je precejšnje število. Arhitektonično znamenita ni nobena; pač pa so čedno opravljene. Pridiguje se skoraj v vseh cerkvah francosko, kakor n. pr. v St. Louis, Ste. Marie, St. Antoine, St. Esprit; pri San Pietru laško, pri St. Benoitu pa francosko in nemško.

Zašel sem torej k dominikanom. Prijazni patri so bili to, doma od Turina, h kateri provinciji tudi pripadajo. Pogovorili smo se marsikaj lepega, seveda laško. Razumel sem jih pač lahko, le dopovedal sem jim težje kako stvar.

Sv. Dominik je začel razširjati sv. rožni venec. Razume se torej, da je bila na rožnivenško nedeljo pri San Pietru velika slovesnost: dopoldne ob 10. je opravil slovesno službo božjo nadškof carigrajski, ki je obenem apostolski vikar; popoldne pa je bila veličastna procesija. Naj vam jo na kratko popišem.

Že pred določeno uro se je zbralo v ulici „Peršembe“ mnogo ljudstva, ne samo Evropecev-katoličanov, ampak tudi zijalastih drugovercev in mohamedancev. Pred cerkvijo se je postavilo več turških policajev v črni, zeleno obrobljeni obleki in z dolgo sabljo ob boku. Skrbeli so za red na ulici in pri procesiji. Obnašali so se jako vljudno in dostojno.

S cerkve je vihrala belo-rumena papeževa zastava. Carigrajci so občudovali na njej narisano tiaro in ključe sv. Petra.

Po odpetih slovesnih večernicah se je pričela procesija. Prva je korakala „Association des enfants de Marie“ (Družba Marijinih otrok), ali bolje rečeno, še pred to družbo je korakalo par policajev, ki so delali procesiji prostor; načeloval jim je — črn zamorec. Za prvim banderom se je vrstilo drugo: otroci iz neke sirotišnice; za njimi pa še več drugih zavodov in šol, dečki in dekleta v različno pisanih oblačilih. Moški in ženski samostani so bili obilno za-

stopani: usmiljenke, šolske sestre, sionske dame, dominikanke, šolski bratje itd. Za temi so belo oblečena dekleta — patri so jih nazivali „mademoiselle“ — nosila petnajst bander kot 15 skrivnosti sv. rožnega venca: 5 modrih, 5 rdečih in 5 belih. Na prednji strani je bila naslikana dotična skrivnost, na zadnji pa napisana v latinskem jeziku. Dekleta so imela dolge bele pajčolane, okrog glave pa pisane vence. Za njimi je korakala godba. Bili so dečki nekega zavoda. Dirigiral jim je star pater z dolgo, sivo brado. To so jo godli ti muzikantje; ej, da bi bili slišali, kako se je razlegalo po Carigradu! Malo na okroglo je šlo; pa saj se lažje koraka ob veseli godbi! Za godbo so se vrstili verniki, večinoma ženske; moški so stali le oddaleč. Dominikanci so vodili procesijo. Za njimi pa je neslo šest krepkih možakov velik lesen kip rožnivenške Matere božje. Ta kip je posebno zanimal Turke. Nebeška kraljica je imela na glavi veliko, pozlačeno krono, v roki pa je držala dolg rožni venec. Podoba je bila okrašena s cveticami; okrog nje so gorele sveče; kraj nje so korakali možaki z gorečimi svečami.

Korakali smo po ulici Peršembe navzgor do Galatskega stolpa, odtod zavili v Pero in po drugi ulici se vračali v Galato. Ljudstva se je vse trlo; pa saj so ulice že itak zelo ozke. Turčine je zlasti zanimala godba, onih petnajst bander in pa kip Matere božje. Obnašali so se vseskozi dostojno, bolj ko pri nas oni, ki pri procesijah prodajajo zija in delajo pri tem neslane dovtype.

Po končani procesiji so bile slovesne lavretanske litanije. Pelo je vse ljudstvo po cerkvi, v kateri je gorelo na stotine in stotine lučic. Petje pač ni bilo cecilijansko, ampak je imelo južni, laški značaj. Saj ljudstvo in duhovniki tudi latinščino pri tej cerkvi izgovarjajo po laški navadi: „Ečče sačerdos manjus“, „redžina andželorum“ itd.

XXXV.

Dva momenta delata Carigrad tako zanimiv, namreč njegova krasna lega in pa nad vse pisano prebivavstvo. Kateri narodi

bivajo v Carigradu? — Nekako polovico vseh Carigrajcev tvorijo Turki, pristni verniki izlamovi. Sami se ponosno imenujejo Osmane, potomce Osmanove. „Türk“ pa pomeni kmeta, zarobljenca.

V trinajstem stoletju so pridrli iz Srednje Azije ter v Mali Aziji in na Balkanu ustanovili mogočno turško cesarstvo. Od svojega pravega tipa niso veliko ohranili, ker so se v Evropi pomešali z najrazličnejšimi narodi: s Slovani, Grki in Armenci. Zato se po postavi in obrazu navadno ne razlikujejo od drugih narodnosti. Nakateri, zlasti mladina, imajo tako lep obraz in tako fino belo kožo, da bi jim nikdar ne prisodil, da so Turki, ko bi se ne nosili po turško. Deni mu na glavo drugo pokrivalo, obleci ga v drugačno obleko in ne spoznaš ga več.

Pošteni so moslimi, odkrite, dobre duše. Tako jih uči koran: „Ne goljufajte nikogar; mero in vago imejte vedno pravično; držite dano besedo!“ Če te v Carigradu kdo ogoljufa, gotovo ni moslim, marveč Grk, Armenec ali pa Jud. Tudi do kristjana je Turek v obče vanju prijazen. Pravega odkritosrčnega prijateljstva pa ne sklepa z njim; zakaj koran jih poučuje: „Ne sklepajte prijateljstva z onimi, ki niso vaše vere!“ Vender pa se ne boj, da bi ti Turek storil kaj žalega!

Z druge strani pa označuje moslime skrajna lenoba. Turek dela le toliko, da se preživi. Za trgovino, obrt, vedo in znanost se ne briga mnogo; saj je vsa učenost nakopičena v koranu; kar je pa ni notri, pa ni nič vredna. Tudi ponosni so čez mero. Turški pregovor pravi: „Lepota pripada Čerkesom, trgovina in bogastvo Grkom in Armencem, veda Evropejcem, ponos pa Osmanom.“ Tudi moralni so in sramežljivi, bolj kot moderni civilizirani narodi.

Za Turki zavzemajo prvo mesta Grki, katerih je v Carigradu okrog 150.000. „Graeca fides nulla fides“, ta pregovor velja tudi o sedanjih novodobnih Grkih. Pečajo se zlasti s trgovino in obrtom. Zviti so in prekanjeni, da te ogoljufajo, kjerkoli te morejo. Imajo najboljše urejene šole; zato so najizobraže-

nejši med prebivalci carigrajskimi. Gledé morale niso posebno natančni. Carigrajske barabe se rekrutirajo večinoma iz Grkov.

Grki turškega cesarstva se imenujejo „Rimljane“ (Ῥωμαῖσι), med tem ko se Grki v svojem kraljestvu nazivajo „Helene“. Govoré vsi novogrško (Ῥωμαιοί); po šolah pa poučujejo in pišejo le starogrško (Ἑλληνιστά). Starogrško so pisani tudi njih časopisi.

Za Grki pridejo Armenci, katerih je bilo l. 1885. v Carigradu do 150.000. Tudi oni se mnogo pečajo s trgovino. Razen tega so Armenci dobri postrežčki, težaki, delavci itd. Značaj imajo nekako judovski: servilni so in sebični; razlikujejo se pa od Judov po svoji delavnosti, ker opravljajo radi tudi najnižja, najtežavnejša dela. Vere so večinoma vsi armensko-gregorijanske, nezedinjene. Samo nekaj tisoč je katoličanov, ki imajo v Carigradu svojega patriarha.

Bilo je v jeseni l. 1896., ko se je raznesla vest, da so hoteli Armenci z dinamitom pognati v zrak otomansko banko. Od padišaha samega je baje prišlo naročilo, naj pobijejo vse Armence. Streljali so jih kot pse; kjer so našli Armenca, so mu odrezali glavo. V potokih je tekla kri, zlasti po Galati, kjer jih prebiva največ. „V samokolnicah so vozili njih mrtva trupla kot mrhovino“, mi je pripovedoval mož, ki je bil sam priča teh grozodejstev. Takrat se jih je mnogo izselilo, da jih je sedaj v Carigradu samo še okrog 90.000. Tako so divjali Turki proti Armencem tudi v Aziji.

Večni popotnik Ahasver se je nastanil tudi v turškem glavnem mestu: Judov je v Carigradu do 50.000. Priselili so se semkaj iz Nemčije, Rusije, s Poljskega in Španskega. Seveda se bavijo izključno s trgovino, in sicer z malo trgovino: s cunjami in starinami, z branjarijo in z zakotnimi gostilnicami.

To so štirje glavni narodi carigrajski. Razen teh je še brez števila drugih: Albancev, Arnavtov, Bolgarov, ciganov, Čerkesov, Kurdov, Perzov ter nekaj Lahov, Nemcev, Francozov itd. Zares pravi pravcati Babel!

Ne toliko jezik, kolikor vera je vsem tem narodom odločila v mestu lastna stanovališča: mohamedanci bivajo skupaj, kristjani skupaj, le Jud se je zajedel med oba. Stambul je mohamedanski, Pera in Galata sta krščanska, Fanar je grški. Mesto ob Zlatem rogu in Bosporu šteje 891 mošej, 60 grško-pravoslavnih, 38 armensko-gregorijanskih, 12 armensko-katoliških, 2 bolgarski, 1 melhitsko, 26 rimsko-katoliških in 5 protestantovskih cerkva ter 36 sinagog. V mestu bivajo mohamedanski šejh-ul-izlam, grško-pravoslavni, armensko-gregorijanski, armensko-katoliški patriarh, rimsko-katoliški nadškof ter veliki rabin.

Pa mi imenujte mesto, kjer še biva toliko narodnosti, kjer je nakopičenih toliko veroizpovedanj!

XXXVI.

Katere jezike govoré v Carigradu? Odgovarjam nakratko: Vse evropske in prednjeazijske.

Prvi občevalni jezik je seveda turški. Že doma sem si kupil turško slovnico, pa nisem proučil niti prvega poglavja. Gorjé mu, kdor se mora učiti turških črk in turške pisave! Doni pa turščina nekako tako kot madjarščina, samo nekoliko prijetneje ti bije na uho. Da bi ne bilo teh *ö*, *ü* in *y*, bi bila še dosti blagoglasna. Pišejo Turki po semitski navadi, od desne na levo, in ne kakor mi, od leve na desno. In kako hitro pišejo tiste svoje čudne kavke! Kaligrafično pisana knjiga ti ugaja, čeprav ne razločiš ničesar. Prva stran turške knjige je po naše zadnja stran. Kar smešno se mi je zdelo, ko sem včasih dal Turku kako knjigo, pa mi jo je odprl na zadnji strani. In še zijal je, ko ni tukaj našel nobenega napisa. No, pa saj tudi mi ne vemo kaj početi s turško knjigo!

Kolikor sem mogel spoznati, se turške besede navadno naglašajo na zadnjem zlogu. Naglašá se torej: Osmán-pašá, Hasán-bej, Mehéméd-agá, Stambúl, Alí-eféndi itd. Iz šole smo navajeni napačnega naglasa, pa se nam zato prava izreka zdi čudna, protinaravna.

Drugi glavni občevalni jezik je grški, in sicer novogrški, ki se od starogrškega zelo razlikuje ne samo po oblikah, ampak tudi po novih besedah, katerih Homer, Demosten e tutti quanti niso poznali. Atenam n. pr. pravijo „Afini“. Sicer so pa morebiti že stari Grki *ϕ* izgovarjali kot *f*, *η* kot *i*, *β* kot *v*, *αι* kot *e*. Kaj ko bi po naših gimnazijah naenkrat začeli brati *Ἀθηναί* kot Afíne, *Πέντε* kot Five! Sicer pa ponekod grščino beró drugače kot pri nas. — Otroci se učé samo starogrščine; v tem jeziku so pisani večinoma vsi časopisi, in to je tudi cerkveni obredni jezik. Ko bi vstal od smrti očka Homer, bi večinoma razumel te časopise. Samo čudil bi se, kaj je to *Καφενεῖον διεθνές* (café international); kakšne zverine so ta *τηλεγραφήματα*, ki prihajajo iz nekega mesta, *Δονδίνον*, in pripovedujejo o neki vojski, *ὁ ἀγγλο-τρανσβαλκικός πόλεμος*...

O armenščini, katere je tudi mnogo v Carigradu, vam pri najboljši volji ne vem povedati ničesar, razen to, da so njene črke precéj podobne glagolici.

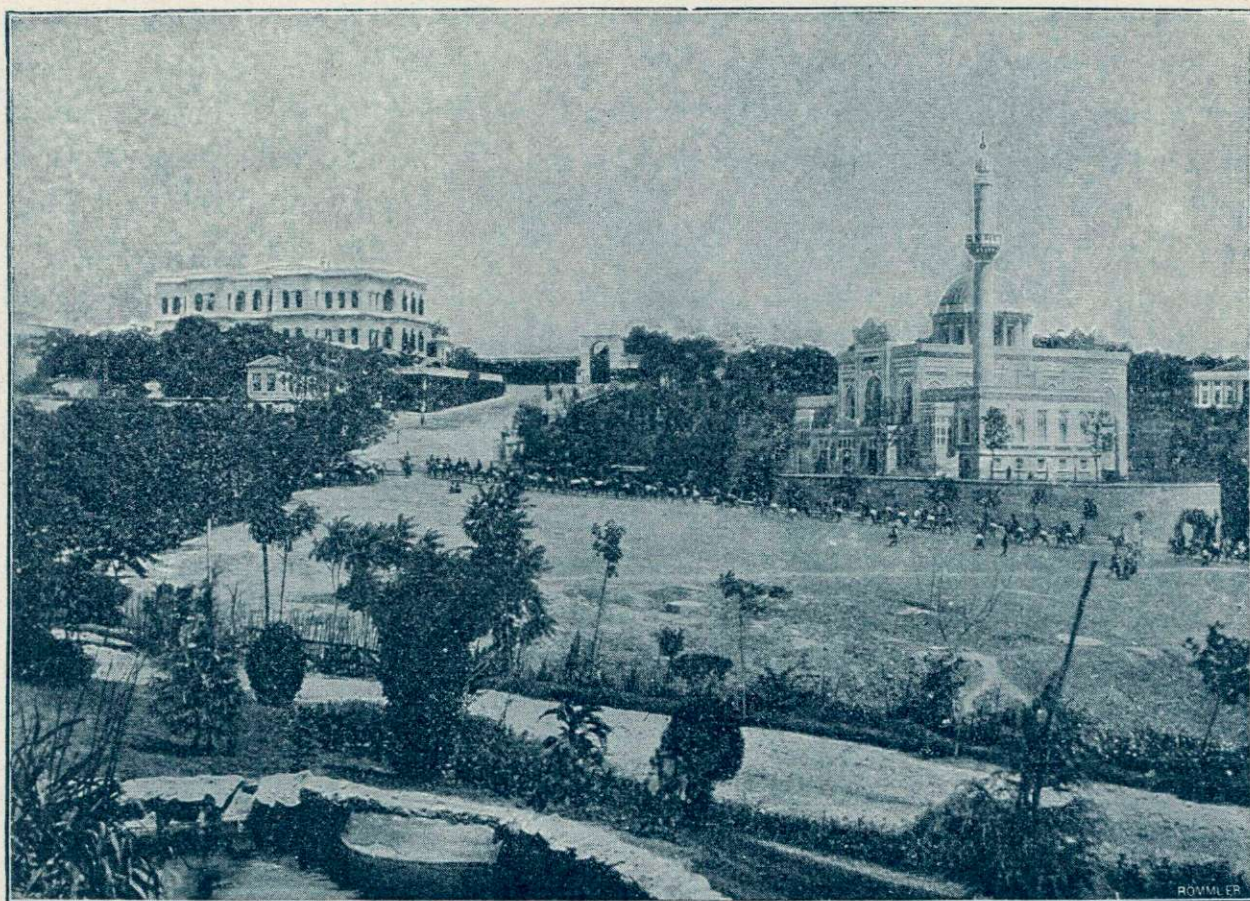
Od modernih evropskih jezikov moramo omeniti francoščino, ki si je na Balkanu in posebej še v Carigradu priborila prvo mesto. Večinoma vse evropske šole so francoske; tudi Turki se učé tega jezika pred vsemi drugimi. Po večjih hotelih povsod govoré ta jezik; v njem so sestavljeni vsi jedilni listi. Francoščine se poslužujejo turški uradniki; vozni listi so napol turški, napol francoski. Z eno besedo: kar je modernega, evropskega, vse govori in piše lepodonečo „langue d'oui“, katere še danes ne more izpodriniti angleščina.

Napisi po prodajalnicah so v prvi vrsti seveda turški, v drugi grški, v tretji armenski, v četrti francoski. Nekatere imajo naslove v vseh teh štirih jezikih. Kaj pa poulični napisi? Pred vsem je treba vedeti, da je teh napisov zelo malo. Kar jih je, so večinoma v Galati in Peri. Turek pozna celo mesto do zadnjega kotička; tujec naj si omisli pa dragomana, saj ga dobi na vseh voglih! Kar pa je uličnih napisov, so turški, v Peri pa tudi francoski.

Tudi z italijanščino si pomagaš še dosti dobro. Blagoglasna laščina je razširjena zlasti po grških in maloazijskih obmorskih mestih. Zato jo pa tudi v Galati razumejo večinoma po vseh gostilnah in kavarnah. Nemščine ne slišiš mnogo; govoré jo pa v mnogih hotelih in restavracijah po Peri in Galati. Ruščine in drugih

na koncu kratek slovar. Če pa vse to ni izdalo nič, sem si moral seveda pomagati z rokami in nogami, z obrazom in s prsti. In tako sem si kupil vsega, karkoli sem pozelel; nikdar nisem bil ne lačen ne žejen.

V Carigradu izhaja mnogo časopisov, v turškem, grškem, armenskem, francoskem in angleškem jeziku. Turški so n. pr. „Tarik“,

Carigrad: Jildizkiosk in Hamidié.

slovanskih jezikov nisem slišal skoraj nič. Čudno pa je, da v Carigradu ne slišiš angleščine, ki je dandanašnji prvi in najbolj razširjeni svetovni jezik.

Po mestu sem hodil in poizkušal svojo srečo z vsemi mogočimi jeziki, kar jih znam in kar jih lomim. Če ni bilo drugače, sem izvlekel iz žepa turško slovnico, ki ima

„Seadet“, „Terdžuman-i Hakikat“; grški: „Κοσταντινούπολις“, „Νεόλογος“, „Ταχύδρομος“; armenski: „Arevelk“, „Terdžuman-i Efkiar“; francoski: „Moniteur Oriental“, „Stamboul“, „The Herald“ pa izhaja v francoski in angleški izdaji. Nemška „Osmanische Post“ je že pred več leti zaspala spanje pravičnega. (Dalje)

„Nedeljsko jutro.“

Spisal Ivan Marin.

Ravnokar so se vrnile s plesišča domov: ona, njena mati in sestra. Ko je stopila s sestro v svojo sobo, je bila stenska ura štiri. Sestra je bila živahna navzlic prečuti noči in je v svojem sedemnajstletnem navdušenju začela razkladati posamezne točke iz mnogovrstnih dogodkov preživele noči. Nji pa se ni ljubilo ne odgovarjati ne poposlušati... Pustila je sestro kramljati; zamišljena je stopila k oknu.

V srcu grozna praznota. Nekaj je izgubila to noč, nekaj, kar ji je že dolgo polnilo srce in ji držalo dušo kvišku nad breznom brezupnosti, kar jo je vezalo z zadnjimi nitmi na življenje, kakršno živé njene prijateljice in sestra. In iz te praznine se je dvigalo počasi temno čuvstvo, težko in moreče; ni bilo še razločno, a kmalu se pokaže v vsi svoji grozi...

Sestra je bila že pod odejo; voščila ji je lahko noč. Vse je utihnilo po sobi. Tedaj je začutila, da ji močno bije srce. Kri ji je šinila v glavo. S široko odprtimi očmi je bulila skozi okno v jutranji vzduh. Zunaj je zastirala poslopja tanka fina megla, kakor pajčolan, in mokra streha nasprotne hiše je bleščala v bledih žarkih zahajajočega meseca. Bližno golo drevje je dremalo nepremično, le črnika cipresa pod oknom se je včasih komaj vidno priklonila.

Zopet se je zamislila, sama ni vedela, kam. Njena duša je bila izmučena, ono temno, težko čuvstvo je lezlo iz nje sredine in jo zastiralo bolj in bolj. Kdor je mnogo upal, bil mnogokrat prevaran in je končno zastavil vse svoje veselje in življenje na en up, on pozna to grozno čuvstvo, v katerem mu je vtonila duša, ko se je ta zadnji up razbil ob skali strašne realnosti...

Od šestnajstega leta do pretekle noči je živela samo eni misli. To misel ji je vcepila mati, ko jo je peljala prvič na ples, z besedami: „Zdaj si dovolj stara, skoraj boš za

— možitev!“ Razvila pa se je ona misel v občevanju s svetom. In zdaj se je vse njeno mišljenje in čuvstvovanje sredotočilo okrog nje, okrog misli na — moža... V teku teh let se ji je izcimila dogma, v katero je verovala z vso dušo, dogma, da je njena sreča edino le mogoča v objemu moževem. Njene prijateljice so verovale vse v isto dogmo in čakale, da pride ponje mlad, lep junak s plavimi očmi in lepo bradico. Ko ga pa le ni bilo takega, so se mnoge zadovoljile z navadnimi, vsakdanjimi junaki, ki niso bili mnogi ne lepi ne mladi več; mnoge pa so se naveličale čakanja in so začele same iskati, pridobivati, loviti...

Ona je tudi čakala. Mlada Breda. A leta niso čakala. Dvajseto leto je že minilo pred štirimi leti. Tedaj se je utihotapila neka nestrpnost v čakanje. Z vsakim letom je padla ena idealna lastnost bodočega moža, dokler ni v osemindvajsetem letu njene starosti stal pred njo njen ideal popolnoma brez finih lastnosti, do pičice enak navadnemu, da, celo možu pod nivôjem vsakdanjosti. Samo da se omoži!

Dvakrat je že upala, da je dobila ženina! Obakrat jo je sreča varala... Prvikrat je bila neutolažljiva. Obupala je nad svojo bodočnostjo, nad svojo srečo. No, počasi pa se je popravila. Ko je pa tudi njeno drugo upanje šlo po vodi vsled praktičnega duha ljubimčevega, tedaj je prišla potrtnost. Čedalje bolj se je odmikal njen ideal, v čedalje večji daljavi je zrla svojo srečo, kako ji miglja odmikajoč se za obzorje življenja. Srečna, neskončno srečna je hotela biti, vsak utripljaj srca je pognal po žilah vročo kri, koprnečo po blaženstvu... In te sreče ni hotelo biti. Polaščati se je je začela nervoznost. Njena misel je uhajala vedno pogosteje preko mladosti v starost.

„Stara devica!“ Mraz jo je stresel pri tej misli. Ali je mogoče kaj hujšega? Večkrat

se je spomnila, kako je v svoji še pol otroški razposajenosti kazala nekoč svojim tovarišicam na ulici znano priletno žensko kot „staro devico“, na kar so se vse od srca smejale. Tako je bilo. In kam gre zdaj ona? Kakšno ime se prime tudi nje v nekaj letih?

Na to ni mogla misliti. V boleštni nervoznosti je obiskavala veselice, plese, gledišča, oblačila se čedalje izbranejša in pretiravala pri tem v svoji nervoznosti fini čut tako, da se je čutila iz njenega nastopa neka vsiljivost in boleštna nestrpnost v želji, da bi ugajala.

Slednjič se ji je posrečilo. Nekemu ne več mlademu možu se je zdela zanimiva njena prikazen. Na tega moža je zastavila celo svojo bodočnost. Ta ljubezen je bila zadnja igra, pri kateri se vse dobi, ali vse izgubi.

Znala se je vživeti tako v to razmerje, kakor bi bila to njena prva ljubezen. Bila je otroška, naiva, burna, kakor bi se bili povrnili pretekli časi. Od njega je upala vse, bodočnost si je že naslikala v določenih barvah. On je bil „zlata duša“, „edini možki, ki je bil res pošten“, in on je bil tudi prisrčen v občevanju.

Zmenila sta se bila, da se snideta na zadnjem plesu. Pričakovala je, da bo jasno in določno razodel svoj načrt glede zakona. V tem se ni zmotila. Pokazal je jasno, da je ne mara, kakor hitro je čutil, da sili ona v zakon. Cel večer se ni zmenil za njo, marveč je zamenjal njeno blede, jesensko lepoto z živahno, mladostno, ognjevito. Bil je star blaziranec — — —

In zdaj je zaigrano vse: njena bodočnost, sreča, veselje do življenja. Stoji na meji starosti — puste, nevesele, zoprne starosti, kakor bi bila priplavala skozi burne valove na samotni, nerodoviten, peščen otok. Morje je ni požrlo, rešila se je iz življenja, a v kakem stanju? Prazna vseh blagih čuvstev, duševno strta je dospela na samotni otok starosti, iz katere je rešitev le smrt. Kaj pomeni za njo življenje? Jetništvo. Ko je hitela za srečo, so jo vjeli na

poti zlobni ljudje ter jo zaprli v ječo, kjer vlada duh žalosti in resignacije.

* * *

Mesec se je skrila za strehe in od vzhoda sem je popihnil veter, da so se zazibale gole veje pod oknom. Solnca pa še dolgo ne bode.

Kakor v hipnozi je zrla skozi rosno steklo. Divja boleštnost se je razvijala v njeni duši, ona nema boleštnost, ki samo grize in skeli, a se ne dvigne, da bi izpuhtela v solzah in tožbah.

Pol življenja je žrtvovala — fantomu... Ljubila je, želela je, koprnela je, in zdaj se kaže, da je njena duša zastrupljena.

Dà, zastrupljena!

Ali ni pojemanje življenske moči znak zastrupljenja? Duša ji je oslabela, da se ne upa dalje prenašati teže življenja. In to je obupavanje. Sad koprnenja po ljubezni je torej — obup. — Da, ne ljubi se ji več živeti. Čemu naj živi? Noben trenutek ne prinese drugega v sebi, nego povečano trpljenje. Celo njeno življenje je torej brez prave vsebine.

Bilo je brez prave vsebine. Ali bo tako pa tudi v bodočnosti? Dà. Saj mu ne more dati več novih ciljev, novih potov. Pred petnajstimi leti je zavozila v napačni kolovoz, sedaj ni mogoče nazaj. Na tem potu bo njen konec.

Moj Bog, kje so tisti časi, ko je bilo njeno srce čisto, kakor studenček v gorskem skalovju, ko se ni zrcalila v njem ničemurna posvetnost! Veselilo jo je vse, kar je bilo lepo in dobro, grenkosti življenja, ki je plod spoznavanja slabega, ni občutila njena duša. Ljubila je — — —

Sedaj se spomni: Tudi takrat je ljubila. A kolik razloček mej ono ljubeznijo in poznejšo. Takrat v nežnih nedolžnih letih je ljubila vse ljudi, ki so ji dobro hoteli, ki so njo ljubili; ljubila je vse dobre ljudi. — Kakor v sanjah se ji zdi sedaj ona ljubezen. Kako je ljubila takrat svojega očeta in mater in sestro, kako je vzljubila ubogo beračico z detetom v naročju, kako je vzlju-

bila nekoč pri obisku v bolnici trpeče bolnike ... Kaka ljubezen je bila to? Ali je bila sploh to ljubezen?

V smislu svetá ne. In ona je petnajst let živelá v prepričanju, da ima svet prav ... To je bila edina usodepolna pomota. Ali napáčno, krivo so jo poučili! Dejali so, — vsi, ki so poklicani dajati ji nauke in navodila: knjige, stariši, učiteljice — da je ljubezen edino le nagnjenje ženske do moškega. In to ozko stezo v širnem kraljestvu ljubezni je z vsem navdušenjem nastopila, meneč, da je ni ljubezni nego ljubezen do moškega ...

Koliko je imela njena duša takrat plemenitih daril za ljubljence. Do danes je oddala vse, vse, in mesto sreče je dobila v protidar — obup.

In sedaj mora pripoznati, da je bila ona ljubezen njenih nedolžnih let prava ljubezen. V ljubezni je sreča — a ona je bila srečna v ljubezni svoje nedolžnosti.

Nekaj ji je posvetilo v temo duše, kjer so se dvigala težka, moreča čuvstva. Nad temnim valovjem se je razpelo novo obzorje — čisto, jasno, nadahnjeno z deviškim žarom vzhajajočega solnca.

* * *

Nekaj dni potem je obiskala umetniško razstavo.

V četrti dvorani je stala z zapisnikom slik v roki. Z neke slike so zrlé nanjo „Sfingine oči“, pretresujoče, sesajoče, kakor bi mrle v koprnenu po blaženstvu. Velika zagonetka je počivala v njih — nerešena. V tej zagonetki pa je prežal na dnu oči divji obup.

Kakor bi jo zasklel ta obupni pogled, je odmeknila oči in pristopila k drugi sliki. Ta je bila vsa drugačna. Sredi bujno zelenega vrta ob gredici mlada deklica v kratkem krilcu. V eni roki drži mašno knjižico, v drugo pa steblo visoke, bujne lilije, vpirajoč pogled v snežno beli cvet. Ravno kar je došla iz cerkve in v tem krasnem jutru ni mogla strpeti v sobi. Pritekla je vun med zelenje in cvetje in izmed vseh rož ji je obstal pogled na liliji. Cel vrt se je zdel,

kakor da bi dihal svetost ob prisotnosti mlade deklice, ki je nosila nedolžnost v srcu, na licih, v očeh. In staro zidovje zadaj je bleščalo v jutranjem solncu in v prazniškem vzduhu.

„Nedeljsko jutro.“

Njene oči so se topile v blaženstvu, ki je mirno plavalo nad celo sliko. Nedolžnost je bila vpodobljena v svojem mirnem, tihem veličastvu. Neizrečen mir je obdajal sliko, dočim se je kadila v zadušljivih valovih krog in krog ob stenah — strast.

Zagonetka v „Sfinginih očeh“ je jasno in umljivo rešena v „Nedeljskem jutru“.

Divji obup se je razkadil, in iz pesimistiške sovražnosti se je razvila mehka naivnost združena s toplo ljubeznijo. Koliko nasprotje v obeh slikah! Je-li mogoče združiti to dvoje? Na videz ne.

Čem dalje je zrla „Jutro“, tem jasneje se je svetlikalo na obzorju njene duše.

Da, tako jutro je bilo nekda, nekda v njenem življenju. Jasno, veselo in toplo je sijalo solnce. Nedotaknjena, kakor planinska roža na nedostopni skali, je bila njena duša. Domišljija, čista in krepka, je hitela visoko pod oblake in nad oblake. Volja je hitela za dobrim, kakor brzi potoček s hriba v dolino.

Bilo je lepo, krasno jutro.

A duša se je umazala, doteknile so se je umazane roke sveta; domišljija je padla izpod oblakov v močvirje in voljo je zajela strast, da je nastopila novo strujo. In kaj je bil konec tega razvoja? Nastal je večer.

Solnce je zašlo, iz prepadov se je jela dvigati megla, od zapada sem se je razgrnila tema. Na močvirju so begale lučce, v gozdu je oznanjal skovir bližnjo smrt. Nastopila je noč. Brezupna, grozna noč.

Ta noč se zrcali v „Sfinginih očeh“. Na jutro je sledila noč sfinginih oči. Nad življenjem in srečo je obupala.

Je-li more slediti nōči teh obupnih oči jasno, čisto jutro? Samo iz sebe ne. Noč in dan sta nezdružljiva sama na sebi. Treba je tretje sile, višje, nadnaravne moči, da se te dve nasprotji združita.

In vtopljeni v nedolžni obrazek deklice
je privrelo iz dna njene duše:

„O Bog!“

V duši je postalo toplo. Iz teme so se
prikazovali jasni obrisi, megle so izginjale,
obzorje je žarelo bolj in bolj. Trepetala je
neznane blaženosti. Utihnili so skovirji, in
lučce na močvirju so izginile.

In glej, na obzorju v vsem veličastvu
in mogočnosti — solnce.

Celo dušo je prešinila ena, velika, kakor
solnce veličastna misel: Edino v nedolžnosti
je sreča. In tu je prava, resnična sreča!

Začutila je novo življenje v sebi. Iz to-
plega juga so pripluli gorki toki in obkrožili
dušo. Kakor bi se napolnila duša z novo
energijo, je začutila, da ima še veliko, veliko,
kar lahko odda, in kar mora oddati, ker v
tem bo srečna. Ljubezen je šinila v srcu
z visokim plamenom, ne žgoča, marveč
mila, topla. Ljubezen do človeštva, — do
ubogih, do trpečih, obupajočih. Ti vsi bodo

hvaležni za ljubezen, vračali jo bodo s hva-
ležnostjo.

Zagnusila se ji je preteklost, polna blodnih
misli, žgočih strasti, umazanih in neizpol-
njenih nad. Ako bi bila našla moža, ali bi
bila srečna? Bog ve. Nekaj ji je dejalo v
srcu, da ne.

Sreča ne počiva izven nas, marveč v
nas samih. Čim bolj osredotočimo svoj
„jaz“, čim manj težimo na vun, tem bližje
smo sreči. In ona je polagala vso svojo
srečo v moža . . .

Ko je odhajala iz razstave, je dozorel
v nji sklep: posvetiti se karitativni ljubezni
do bližnjega. V dušo se je vrnila pomlad,
s svojimi cvetovi in zelenjem, solnce blaže-
nosti je milo sijalo, in sladek mir je bil razlit
nad celo njeno osebnostjo. Bodočnost se
je svetila v jasnosti, starost je izgubila svojo
odurnost.

Duša se je prerodila v nedeljskem,
svetem jutru . . .

Pesem za zapuščene.

Marjetica, ti dušica,
kaj bi na pragu plakala
in dneva s hrepenečimi
solzicami mi čakala!

Ej, dan odplaval je nocoj
z meglico rožno za goró . . .,
pa za goro tvoj beli dan
sestrici rekel je tako:

Marjetica, ti dušica,
zakrij obraz, zapri oči,
da zvezdic teh mamljivi svit
do srca ne pridiha ti! . . .

— O vstajaj, noč, od mehkih tal
in krila žametna razpni
in tam po nebu kroginkrog
lučk zlatih tiho mi prižgi,

da dušica Marjetica
bo mislila sred grenkih sanj,
da z žarki se srebrnimi
k nji vrača spet odbegli dan! —

Cvetko Slavin.

Divji lovec.

Narodni igrokaz s petjem v štirih dejanjih. — Spisal F. S. Finžgar.

Četrto dejanje.

(Gorska pokrajina. V ozadju se dvigajo snežniki. Iznad odra se vzdiguje strma brežina, vrh nje štrle skale, za njimi šumi voda. Vidi se, da je za skalami prepad. Na desno po brežini vodi steza do koč, ki je pa skrita. Na desni in levi gozd. Na odru počivališča iz ruševine. Nizko grmovje. Ob desni na skali staro, izprano znamenje.)

Jurček. (Ko se dvigne zastor, se čuje žvenkljanje kravjih zvoncev. Vrh brežine sedi pastirček in žvižga na piščal. Potem zapoje isto melodijo:)

Zima odhaja,
leto prihaja
vse je veselo,
ker rožce cvetó.

Janez (pride med tem po vrhu brega. Pozorno gleda v dolino. Pastirček ga ne zapazi. Ko hoče začeti vnovič žvižgati, ga ogovori Janez.) **Jurček!**

Jurček. Oh, Janez! Kako sem se te ustrašil!

Janez. Jurček, poglej, dekleta gredó v planino.

Jurček. Selili se bomo na zelenico. To bo prijetno!

Janez. Tukaj na Počivalu se dekleta gotovo malo oddahnejo.

Jurček. Saj mora vsak tukaj počiti, so rekli Komátarjevi.

Janez. Počakaj tu. Ko pridejo, stopi k Zavrtnikovi Majdi in ji reci prav potihó, da sem jaz tukaj. Ali boš?

Jurček. Bom rekel: Janez je tam-le v grmovju.

Janez. Pa druge ne smejo slišati.

Jurček. Nak, ne smejo ne. Povem ji na uho.

Janez. Zato dobiš drevi gamsova jetrca.

Jurček. Mm, to bodo dobra!

Janez. Torej le dobro sporoči! (Gre po brežini in se hitro skrije na desno v gozd.)

Jurček. To bo večerja! Kaše nocoj še ne pogledam ne! Čak, če so že blizu. (Gleda na levo.) O, saj so že kar tukaj! Zdaj jim pa zažvižgam tisto od jagra.

(Žvižga; črednik ga prekine.)

Komátar (črednik. — Visoko iz daljave, da se čuje samo glas.) **Jureè! Ahoj! Jurè!**

Jurček. Ahooj!

Komátar. Zavrni živino! V strmine gre!

Jurček. Jooo! (Hitro vstane.) Brž, brž, če ne, ne bo jetrc. (Odide na desno.)

Dekleta (z leve; nosijo pobarvane škafe, jerbaze in košare. Vse imajo snažne, bele predpasnike, vogle pa pritaknjene za pas.)

Anka. Da smo le na Počivalu! Kako je vroče!

Majda. Tako trudna še nisem bila nikoli.

(Odložijo posodo in posedejo po trati.)

Rozá. Kam je pa Jurček izginil? (Se ozira.) Tako lepo žvižga!

Anka. Saj si slišala, da ga je črednik klical, naj gre krave zavračati. (Za odrom močnejše zvončkljanje zvoncev in Jurčkov klic: Hej, hej! Liska, Pisana, hej, hej!)

Rozá. Kako hiti zavračati! Pravo zadrego ima.

Anka. Otrok je otrok! — Majda, zapojmo še me tisto od jagra, kakor jo je Jurček začel žvižgati.

Majda. Le zapojte! Jaz mislim, da ne bom nikdar več pela. Ah, kaj se vam mara!

Rozá. Majda, ti preveč žaluješ. Nič ne obupuj, vse bo minulo.

Majda. Minulo! Seveda bo! Se je že začelo: Oče v blaznici, ena zemlja po goljufiji prodana, za Janezovo glavo razpisanih sto goldinarjev... Kaj še hočeš, da bi minulo. Zakaj sem tako nesrečna! (Gre proti znamenju. Trga cvetje in ga devlje Kristusu v krono.)

Anka. Ubóžica! Denar tudi ni vse!

Rozá. Zapojmo same! Razvedrilo jo bo petje.

Vse. Kar začni! (Pojó.)

Jager pa jaga,
ptico bi vstrelil,
ptička zletela mu
vstrelil je ni.

Ptička zavpila:
Kaj sem ti st'čila,
saj sem t' prepevala
noč ino dan.

Jurček (se pokaže med petjem zopet na vrhu in gleda po Majdi. Steče hitro k nji, sname s klobuka gorske rože ter jih daje Majdi; hkrati pa ji šepeta, kaj da mu je naročil Janez. Majda samo prikimava in dene cvetje pred znamenje. Jurček se vrača, maha s klobukom in poje z dekleti. Na vrhu zavrisne in izgine za kravami.)

R o z a. Jurček, zažvižgaj!

A n k a. Ga že ni! Krave mu nagajajo.

R o z a. Samo šopek je dal Majdi, pa je šel.

Majda. Kolikrat sem pela to-le pesem! Kako lahka mi je bila duša! Kako mirno srce! In sedaj je vse proč, vse, vse! V prsih vzdihni, v očeh solze! Solze mi zapirajo zvečer oči in mi jih odpirajo zjutraj. Zakaj sem premožnega očeta hči? Zakaj me niso pobrali na cesti? Čemu sem prišla na svet pod imovito streho? V strgani bajti naj bi bila doma, da bi bila dekla, pastirica! — Kako bi bila srečna! In zdaj? Oče blazni — zavoljo mene! Moj Bog! (Ihti.)

A n k a (gre k nji.) Majda, nikar ne jokaj! Bog bo vse preložil. Vsi te imamo tako radi! Ne veš, kako se nam smiliš!

Majda. Ko bi hotel Bog preložiti — pa mene, drugih ne... Jaz ne bom nikdar srečna!

A n k a. Poslušaj me, Majda, in nikar se ne jokaj! Boš videla, da bo še vse dobro! Pojdimo zdaj h koči!

Majda. Če me imate kaj rade, pustite me samo. Moram se razjokati. Morda mi odleže. Pridem za vami.

R o z a. Pa jo pustimo. Trudna je tudi. Morda še zadremlje, ker bo vse mirno; potem ji odleže. Pojdimo! (Dekleta vzamejo škafe in gredó po stezi.)

Majda. Saj bom kmalu za vami pri koči.

Dekleta (pojó in odhajajo.)

Rasti, rasti rožmarin,
ti deviški drag spomin.
Rožmarin ima svoj duh,
naj bo zelen al' pa suh.

Kadar jaz umrla bom,
venček lep imela bom
'z rožmarina kranjskega
nageljna rudečega...

Majda (potem ko utihne petje za odrom.) Kakšno življenje! Mati v grobu, oče blazni, sama gospodinja — hlapci me ne ubogajo, dekleta si pomežikujejo: „Ljubica divjega lovca...“ Ah, še za mano bodo kazali s prstom. In zakaj? Ker se ne dam prodati, ker bolj ljubim pošteno srce kot denar. In to je rodilo toliko gorja! Da bi mogla biti ničvrednica! Da bi se znala dvema, trem smehljati! Ko bi podajala enemu roko, drugemu srce, tretjemu oko, da, da, potem bi vsega tega ne bilo. Tako sem pa vsega kriva — kriva vsega samo jaz. (Obrne se proti znamenju.) Danes zapustim vse in zbežim z Janezom in bi delala in se ubijala noč in dan, samo, da bi bila mirna — mirna in zadovoljna. Toda, ta grozna prisega! Ne smem, ne smem, nikdar ne smem biti njegova! — Ah, Kriste, ničesar te ne prosim več, ne zdravja, ne sreče, ne denarja, samo smrti — smrti... (Nasloni se na skalo in joka.)

Janez (pride od desne, se ozre naokrog, potem stopi hitro k Majdi.) Majda!

Majda. Janez! (Se ozre. Janez jo vede ljubeznivo do sedeža.)

Janez. Zakaj se jokaš, moja zlata duša!

Majda. Zakaj se jokam? — Saj vendar vse veš, kako moreš prašati? — O, le počakaj! Saj se morajo kmalu posušiti solze, ker bom vse izjokala, prav do zadnje — in potem bo moje oko suho in mrtvo.

Janez. Ne, ne, Majda, ne govori tako! Pri meni se odpočiješ. Ne ene same žalostne ure ne boš imela, ko boš enkrat moja. Obljubljam ti, prisegam ti, da te bom varoval in pestoval kakor dete!

Majda. Janez — nikoli — nikoli!

Janez. Majda? Kaj si rekla? Ne razumem te! Vem, da me imaš rada, sicer bi

te ne bilo semkaj — torej povej, kaj pomeni ta ‚nikoli‘ — ‚nikoli‘?

Majda (slovesno.) Prisegla sem in prisega je sveta!

Janez (zelo razburjen.) Prisegla!? Kaj? Kako? Majda, govori! Kar si zadnjič izrekla to besedo, nimam miru ne pokoja. Povej, lepo te prosim, bodi mi odkritosrčna!

Majda (mirno in slovesno.) Prisegla sem tisto noč, ko so tebe ujeli, da ne bom nikdar Gašperjeva. Ali prisegla sem obenem, da zoper očetovo voljo tvoja tudi ne bom. In očetova volja — — — Zdaj veš vse!

Janez (silno zbežan odstopi in hodi nemirno semintja.) Majda! Nepremišljena prisega!

Majda. Strašna, pa sveta!

Janez. Tedaj je uničeno vse! — Majda, poslavljam se. Živega me ne vidiš več.

Majda (zajoka in hiti k njemu.) Ne, ne, Janez! Ti beži, pa se vrni čez leta. Morda se oče pozdravijo, omeče in potem — —

Janez (trpko.) Morda? Morda? Majda, prav mi je! Zakaj sem segel po roži, do katere ne morem! Majda, ti utegneš biti še srečna, jaz bom srečen, kadar padem . . .

(Za odrom glasno govorjenje in smeh divjih lovcev.)

Majda. Brez tebe ne bom nikdar srečna! Janez, ti ne smeš umreti! — (Preplašena.) Kdo prihaja?

Janez. Moji tovariši.

Majda. Moram iti! — Janez, ti ne smeš umreti, sicer — ah — moj Bog — jaz bi znorela — umrla. Z Bogom! (Glasovi vedno bliže. Majda odhiti po stezi.)

Janez (gre za njo.) Prisegla je! — — — (Obupano.) Ha-ha-ha! Prav mi je! Čisto prav! Berač bodi v svoji bajti in nikar ne stegaj vratu čez plotove bogatih hiš! Za nas so majarce in kravje dekle, ne pa rihtarjeve hčere. Ha-ha-ha! Prav ti je! Čisto prav! (Se zagleda proti koči. Boletno.) Majda, z Bogom, Majda! (Lovci prihajajo. Tine in tovariši. Vsi imajo puške, eden nosi gamsa v vreči. Obleko slabo. Krog klobukov dolgo travo, po obrazu so namazani s smodnikom.)

Janez (hodi semtertja in se ne meni za tovariše. Smeje se.) Ha-ha-ha! Hahaha!

Tine. Janez, ti si pa presnete volje danes! Kaj ti roji po glavi?

Janez. Veš kaj? Sedaj sem premišljeval, da sem posebno žlahtna zverina, ker je toliko vredna moja koža. Pomisli, petdeset goldinarjev! Saj je dražja kot levja. Hahaha!

Tine. Tako je! Le norčujmo se iz tistih kajonov, ki mislijo, da se divji lovec tako ubije kot vrabec na strehi. Hahaha. (Léže.) Fantje, malo se oddehnimo! (Vsi prislonijo puške ob skalo in poležejo. Janez pa hodi in se večkrat posmeja in zgiblje z glavo.)

Prvi lovec. Fantje, sedaj si jo pa privoščimo! Še gorka je! (Izvleče temno steklenico z gamsovo krvjo.)

Tine. Daj sem! Jaz sem največ hodil. Mojim nogam je treba najprej zdravila. (Vzame in pije kar pri tuljavi.)

Prvi lovec. Zadel si pa lepo! Naravnost skozi glavo.

Tine. Drugače še ne streljam ne. Za mojo kroglo je obležal še vsak gams na mestu.

Prvi lovec. Res, res, Tine! Ti nisi tak, kakor tisti gosposki lovec, ki je pol klobuka svinca izmetal za gamsom, pa je živel potem še pet let, namreč — gams.

Tine (pije še enkrat.) Ha-à! Gamsova kri zaresno pomaga nogam!

Prvi lovec. Seveda pomaga! Kdaj bi že jaz švedral kakor zakovan konj, ko bi me ne zdravila gamsovska..

Tine (mu vrne steklenko.) Janezu ponudi!

Prvi lovec. Janez, ná, pij!

Janez. Le sami izpijte! Meni se ljubi danes druge pijače.

Tine. Grozdkova rebuljica bi tudi ne bila napak, seveda.

Prvi lovec. Ali pa malo medenega žganjča.

Janez. Kaj tisto! Meni se ljubi krvi — krvi — razumete, pa ne gamsove — človeške krvi se mi ljubi!

Tine. Hudirja, si pa kakor risa danes!

Janez. Boste že še videli, kaj bo — ali pa vsaj slišali.

Tine. Beži, beži! Tebi se vedno kaj zdi. Kaj bo? Nič ne bo! Dobra večerja, ker imamo tega-le, (Pokaže na gamsa.)

Janez. Večerja bo — in Janez bo z vami morda večerjal zadnjikrat.

Vsi. Oho! Poglavarja ne damo!

Janez. Izvolite drugega! Saj veste, da se vsaka pesem enkrat izpoje. Meni se zdi, da je divji lovec zadnji dan vaš poglavar!

Tine. Janez, ne bodi no muhast! Prej si se smejal; to se poda divjemu lovcu. Če bi klel, bi te poslušal; če bi molil, seveda tudi; če pa začneš govoriti kakor kaka mila Jera — veš kaj, to pa ni za nas! Kaj ti je neki sile?

Janez. Nikar me ne draži, ker ne veš, zakaj gre. Tri noči se mi je že sanjalo, da vidim blede deklet, oblečeno za poroko, z vencem na glavi. Preden pa je bila poroka, je vse izginilo, kot bi padlo v vodo.

Tine. Beži, beži! Vedno misliš na svoje dekle, potem se ti pa sanja od punc.

Prvi lovec. Ni res! O svatovščini sanjati je zmerom slabo.

Drugi lovec. I zakaj pa o svatovščini? Menda zato, ker si bil ti s svojo rajno Marino tako nesrečen, ka-li?

Prvi lovec. Saj je bila tudi sitna kot čemerika. Vedno molim zanjo, da bi je ne bilo nazaj. Zakaj take rogačke se morajo naveličati v peklu in v nebesih.

Tine. Pa bi je ne bil vzal!

Prvi lovec. Ali ne veš, kako se je ta krempelj v zakonu izprevrgel! Prvo leto je bila krotka kot sv. Izidorja ovčica. Potem pa večno strupena, da je kar pihala, kakor gad. —

Drugi lovec. No, vidiš; zato misliš, da je slabo, če se sanja o svatovščini.

Janez. Ha-ha-ha! (Bridko:) Meni pravite, kako govorim! Vi ste prave čenče, vi! Če govorim, govorim zato, ker nekaj vem, česar vi še ne veste. In to je gotovo, kakor pribito in privezano. Resnica pa je, da nekaj slutim — tega pa ne poznam. Ali rečem vam toliko, da je od danes naprej divjemu lovcu toliko do življenja kakor do piškavega oreha. Za to, ker sem ubežal edino le zaradi poštenosti dekleta, me ne bo nihče streljal in pobijal kakor zajca! To si zapomnite! Zdaj mi pa nesite gamsa na pla-

nino, pa molčite o tem, kar sem vam povedal. Tine, ti pojdi ponoči domov in poizvedi, kaj je novega. O polnoči bom že pri vas. Če me ne bo, vedite, da me ne bo nikdar več! Pozdravljeni! (Se obrne in hoče oditi na levo. Za odrom javkanje Tončkovo. Janez obstoji. Posluša.) Kaj je to?

Vsi (kvišku.) Kdo javka?

Janez. Ali ni Tonček?

Tine (hitro do Janeza in zre za kulise.) Tonček je, seveda! Poglej ga, kako se motovili čez korenine.

Prvi lovec. Nekaj posebnega bomo izvedeli.

Tine. Tončka že leta in leta ni bilo v planini.

Drugi lovec. Prida ne bo nič.

Tonček (klobuk v roki. Suknjo vleče za rokav za sabo. Silno mu je vroče.) Bežite! Bežite! Janez, teci!

Janez. Kaj pa je? Povej!

Tine. Pred tabo menda ne bomo bežali!

Drugi lovec. I, saj res!

Tonček. Bežite, bežite! — Oh, kako sem tek! Pljuča so mi počila, saj vem. Jejhata, jejhata, tlê gre sapa vun! (Kaže na rebra.) Tlê-le! (Se tišči za prsi.)

Tine. Prismoda, govori!

Janez. Mi ne utegnemo norcev briti! Povej, kaj je!

Tonček. Saj venomer gonim, da bežite! Bežite, tecite! Cela vojska gre nad vas! Za mano so. Precej tam-le pod klancem! Biričev kot listja in trave! Lisjakov Gašper jih vodi, in vsa vas je z njimi. In kar naenkrat se je spletlo, da nihče ni vedel. (Sede na kamen.) O, moja pljuča!

Tine. Prokleti Gašper! Izdajavec!

Janez (veselo.) Fantje, zdaj zaplešemo. (Prvemu lovcu.) Jaka, ti nisi skrivač. Pojdi na planino! Tebi te stvari niso nič mar.

Prvi lovec. Jaz ostanem, Janez!

Janez. Ne smeš! Pojdi in molči! (Lovec gre po stezi proti koči.)

Janez (drugim lovcom-skrivačem.) Mi ostanemo, kaj ne?

Vsi. Mi ostanemo!

Janez. Ali imate puške nabite?

Vsi. Nabite.

Janez. S krogliami?

Vsi. S krogliami.

Janez. Poslušajte! Vsi za menoj! Skrijemo se tjakaj gori za skale nad brezdnom. Ko zaslišite tretjič sokolji žvižg, ustrelite! Toda nihče ne sme zadeti! Zapomnite si! Poizkusimo s strahom! Prestrelite jim rokave, zbijte jim kape z glav, samo raniti ne sme nihče nikogar! Po strelu nabijte takoj drugič! Če ne odnehajo, potem pa zob za zob! Kmetov pa ne, samo biriče! Razumeli?

Vsi. Razumeli.

Janez. Za menoj! Čuje se že govorjenje. (Odhajajo kvišku po stezi.)

Tine (odhaja zadnji. Sredi steze se obrne in zažuga.) Gašper, prišla je ura maščevanja!

Tonček (potem, ko odidejo.) O jej, moja pljuča! Nikoli več ne bodo cela! (Se drži za prsi. Veselo.) Sedaj se bodo pa ravnili! Se moram skriti. Tja-le bom legel v tisti-le gabrov grm, da me ne sreča kaka krogla. (Gredoč zagleda gamsa.) Oho! Čak, čak! Ta-le kozle bo pa moj! Zastonj si ne bom pljuč trgal! (Vleče gamsa za seboj.) Kot nalašč za nove jerhovke bo ta-le koža; z mesom pa pljuča zaflkam. (Se skrije na desno v grmovje.)

(Trenutek je oder prazen. Od zadaj se slišijo glasovi.)

Gašper (za njim trije biriči, mnogo kmetov. Biriči imajo puške, kmetje kole.)

Gašper. Od tu ne bodo daleč! Pogledajte stopinje! Krvavi sledovi. Gamsa so imeli. Nemara so pri koči. Pojdite gori!

Prvi birič. Gašper, ti pojdi! Mi se moramo skriti.

Gašper. Jaz že ne grem. Pred mano zbeže takoj. Naj gre kdo drugi!

Prvi birič. Kdo gre pogledat na planino? Dobi dobro plačilo!

Gaber. Pred cev divjega lovca ne bo hodil nihče. Sami pojte!

Prvi birič. Morate! To je postava! Da ga le prepodite. Ubijemo ga že mi.

(Žvižg sokola.)

Prvi birič. Sokol žvižga! (Vsi se ozro proti nebu.)

Gašper. To ni sokol. To je pisk divjega lovca!

Drugi birič. Divjega lovca? Torej tako blizu smo! Hitro za njim! Kaj stojimo?

(Drugi žvižg sokola.)

Gaber. Sokol bo, sokol! (Zopet gledajo.)

Gaber. Janez! Nihče drugi! (Gre proti desni in se ozira proti skalam.)

Prvi birič. Za mano! (Nihče se ne gane, Gašper se nekam plaho plazi na desno proti grmovju.)

(Tretji žvižg sokola. — Izza skal streli.)

Gašper (zakriči in se zgrudi.)

Razni klici. Ubit! Ustreljen! Gašper! Bežimo!

Gašper (se nekoliko dvigne in tišči roko na rano.) Pre-pre-več... A-ah — (Umrje.)

Tonček (iz grmovja.) Gašper! Lisjakov! Ubit! Mrtev!

(Pastirji, dekleta s planine — vse hiti in se zbira okrog Gašperja. Med dekleti v ospredju Majda vsa blede.)

Prvi birič. Za njimi! Kje so? Vse pobijemo!

Janez (se pojavi vrhu skale nad brezdnom.) Tega nisem storil jaz! Bog mi je priča!

Biriči. Divji lovec! Streljajmo!

Janez (nameri.) Stojte! Kdor nameri, obleži mi na mestu! Padel bom, toda od vaših krogel ne! Umrl bom v vojski! Sam se vrnem. Biriči me ne bodo gonili!

Majda (sliši besede Janezove. Videti je, kako se bori. Kar vzkrikne.) Janez, ti ne smeš umreti! (Hiti proti njemu.) Tvoja bom! Beživa!

Janez (zmeden se ozre proti Majdi, birič sproži v tem trenutku, Janez pade znak v brezno in zakriči:) Majda!

Majda (se sredi steze zgrudi na kolena.) Janez! (Plane kvišku in teče proti skali. Trenutek obstoji vrhu skale. Prime se za glavo in bolestno vzklikne.) Janez! (Koleno ji klecne — Majda izgine v prepad. Sliši se krik:) Marija!

(Dekleta zajokajo in hité proti skali.)

(Zastor pade.)

Iz Kranjske na Goriško — pod zemljo!

Tehnična dela pri bohinjskem predoru. — Popisuje **Livški**.

(Dalje.)

Odkod dobimo vode?

Hkrati z omenjenimi poslopji so pričeli graditi vodovod. Mi potrebujemo še precej sile za razne stroje, kateri nam naj zračijo rov, ki naj v njem vrtajo in električno razsvetlujejo zgradbe in prostore zunaj predora. Vodna sila pa je najcenejša. Preiskovali so, ali bi bila v to pripravnejša Sava ali Bistrica, saj drugih večjih vodá tukaj ni. Merili so razne višine v savski struji med vasema Brod in Bitnje ter spoznali, da pada Sava prepolagoma. Morali bi napraviti precej dolg in drag vodovod, a pridobljena sila vendar ne bi zadostovala.

Naše „Slovensko planinsko društvo“ je z rdečo barvo zaznamovalo pot, ki pelje proti Posabljenemu. Tu stoji nekaj hiš. Od kraja, kjer so stale še nedavno fužine, dojdeš čez pičlo uro k izviru potoka Bistrice. Dolinica se vedno bolj zožuje in na koncu prideš v pravo sotesko; na dnu šumi in buči potok čez skale proti Savi, ti pa moraš prav oprezno stopati na strmi poti, da ne padeš čez visoke pečine. Ko si obhodil zadnji ovinek, zagledaš gornji bistriški slap. Voda vrè od vseh strani iz tal, 609 m visoko nad morjem, v vznožju hriba Lisca, ki je še višji od Črne prsti. Ta slap je obenem izvir bistriškega potoka. Nekaj sto metrov bližje vasi pa hrumi iz hriba doljni slap, kateri združuje svoje vodovje s prvim, tako da bi imenovali Bistrico ne potok, ampak lahko že malo reko. Gotovo so v hribovju velike votline, kakor je to navadno v apnenskih skladih, in iz teh podzemskih prostorov se uliva peneča voda.

Iz teh dveh slapov jemljemo vodo za vodovod. Lansko zimo so izmerili, da poteka v Bistrici v najnižjem stanju okolo 300 l vode v eni sekundi. Ob hudournikih je množina seveda dosti večja. Od gornjega slapa do strojev pri gradu pada struga za 96 m. Iz tega vodovoda se dá pridobiti moči za okolo 800 konjskih sil, kar povsem zadostuje za naš namen. Lesen vodovod pada na 1000 m za 2,5 m do nabiralnika; tu se začne železna cev, v kateri drvi voda v turbinska kolesa, kar pa hočemo opisati pozneje.

Kako se meri vodovod?

Vprašuješ me, dragi čitatelj, kako se določi na tleh proga, katera naj enakomerno pada do konca, kakor n. pr. pada naš vodovod z 2,5‰. Tudi tukaj si sestavimo trikotne mreže in mnogokotne črte, da natančno določimo površino sveta, skozi katerega gre naša proga. Začetek proge je hkrati začetek mnogokotne črte. Druga mora biti prav v bližini prve, ker ji daje temelj. Ker pada vodovodna proga le polagoma, se položi mnogokotna črta na vseh krajih skoraj v isti višini nad morjem. Zaznamujejo jo koli, kateri so zabiti v tla, tako, da se vidi od vsakega na prejšnji in na sledeči. Ti koli nam kažejo, kje so koti naše črte. Njih število je seveda odvisno od površine sveta. Kjer je bolj plano, tam ima črta seveda manj kotov, v hribih, kakor pri našem vodovodu, pa več. Postavljati kole v isti višini nad morjem, je prav lahko. Dela se ravno tako, kakor pri določevanju višine v predoru z ravno istim instrumentom in z letvo. Če pa proga enkrat pada in se potem zopet vzdiguje ter če je odvisna od površine sveta, ne zadostujejo več mnogokotne črte; treba je položiti celo trikotno mrežo, večjo ali manjšo, kakor smo to slišali pri smeri predora. Razloček je le ta, da hočemo tukaj pridobiti najprej risarsko podobo sveta, in šele potem določiti progo v njem samem.

Na vsakem kolu moramo izmeriti kót med prejšnjim in sledečim kolom ter določiti dotične daljave. Zdaj si pa lahko doma narišemo v primernem razmerju vso mnogokotno črto z največjo natančnostjo. Ne smemo pa pozabiti, da izmerimo vsem kolom višine nad morjem; saj stojé le primeroma v isti višini nad morjem, ne pa natančno. V ta namen začnemo meriti na točki, katere višina nam je že dobro znana. Začnimo na primer na nepremični točki pred predorom!

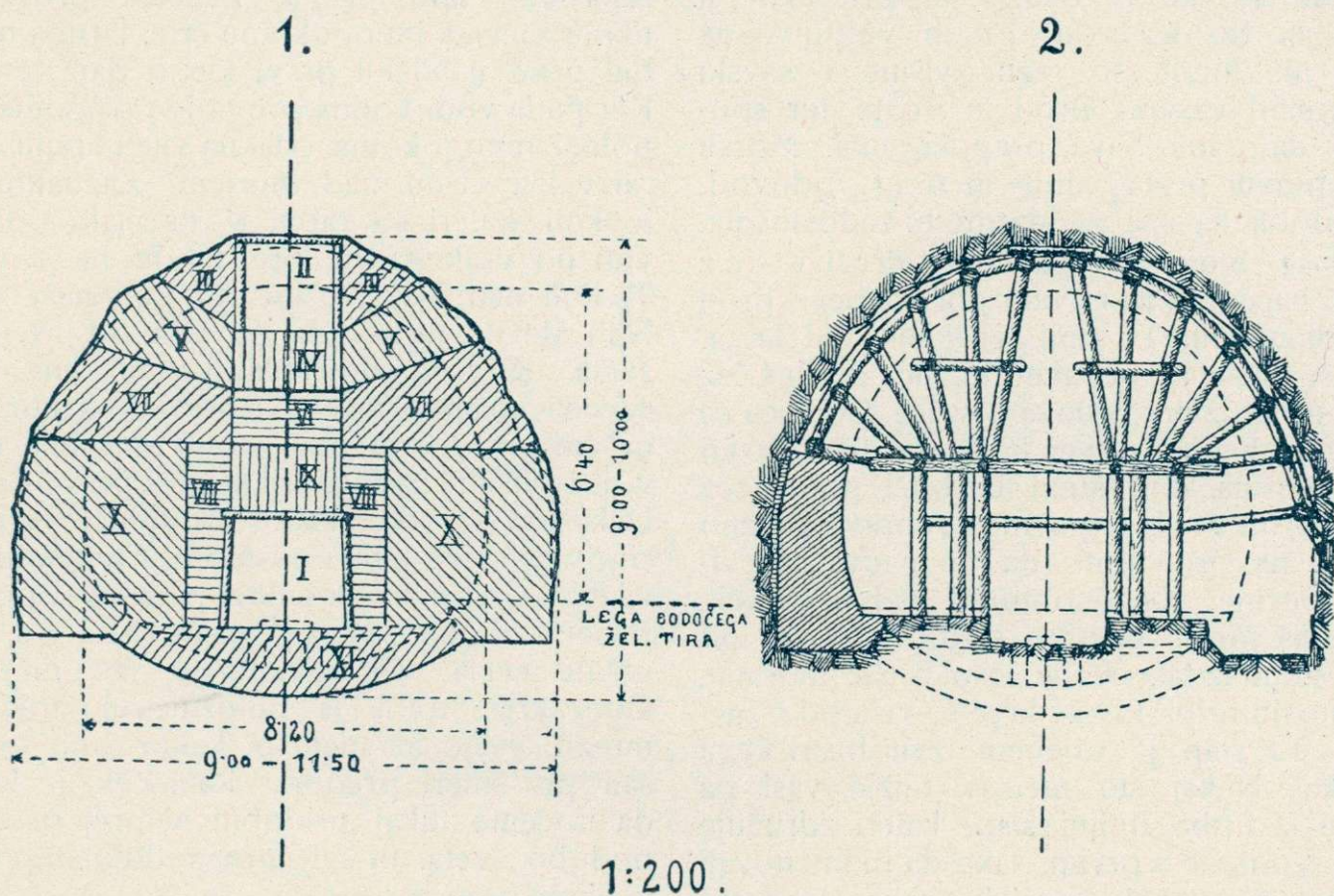
Kako se pa dá narisati svet na papir tako, da precej zagledamo, kje da visi, kje da je raven itd.? Če zapišemo v kak črtež k rekam, potokom, cestam, mestom itd. te primerno število znanih nadmorskih višin,

ne vidimo še prav natančno in jasno, kakšna je površina tistega sveta.

Mislimo si hrib prerezan z vodoravnimi ravniciami. Te si mislimo položene v enakih navpičnih daljavah drugo nad drugo. Vsaka ravnica nam da kot presek z rebrom hriba krivo črto; te črte nam vežejo vse točke, ki leže na hribu v isti vodoravnici ali v isti nadmorski višini, in zato jih imenujemo *enakovišnice*.¹⁾ Ako projiciramo te enakovišnice navpično na vodoravno ravnico, dobimo sestav krivih črt, ki leže nekako soredno druga v drugi. Ta sestav si narišemo v primernem razmerju na papir. Enakovišnica, ki je najbolj v sredi, je v naravi naj-

obratno, seveda če je razmerje črteža proti naravi isto. Pri tem si mislimo, da pada svet enakomerno med dvema točkama, ležečima na dveh si sledečih enakovišnicah v isti navpični ravnici; jasno je, da bode veljal ta pridržek tembolj, čim bližje so enakovišnice, to je čim manjša je njih visokost.

Vajeno oko zagleda na takem črtežu hipoma, kakšna je površina sveta. Takoj spoznam, kje da je svet strmejši, ker tam so si enakovišnice bližje; vidim, kje manj visi, ker tam so bolj oddaljene; kjer visi svet navpično, n. pr. pri pečinah, tam se enakovišnici dotikata; kjer je ravnina, tam jih sploh ni. Ravno tako zagledamo vrhove,

Iztesavanje predora.

višja, bolj proti obodu ležeče so pa nižje. Ako napišemo še k vsaki nadmorsko višino — kar pa pravzaprav ni treba, ker zadostujeta že dve — imamo popolnoma jasno podobo višinske površine na papirju. Ta podoba je tem jasnejša, čim več enakovišnic imamo, to je, čim manjša je enakomerna navpična daljava med njimi, ki jo imenujemo *enakovišniško višino*²⁾. Ta pa je odvisna od tega, kako je razmerje črteža in kolike natančnosti si želimo; dostikrat znaša le par decimetrov, včasih pa tudi po sto metrov. Čim manjša je, tem bližje so enakovišnice v črtežu, in

slemena sedla, odstavke, zareze vodá itd., kakor nam kaže dodani črtež.

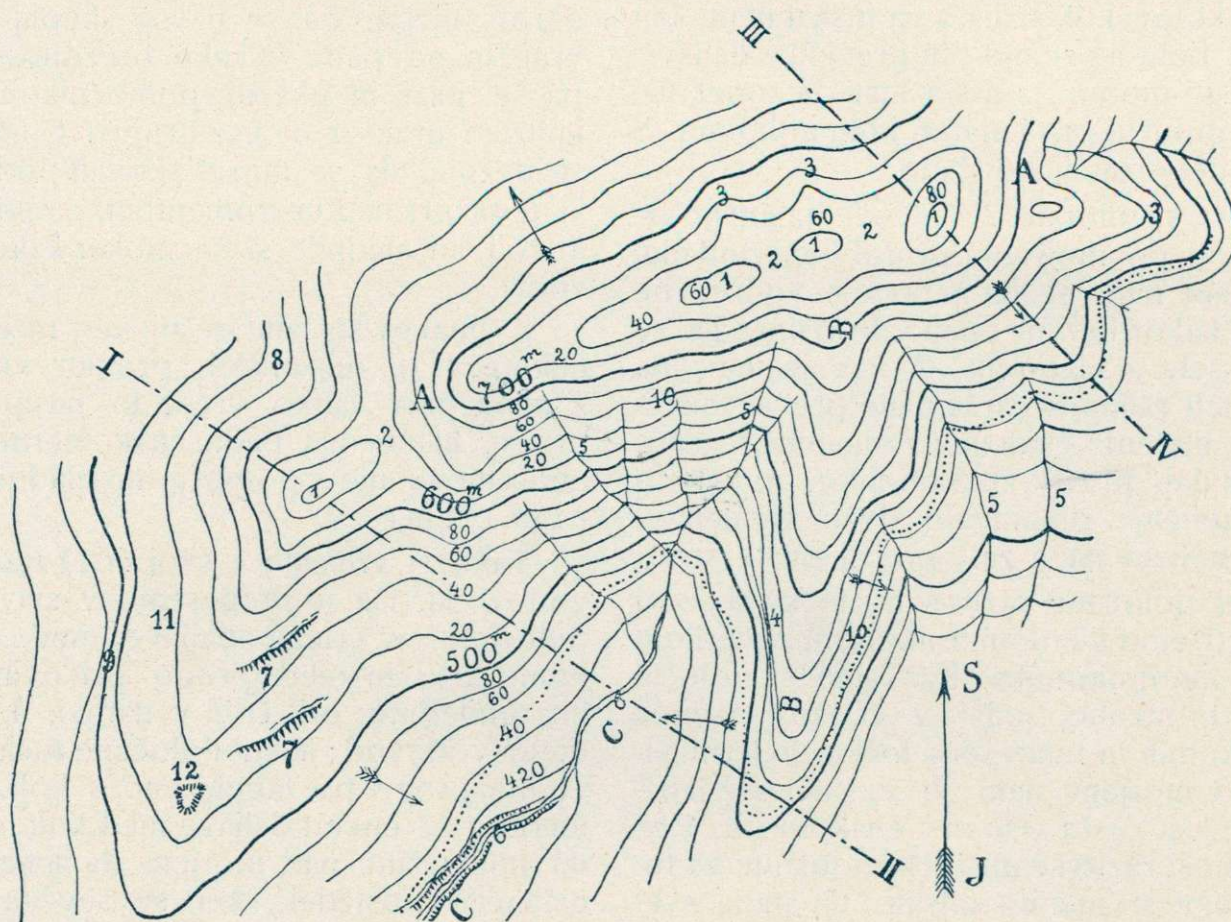
Kako se določujejo enakovišnice?

Narisati si hočemo torej črtež enakovišnic. V ta namen si določimo v naravi zadostno število točk, katere ležijo bolj ali manj gosto, kakor ravno kaže svet, ali je vrezan bolj ali manj. Tu so si daleč po mnogo metrov, drugod pa prav blizu. Seveda si izberemo samo bolj znamenite točke, katere boljše označujejo površino zemlje. Določiti moramo natančno njih medsebojno lego. Točka je v prostoru natančno in brez-

¹⁾ Schichtenlinien. — ²⁾ Schichtenhöhe.

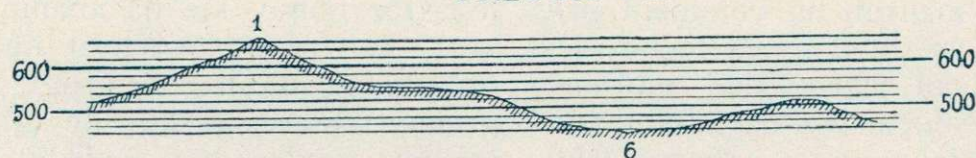
dvomno določena, ako so nam znani sledeči podatki: Določiti moramo kót med njo, med našim stališčem in drugo znano smerjo, recimo smerjo od severa proti jugu; poznati moramo nadmorsko višino svojega stališča; vodoravno daljavo med stališčem in med točko in nje razmerno višino proti našem stališču. Če vse to vem, potem

pa določimo s posebnimi instrumenti, z „naglomerniki“. Opravljeni so ravno tako kot oni, ki smo jih opisali že v začetku svoje razprave, daljnogled pa ima tri vodoravne niti in navpično. Naglomernik postavimo na kotni kol; da ga nastavimo povsem osredno, imamo v kolu zabiti žebelj; kot znano smer pa ne vzamemo sever-juga,

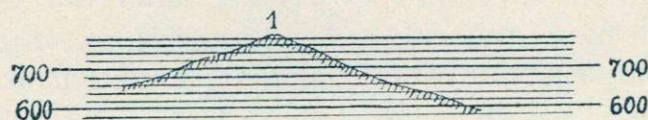

1:25,000 ; 40 m/m = 1000 m.

PRESEK I-II :

III-IV :

Enakovišnice.

ni več dvoma, kje v prostoru je tista točka. In to moramo doznati pri svojih točkah.

Mnogokotna črta kot taka nam je natančno določena. Ako bi jo hoteli brezdvomno določiti še v prostoru, ne bi nam trebalo drugega, kot da jo priklopimo kaki znani, recimo severno-južni smeri. A tega nam ni treba, ker zadošča, da so le koti v njej sami medsebojno dobro določeni. Zgoraj omenjene, takozvane „raztresene“ točke, si

ampak smer od svojega stališča na prejšnji ali na sledeči kótni kol. Inženir si napravi na mestu majhen črtež po očigledu, ter določi v njem razne raztresene točke, kakor se mu zdi pripravno. Ni treba, da so točke v svetu samem zaznamovane; pomočnik se postavi z letvo zaporedoma na določena mesta, kakor mu veli inženir. Ta izmeri vsakokrat kót med točko in med znano smerjo, potem kót med njo in med vodo-

ravnico s pomočjo navpičnega kroga ter slednjič šteje še mero na podelbi letve pri vseh treh vodoravnih nitih daljnogleda. Ko so na ta način vse raztresene točke okrog enega kótnega kola obdelane, se ponovi delo ravno tako pri vseh drugih, tako da je vsa mnogokôtna črta v bližini obsejana z raztresenimi točkami. Ako so posamezni kôtni koli predaleč narazen, treba vriniti še drugih kolov kot stališča za instrument, ker pri tem delu ne smejo biti prevelike daljave. Seveda se morajo ta nova stališča zopet natančno določiti proti starim kótnim kolom. S tem je delo zunaj končano.

Doma se morajo sedaj šele natančno izračunati ti po motrenju pridobljeni podatki. Instrument nam ne dá naravnost vodoravne daljave, kakor tudi ne razmerne višine. To se doseže šele z računom. A ker je temeljna teorija teh računov zares malo preveč matematična, nočemo čitateljev z njo mučiti. Teorija nam daje prav kratke obrazce, po katerih je izračunjenje omenjenih dveh elementov skoraj mehanična, a zato precej pusta stvar.

Tako določene raztresene točke si sedaj lahko vrišemo s kotomernikom in z merilom v črtež mnogokotnika. Kar smo si določili v naravi, imamo sedaj v črtežu, namreč mnogokotnik in raztresene točke, katerih višina nad morjem nam je natančno znana. Recimo, da znaša visokost enakovišnic 1 m , ker gostost raztresenih točk zadostuje za to. Vsled tega si smemo misliti, da pada svet od ene točke na drugo enakomerno. Prva, recimo, naj ima nadmorsko višino 590.36 m , točka poleg nje pa 589.72 m ; prav lahko sedaj določimo z ozirom na omenjeni prihrček padanja sveta, med njima točko, ležečo ravno v višini 590 m nad morjem. To prav lahko določimo z navadnim razmernim računom in merilom. Ravno tako napravimo do konca z vsemi točkami z navadno interpolacijo, da dobimo točke ležeče v isti višini nad morjem, zaznamovane s številkami na cele metre, brez desetink in stotink. Če zvežemo sedaj n. pr. vse take točke, ki imajo številko 590, s krivuljo, smo narisali enakovišnico, ležečo 590 m nad morjem. Ravno tako delamo v višini 591, 589 itd. do tja, kamor segajo raztresene točke, in — sestav enakovišnice je gotov! Pri tem delu pa nam je še dobro došel majhni črtež, katerega smo narisali po očigledu v naravi, tako da so enakovišnice kolikor možno natančne.

Seveda to ni edini način za določanje in risanje enakovišnic, saj merimo tudi dru-

gače in z različnimi instrumenti, za kar je seveda treba mnogo vaje in izurjenega očesa.

Koliko težav ima inženir pri takem merjenju pod milim nebom! V gozdu je treba sekati les, da se vidi smer z daljnogledom; mnogokrat mora biti kol na takem kraju, da instrument komaj stoji na njem; in kadar ti enkrat varno stoji, se pa težavno kretaš okrog njega, da se ti vse skupaj ne prevrne in ne pade v kako brezdno! Zraven pa še pazi in ukazuje pomočnikom, piši v knjižico in misli na vse drugo! Če nazadnje še dežuje, da se moraš skrivati pod dežnik, ki je razprt nad instrumentom, pa imaš težav dovolj, in slednjič si še moker kakor miš v vodi!

Z enakovišnicami rešujemo raznovrstne naloge. Pri železniških progah vrisujemo ž njimi prav lahko vreze in nasipe. Tudi progo, katera naj pada enakomerno, lahko narišemo v nje s pomočjo merila in — vaje-nega očesa!

Tako si vrišemo v svoj črtež tudi progo vodovoda. Da jo prenesemo v stavbišče, si določimo v črtežu daljave med mnogokotno črto in med progo pri ovinkih, ter jih odmerimo od črte v naravi, kjer gradimo vodovod; tako določene točke vodovodne proge pa zabeležimo s koli. Potem merimo še enkrat daljave med koli na progi, ter njih višine nad morjem, da imamo zares natančen posledek, ker se seveda prenešenje proge iz črteža v svet ne dá izvesti s povsem absolutno natančnostjo. Sedaj si narišemo še podolžni presek proge, in iz tega razvidimo, kje da imamo nasip in kje vrez, ker progga v črtežu ne gre povsod po enakovišnicah. Saj krogi, kateri vežejo preme črte na progi, ne smejo biti premajhni, svet se pa dostikrat razprostira v ovinku, kateremu progga ne more slediti.

Kakor smo videli, potrebujemo v take namene enakovišnic z visokostjo enega samega metra. Na zemljevidih c. kr. vojaško-zemljepisnega zavoda z mero $1:75.000$ pa znaša visokost enakovišnic celih sto metrov, ker je njih velikost primeroma majhna. Izvirni zemljevidi se napravljajo seveda v veliko večji meri, a zmanjšujejo jih s fotografiranjem v gori omenjeno razmerje. Enakovišnice so tu prav tanko risane krive črte, na robu pa so višine zaznamovane s številkami. Ker so zemljevidi črtkani, jih komaj zapaziš. Saj črtkanje gorovja ima ravno isti smoter kakor enakovišnice same, namreč da nam predočuje vertikalno površino sveta.

Tam, kjer so črtice gostejše in debelejšje, svet bolj visi; kjer so manj goste in tanke, tam je svet manj hribovit. V ravnini pa črtic sploh ni. Navpičen svet kaže črna črta. Oblika črtic se menjava od pet do pet stopinj v sklonitosti sveta. Mislamo si namreč, da prihaja luč na zemljo navpično od zgoraj. Zato bo svet tem bolj razsvetljen, čim manj visi. Teoretično navpična stena torej ne dobi nič razsvetljave, ravnina pa vso. Seveda je črtež sveta mnogo jasnejši in natančnejši, če je narisano z enakovišnicami, in tudi bolje služi v znanstvene namene. Črtkanje daje le lepšo zunanjo podobo, zaostaja pa v natančnosti za enakovišnicami, ker je preveč odvisno od roke in od spretnosti risca. Risanje enakovišnic pa je čisto geometrična stvar, odvisna od risca le vtoliko, vkolikor hoče morebiti s številom enakovišnic doseči natančnejši črtež. S pomnoženjem enakovišnic se dá natančnost črteža pomnožiti geometričnim potom.

Črtkanje pa je neobhodno potrebno v črtežih, kateri imajo majhno mero, in kadar hočemo zaznamovati prepade, luknje, zareze vodâ itd.; to vidimo v dodanem črtežu pod števili 7, 4, 12 in 6. Ravno to velja tudi pri nasipih, pri železniških vrezih in drugod.

Vodovod.

Vodovod obstoji iz lesene struge, visoke 0.8 m, široke 1.0 m in dolge 2500 m. Začenja se pri gornjem slapu Bistrice, kakor smo že rekli. Preden pada voda čez rob, teče par metrov daleč prav mirno. Tam pa na desnem dnu struge stopa voda skozi luknjo v vodovod. Ob slapu je jez, kateri zabranjuje, da ne more voda odteči skozi bližnje razpokline. Vtoka v vodovod se dasta uravnati; zato bo tukaj noč in dan pazil čuvaj. Voda mora teči skozi precedilnik, da odloči pesek in blato, katerega je pa v Bistrici prav malo, ako ni ravno hudournika. Pri doljnem slapu prihaja voda zopet v strugo. Slap je tam bolj katarakten, in vodo odvrča jez, ki je vzidan pod slapovim robom. Tudi tukaj se dá vtok uravnati. Vodovod je napeljan potem večkrat z visokimi lesenimi mostovi čez globoke zareze, predira z majhnimi predori rte, sledi visokim pečinam, gre skozi skalo,

ter prehaja na koncu v vodni nabiralnik. Tega pa niso zgradili zato, da bi hranil vodo za čase, ko bode malo vode, ampak le, da uravnava vtok v železne cevi s premerom 800 mm, katere napeljujejo vodo naravnost v mlinska kolesa blizu bistrškega gradu. Iz nabiralnika se dá odvajati voda tudi kar čez tla zopet v Bistrico. V njem se začenjajo tudi cevi, katere napeljujejo vodo k predoru samemu v razne namene, katere smo že omenili.

V njem je visokost enakovišnic od 20 do 20 m. Vsaka stotera pa je debeleje risana, da je pregled lažji. Po nadmorskih višinah vidimo takoj, proti kateri strani da pada svet. Pušice smo narisali le zato, da nestrokovnjak lažje razsodi svet in da pokažemo, kako pada svet vedno v smeri, ki je navpična na enakovišnice. *A—A* je hribovje, in sicer glavno hribovje, *B—B* je stransko sleme in *C—C* je dolina. 1, 1 itd. so vrhovi; vrh najbolj proti vzhodu je najvišji, vrh na zahodu pa najnižji, kakor kažejo številke enakovišnic. Med vrhovi so sedla. Število 3 zaznamuje rte hribovja; tu imajo enakovišnice bolj ali manj trioglato podobo. *B—B* je pravzaprav tudi rt, a ker je velik, ga imenujemo sleme. Število 4 znači skoraj navpično pečino, visoko najmanj 40 m; to spoznamo iz dotikajočih se enakovišnic. 5, 5 so zareze vodovja, 6 potok v dolini, 7, 7 prepadi, 8 korito, 9 odstopok. Pri 10 vidimo, da je svet mnogo bolj naklonjen kot na primer pri 11, ker so tukaj enakovišnice dalje vsaksebi. S pikami zaznamovana črta pomeni pot, katera se vzdiguje enakomerno po 40 m na 1000 m. Naredili smo jo za primero, kajti tako idealnih poti menda ne najdeš v hribih. Začenja se v dolini v višini 420 m nad morjem, drži okrog konca doline čez sleme *B—B* in naprej okrog reber hribovja. Čez vsakih 500 m zadene torej črta za 20 m višjo enakovišnico. Da si predočimo še boljše površino sveta, napravimo si še tuptam kak presek v hribovje, n. pr. I—II, III—IV. S takimi preseki tudi spoznamo, ali se vidi z vrha na drugega ali ne. Pri I—II vidimo na primer od vrha 1 na pot na slemenu *B—B*. Brez presekov ne bi n. pr. mogel kar tako spoznati, se li vidi od najvišjega vrha pot v dolini, ali ne, in do kam. (Dalje.)

Slovenščina v semeniščih.

Povestne črtice. — Sestavil Andrej Fékonja.

(Konec.)

Ravnikarju in Metelku je pomagal v ljubljanskem semenišču pri preosnavljanju bogoslovnih študij profesor dr. Jakob Zupan od l. 1817. do 1833. Poleg teh in za njimi pa so bili Janez Zalokar (1818—1828), Jožef Burger (1828—1836) in Jurij Volc (1836 do 1858) duhovni voditelji ali spirituali, ki so pridobili slovenščini večji ugled in veljavo. Profesor Jožef Poklukar, „bivši c. kr. učenik bogoslovne dévstvine (moralne) in pastirske vednosti“, je predaval tudi duhovno pastirstvo v slovenskem jeziku, in sicer po nekih rokopisnih zvezkih, kakor jih je bil začel sestavljati profesor in ravnatelj Jurij Zupan že pred l. 1848. V istem zmislu in na isti način je nadaljeval profesor Andrej Zamejic od l. 1865., učeč po Poklukarjevem „Duhovnem Pastirstvu“, katero je pa s svojimi lastnimi oblikami in izrazi ostalo v rokopisu. Naposled je profesor Anton Zupančič spisal po naročilu škofa Janeza Kriz. Pogačarja obširno in po vsebini izvrstno „Duhovno Pastirstvo“ v štirih delih, tiskano 1884 do 1885 in v drugi izdaji 1894, ki se rabi sedaj kot učna knjiga; za „Pastirstvom“ je spisal „Pedagogiko“, ki je bila tiskana l. 1888. — Slovensko predava zdaj dr. Krek tudi modroslovje in sociologijo, prelat Flis pa cerkveno umetnost.

„Osebnost vneti narodnjaki in spretni pisatelji pa so tudi na bogoslovce v tem pogledu dobro vplivali.“ Posebno odkar so od l. 1835. dalje v ljubljansko semenišče prihajali bivši dijaki karlovške gimnazije, n. pr. J. Kobè, L. Pintar, A. Žakelj, L. Jeran in drugi, se je dvignila narodna zavest med njimi in domorodno delovanje se je začelo. Bila je dôba „ilirstva“. Stanko Vraz (Dêla V. 217) pripoveduje, kako so v Ljubljani l. 1841. njega in sopotnika posetili „tri ljubljanski bogoslovci, koji nas lépo ilirskim jezikom

pozdrave. Ja sam scénio, da su oni rodjeni Dalmatinci; nu oni me uvéravaju, da su rodjeni Kranjci. U sèmeništu nas okupi sila mladih ljudih, koji svi za ilirštinu dišu i živu te i više manje dobro ilirski govore i pišu.“

Pozneje so se ljubljanski bogoslovci oklenili Bleiweisovih „Novic“ in sploh slovenstva; ljubljansko bogoslovno semenišče je postalo plodovito razsodišče vrlih književnikov, od dôbe prvega javnega učitelja slovenščine pa vse do današnjega dne. Bogoslovec Lavoslav Gorenjec - Podgoričan je na primer s sovrstniki osnoval domači listič „Savo“ pr. 1865; Frančišek Lampe je kot bogoslovec l. 1881. ustanovil v semenišču pisateljski krog „Cirilcev“, kateri je od l. 1891. sem na svetlo dajal „Pomladne glase“ za mladino. Tudi „Almanah“ 1901 so spisali največ ljubljanski bogoslovci, združeni z mariborskimi in goriškimi tovariši; in letos so izdali „Marjetice“. Pri tem pa sodelujejo zelo pridno pri raznih listih v leposlovju in znanosti.

V krški škofiji.

V Celovcu je v združenem semenišču za krško in lavantsko škofijo začel Anton Slomšek še kot bogoslovec l. 1821. na prošnjo semeniškega ravnatelja svojim tovarišem razlagati slovensko slovnico. Sam ves goreč, je živo vnemal ljubezen do domačega jezika v bogoslovcih ter se vadal ž njimi v slovenskem spisovanju in v slovesnem govorjenju. Pozneje je Slomšek kot duhovni voditelj od leta 1829. do 1838. v celovškem semenišču uspešno nadaljeval svoje delovanje za materinski jezik. Po dvakrat na teden je zbiral okolo sebe svoje prostovoljne učence. Vsi slovenski bogoslovci so baje z velikim veseljem sledili njegovim predavanjem; pa tudi nemški so se začeli

baviti s slovenščino. Med prvimi so bili Matija Majar, Andrej Einspieler, J. Rozman, J. Hašnik, J. Virk in več drugih poznejših pisateljev in pesnikov slovenskih. Delovali so tudi na književnem polju. Bogoslovci so slovenili Krištofa Schmida „Pripovedi in pravlice“ za otroke in druge krajše spise; te prevode je Slomšek vse popravil in opilil, mnogo jih tudi zopet predelal ter na svetlo dajal od l. 1832. do 1838. Bogoslovcem so se pridružili tudi svetni gospodje, kakor Matija Ahacel, c. kr. učitelj v višjih šolah, med njimi celo Nemci, posebno uradniki.

Za Slomškom sta bila v celovškem semenšču spirituala Valentin Wiery (od 1838 do 1844) in Mihael Pikl (1844–1848), nekdanja njegova učenca, ki sta pa sedaj poleg ostalih tvarin učila bogoslovce tudi slovenskega jezika. O Wieryju, ki je pozneje postal krški škof, pravi neki njegov bivši učenec: „Z nami je imel veliko potrpljenja; slovenske pridige nam je popravljaj in popiloval; in če ravno rojen Nemec, bil je slovenskega več zmožen, nego mi rojeni Slovenci.“¹⁾ Pod Piklom je bil bogoslovec tudi Fr. Kosar, kateri je Slomška, ko je došel kot novoposvečeni škof lavantski l. 1846. v Celovec k svojim bogoslovcem, proslavljal svečano v slovenskih pesmih, „da je bila vesela Sava in Sloven'ja cela.“²⁾ V Celovcu

je služil kot profesor tedaj do l. 1850. tudi slovenski pisatelj p. Placid Javornik.

Slovenski bogoslovci krške in lavantske škofije so si osnovali knjižno ali čitalno društvo, kateremu je Slomšek podaril mnogo knjig. V „Sloveniji“ 1848, šte. 52. čitamo v dopisu iz Celovca (pisal ga je bogoslovec A. Oliban) o tem: „Tudi v tukajšnji duhovščici slovenski duh veselo veje. Letos so namreč slovenski bogoslovci med seboj v društvo stopili, so si svoje društvene postave naredili; imajo svojo čitalnico, časopise, knjižnico itd.; vsak teden tudi en spisan list med seboj na svetlo dajo, pod imenom ‚Venec‘; in dvakrat v tednu se v slovenskem govorništvu za pridiznico prav marljivo vadijo.“ In 1849, 7 se pohvalijo: „Naše slovensko društvo se vedno množi . . .“

„Dokler so se torej bogoslovci slovenskega Štajarja v Celovcu vzgojevali in je lavantska škofija duhovščici dajala duhovnega očeta ali špirituala“ — pripomenja v „Koledarju Družbe sv. Mohorja za leto 1882.“ Wieryjev življenjepisec — „bila je

tudi koroškim Slovencem ponujana lepa prilžnost, v materinem jeziku se vaditi, izobraževati in za poznejši poklic pripravljati. To se sedaj pogreša, zato pa tudi slišim pogostoma tožiti mlade slovenske duhovnike, da se jim težko godi v šoli, na pridiznici in v spovednici.“¹⁾

¹⁾ „Vsakdo ve, da so slovenske šole na Koroškem bele vrane in da je slovenskemu jeziku v tej deželi prostorček za durmi odločen . . .“ Isti.

„Ti ne pustiš — Mati milosti in ljubezni!“

Krista Rückova v ulogi Majde.

(Divji lovec I. dejanje, str. 23.)

¹⁾ Gl. „Koledar Družbe svetega Mohora“ 1882, 159.

²⁾ Gl. Monsignore Fran Kosar. Opisal dr. Ivan Križanič, str. 22–24.

V goriški nadškofiji.

V Gorici v osrednjem semenšču za goriško, tržaško, poreško in kvarnersko-krško škofijo je bil Jožef Stibel učitelj pastirstva in spiritual že okolo l. 1820.; pisal je tudi nekaj slovensko. A kako je on poleg Slomška, Burgerja in drugih kot spiritual „v svojem delokrogu priznal slovenščini večjo veljavo“, kakor trdi Benkovič, o tem nisem mogel nikjer zaslediti nič izvestnega.

Mnogo pa je pozneje vplival v Gorici na ondotne bogoslovce v narodnem oziru Štefan Kociančič, od l. 1846. profesor svetega pisma in jutrovske jezikov, knjižničar od l. 1851. in naposled ravnatelj duhovnemu semenšču. Sam se je bil v bogoslovju marljivo poprijel slovenščine in ilirščine ter je postal plodovit slovenski pisatelj. Kakor nekdanj Slomšek celovške, prav tako je Kociančič sedaj goriške bogoslovce navajal k spisovanju slovenskih knjig; on jim je popravljaj spise in jih izpopolnjeval ter skrbel, da so prišli na svetlo. „Novice“ 1861, str. 395. pravijo o tem v dopisu iz Gorice to-le: „Bogoslovci našega semenšča so od več let sèm, odkar se je naš mali narod iz trdnega sna zbudil, že marsikaj na literarnem polju našem pripomogli. ‚Stari Urban‘, ‚Povestnica goriške nadškofije‘, deloma ‚Djanje svetnikov‘ in ‚Gofine‘ itd. so živa priča njihove nekdanje vse hvale vredne marljivosti (1852—1854). Ali tudi sedanji nečejo svojim poprejšnjim sobratom zaostati. Kakor za gotovo zvemo, ravno sedaj v prostih urah pridno spisujejo za nas važno knjižico: ‚Povestnico goriške grofije.‘ Za vse to imamo se srčno zahvaliti našemu vč. g. Stepanu Kociančiču, visokoučenemu profesorju v semenšču, ki vse to vodi in urejuje, medtem, ko tudi sam marsikatero lepo delo na dan spravi.“

V najnovejšem času je v goriškem semenšču bogoslovec Anton Mahnič, poznejši ondotni profesor in sedanji biskup na Krku, „nagovarjal tovariše, naj bi se združili na literarno delo, naj bi se shajali in vadili v govoru in v pismu“, kakor nam pripoveduje

dr. Jos. Pavlica („Dom in Svet“ XI, 184): „Nekateri so se res poprijeli dela, a kmalu zopet popustili. On pa (namreč Mahnič) je še nadalje uril pero in v mislih snoval načrte za bodočnost...“

V sekovski škofiji.

V Gradcu je najpreje slušatelj pravoslovja Janez Primic začel (kakor čitamo v „Kresu“ III, 608) že l. 1810. v zasebnem društvu petnajstim bogoslovcem na teden po trikrat razlagati Kopitarjevo slovensko slovnico in z njimi prevajati evangelije za nedelje in praznike.

V semenšču samem pa so bogoslovci J. Muršec, J. Matjašič, J. Klajžar i. dr. okrog l. 1830. osnovali slovensko knjižnico, podarivši knjige pa tudi novce v ta namen. Pozneje je Davorin Trstenjak med tovariši-bogoslovci osnoval neko knjižno društvo in se vadil z njimi tudi v slovenskih pridigah pr. 1844¹⁾.

V burnih časih, zlasti l. 1848., so imeli v Gradcu slovenski bogoslovci „precej svobode ter so se jako živo zanimali za vsa važnejša javna vprašanja. Zlasti pa se je v njih zbudil duh slovenski in slovanski in ponos na ime slovensko. Duša vsemu gibanju je bil Razlag, poznejši odvetnik itd. V prostih urah so se vadili v svoji materinščini in učili se razen té še srbohrvatskega, zatem pa tudi ostalih slovanskih jezikov ter čitali in si tolmačili ‚Novice‘ pa i druge slovanske novine in knjige.“ Tako je pripovedoval sodobnik Božidar Raić po poročilu dr. K. Glaserja v „Letopisu Slov. Matice“ 1888, str. 3. in 4.

A Raić sam nam v „Novicah“ 1859, str. 324. piše o razmerah v graškem bogoslovnem semenšču: „Šele leta 1849. so si bogoslovci sami sprosili urico vsak teden, da se vadijo v slovenščini. V semenšču so se drugi večkrat jim norca delali, oponašaje, da se jim možgani vrtijo, ko so se brez vodnika in učnika trudili, da bi nekda svetemu znanju zadovolili in narodu koristili.“

¹⁾ „Letopis Slov. Matice“ 1880, 240; „Ljubljanski Zvon“ X, 170.

Na vseučilišču sta pač profesorja dr. Matija Robič in za njim dr. Jožef Tosi predavala v slovenskem jeziku, „vajo v slovenskih pobožnih govorih“ in „vajo v razlaganju krščanskega nauka“; oni l. 1850. do 1853. in ta l. 1853. do 1856., kakor izvemo iz „Ljublj. Zvona“ III. 538. No, zatem so pa tudi ta predavanja nehala in se niso več obnovila.

V lavantski škofiji.

V Št. Andražu, v stari stolici lavantske škofije, je ustanovil A. M. Slomšek l. 1850. poseben zavod za bogoslovce četrtoletnike.

V tem semenišču je tedaj škof Slomšek sam učil cerkveno govornišvo v slovenskem jeziku, ter zato spisal „Vaje cerkvene zgovernosti“, in jih pozneje tudi objavil. „Vadil je z vso navdušenostjo bogoslovce v slovenskem izrazu, gladil njihov govor in jih vnemal za dušno pastirstvo“, piše dr. Ant. Medved v življenjepisu stran 69. „Še celó v slovenski slovnici jih je poučeval. Kjer je le mogel, vzpodbujal jih je za pravo in pošteno narodno oduševljenje. Berilo pri mizi in v cerkvi je bilo slovensko. Bogoslovci so vsako nedeljo imeli za škofove služnike slovensko pridigo in krščanski nauk, in on sam jih je vedno zvesto poslušal.“ Semeniški ravnatelj Jožef Rozman pa je četrtoletnikom predaval slovensko katehetiko; po teh predavanjih je tudi spisal „Kateketiko“ l. 1855. kot učno knjigo.

V Mariboru naposled je škof Anton Martin Slomšek utemeljil bogoslovno semenišče, ko je združil skoro vse nekdanje sekovske Slovence z lavantsko škofijo ter semkaj prestavil tudi škofovski sedež l. 1859.

Slomšek je sedaj tudi v mariborskem semenišču uvel za več predmetov slovenski učni jezik. Iz Kosarjeve knjige: „A. M. Slomšek“ 1863. izvemo, da so predavali v slovenskem jeziku lavantskim bogoslovcem v prvem letu razlago sv. pisma stare zaveze in hebrejščino, v drugem letu razlago svetega pisma nove zaveze, v četrtem letu pa-

storalo, katehetiko in liturgiko ter cerkveno govornišvo. Profesor in kanonik dr. Lovro Vogrin je sestavil „Pastirstvo“, to je učni navod za duhovno pastirstvo; knjiga je ostala sicer v rokopisu, vendar pa je dobro služila učiteljem in učencem. In spiritual Franc Kosar je na prošnjo bogoslovcev in z dovoljenjem škofijstva od l. 1862. govoril slovensko vsakdanja premišljevanja. — No, pozneje je bila slovenska samo še „pastirna“ s katehetiko, pa govornišvo¹⁾.

Bogoslovci mariborski so tudi osnovali domače pisateljsko društvo ter spisovali listič „Lipico“ za knjižne vaje. Prestavili so svoj čas tudi Tomaža Kempčana „Hojo za Kristom“, ki jo je spiritual F. J. Bohinc izdal l. 1872.; poslovenili so zatem še o. Brunona Vercruyssa „Premišljevanja o življenju našega Gospoda Jezusa Kristusa“ 1896, 1897.

* * *

Dostavek uredništva. Znano nam je živahno navdušenje za slovstveno delovanje, katero gorí v naših mladih bogoslovcih, in zato se pač ne bojimo, da ne bi tudi v bodoče dobivali iz bogoslovnic vrlega književnega naraščaja. Pri pouku se mora jemati ozir na dvojno nalogo, katero ima semenišče: Na znanstveno, akademično izobrazbo, katera se pač ne bo dala nikoli ločiti od latinščine, ki bo vedno ostala bogoslovni znanstveni jezik, in na praktično usposobljenje duhovnika za uspešno delovanje med ljudstvom. Za poslednje je pouk v materinščini nujno potreben, ker je del k duhovskemu poklicu potrebne izobrazbe. Saj pisateljevanje je danes apostolsko delo, potrebno ravno tako, kakor ustno propovedovanje.

¹⁾ Po nagovarjanju župnika Božidarja Raiča ter vsled sklepa škofijske sinode l. 1883. je odredil škof J. M. Stepischnegg staroslovenščino za bogoslovce 3. in 4. leta kot neobvezni predmet; a profesor, kateremu so pouk namenili, se je branil učiti ta predmet kot prostovoljen. („Letopis Matice Slovenske“ 1888, 37.)

Vladimir Galaktionovič Korolenko.

Literarna slika. — Spisal F. Ks. G.

Do l. 1862. je bila ruska literatura prepojena s političnimi in socialnimi tendencami. V leposlovju je odmeval klic po preprotnih reformah. Po reformah so se razmere bistveno izpremenile. Kmalu so se začeli oglašati oboževalci preprostega naroda, narodniki — idealisti, ki so menili, da je z odpravo robstva rešeno socialno vprašanje; preprosti narod bo aktivno posegel v kulturno življenje, ruski duh se bo poživil in okrepil, ker bo obilno zajemal novih moči iz preprostega naroda. Iz ljubezni do preprostega naroda so prezrli marsikako njegovo slabo stran, zašli so v skrajnosti in idealizirali njegove slabosti. Ko se je pa pokazalo, da so nade in ideje narodnikov pretirane, in da se posledice robstva ne dajo tako hitro odpraviti, je nastopila doba razočaranja, v slovstvu se je vedno drzneje oglašal pesimizem, umetniški subjektivizem in nazadnje, pod vplivom zahodnoevropskega naturalizma — senzualizem. V takih razmerah se je čitajoče občinstvo z veseljem oklenilo nadarjenega V. G. Korolenka, ki je znal ubrati milejše strune, ki bolj ugajajo mehki slovanski naravi.

Vladimir Galaktionovič Korolenko je bil rojen l. 1853. v maloruskem mestu Žitomiru. Njegov oče je bil uradnik iz maloruske plemenitaške rodbine. Praded je bil zaporoški kozak; mati pa je bila poljskega rodu. L. 1868. mu je umrl oče in družina je dobila malo pokojnino. Dasi ni mogel dobivati od doma podpore, je Korolenko vseeno šel nadaljevat svoje študije v Petrograd. Tukaj se je moral boriti za vsakdanji kruh; preživil se je s tem, kar si je prislužil z malimi risbami in s korekturo. Izprevidel je, da v takih razmerah ni mogoče misliti na resne študije; zato je odšel l. 1874. v Moskvo. V Moskvi se je vpisal na poljedeljsko akademijo. Pa svojih študij ni mogel dovršiti. L. 1876. je bil izključen, ker je kot

odposlanec svojih tovarišev vladi podal njih izjavo. Kar brez sodbe so ga pregnali v Vologdo, odkoder se je vrnil v Kronstadt, kjer je živela njegova rodbina pod policijskim nadzorstvom. Čez eno leto je bil oproščen; naselil se je v Petrogradu in živel od korekture. Toda zaradi „mladostnih grehov“ je kmalu prišel med „sumljive“ in l. 1879. je bil administrativno pregan iz „političnih“ vzrokov izprva v oddaljena ruska mesta, potem pa v Sibirijo. Užaljen zaradi tolikih krivic l. 1881. ni hotel priseči zvestobe Aleksandru III. Zato so ga za tri leta pregnali v jakutsko pokrajino v severni Sibiriji. L. 1885. je bil oproščen; vrnil se je v Rusijo in se naselil v Nižjem Novgorodu. Zdaj pa živi v Petrogradu kot sourednik pri velikem ruskem mesečniku „Russkoje bogastvo“.

Južna maloruska narava je dala Korolenku občutljivo srce in mu vlila nežen pesniški čut. Lahko si mislimo, da je Korolenko veliko trpel v sibirskem pregnanstvu; in duševno trpljenje je bilo najbrž mnogo hujše nego telesno. Kako je pač v ledenih jakutskih planjavah moralo biti pri srcu pesniku, ki je imel tako občutljivo srce, polno ljubezni do domače pesniške narave! Kako je v teh sneženih in ledenih samotnih puščavah hrepenel po domovini, po domačih stepah in logih, kako je bridko pogrešal domače ukrajinske pripovedke in pesmi, kako je čutil vse svoje gorje!... Poslušajmo, kako se sam spominja svojega bivanja v samotni jakutski jurti.¹⁾ „Minute, ure so v tistem begu potekale nad mojo glavo in nisem opazil, kako se je prikral usodepolni trenutek, ko mi tuga tako mogočno prevzema srce, ko tujina sovražno diha vanj s svojim mrakom in mrazom, ko v vznemirjeni domišljiji grozeče vstajajo v neiz-

¹⁾ Jurta je šotor iz živalskih kož.

merni, nepremagljivi daljavi vse one gore, gozdovi, brezkončne stepe, ki me ločijo od vsega, kar mi je ljubo in drago — in oddaljeno, izgubljeno, kar me tako mamljivo vabi k sebi, in vse mi spet izginja izpred oči in miglja v mračni daljavi v slabi ugasujoči luči zamirajočega upa ... In pritajeno, vendar še ne premagano gorje, skrito globoko, globoko v skrivnem kotičku srca, drzno vzdiguje zlobno glavo in mi v mrtvem zatišju, v mraku razločno šepeta strašne besede: „Za vedno ... v tem grobu, za vedno ...“ — Pa vendar je Korolenko še v tej samoti ohranil svoj pesniški čut, tudi tukaj je včasih našel kaj poezije. Ko je v dolgi zimski noči zakuril v svoji koči in poslušal prasketanje ognja, so se mu zbuja le veselejše misli: „Zdaj se nisem čutil več tako zapuščenega kakor prej. Vse okoli mene je bilo kakor oživljeno, kakor da se premika, mrmra, pleše. Šipe, skozi katere je malo prej pogledavala mrzla noč, so se iskri le in prelivale v ognjenem odsevu. Posebno me je pa zabavala misel, da v megli mrzle noči moja samotna kočica miglja in sveti in kakor mali ognjenik bljuje ognjene iskre, ki trepečejo v zraku in se izgubljajo v belem dimu.“ Ko je pa začel ogenj pojemati, ko so se plamenčki le še počasi plazili od polena do polena; ko je naposled ostal le še kup žrjavice, nad katero so le še redko zaplapolali višnjevi zubeljčki, vedno redkejše in počasneje ... takrat se je spet priplazila strašna tišina in tema v pesnikovo srce, zbudilo se mu je čuvstvo osamljenosti, in burnejše se je oglašalo hrepenenje po svobodi, po domovini ... V taki samoti je hrepenel po človeški družbi, vesel je bil, če je mogel le nekoliko uric preživeti s takim človekom, pa naj si bo tudi hudo delec, morilec.

V taki samoti je Korolenka, kakor nam pripoveduje v povesti „Sokolinec“ (Sahalinec), obiskal mlad begun Vasilij. Pripovedoval mu je svoje doživljaje in svoj beg iz ječe. Z živimi, strastnimi barvami mu je opisoval, kako se med štirimi zidovi mračne ječe kaznjencem budi strastna ljubezen do

svobode. Korolenka je ganilo tako pripovedovanje, vleklo in mamilo ga je s „poezijo proste svobode“. V svoji domišljiji se je z vsem čuvstvom vživel v to begunsko, „brodniško“ epopejo, ki mu jo je pripovedoval Vasilij. Lepo in genljivo nam opisuje starega Burana, ki je že večkrat pobegnil, pa so ga vselej spet ujeli. Kljub svoji starosti in slabotnosti se še odloči za beg s svojimi tovariši, dasi že sluti, da bo na begu opešal. Pamet mu je jela pešati, spomin ga zapušča, dolgo omahuje, naposled se pa vendar napol prostovoljno, napol prisiljen odloči za beg iz Sahalina v Sibirijo in, če bo mogoče, še dalje. V njem se spet zbudi stari „brodnik“ ... Umirajoč se še spominja svojih potov, rad bi počival v domovini ali vsaj v Sibiriji, ali zadovoljiti se mora s tem, da mu bo veter prinašal pozdrave z one strani. — Res čudni so ti begunci! Večinoma so to strastni ljudje; včasih se vdajo strasti, drugikrat se spet kaže dobro srce, občutljiva, nežna narava. Toda strastna ljubezen do prostosti pogosto zaduši vse dobre lastnosti, in pohlevna jagnjeta se izpremené v zveri, kadar jim gre za zlato svobodo. Niso zadovoljni z mirnim, rekel bi, brezskrbnim življenjem v kakem skritem kotičku severne Sibirije, kamor ne seže roka stroge oblasti. Tak je bil n. pr. Vasilij. Vedno ga še vleče hrepenenje po popolni, dasi nevarni svobodi in pri prvi priliki pobegne v gozde ... v prostost. Taka pripovedovanja, ki jih je že večkrat slišal v svojem prognanstvu, so Korolenka globoko pretresla, in s še večjo silo je hrepenel po domovini in svobodi ... „Noč se je razprostirala po zemlji v vsi svoji mogočni in mrzli krasoti. Na nebu so migljale zvezde, po zemlji se je pa razprostirala snežna plan v daljavo, videli so se sinji vrhovi daljnih gora. In ves ta molčeči, z mrazom obrobljeni prizor je dihal otožnost v mojo dušo, — zdelo se mi je, da neki žalosten zvok trepeče v zraku: „Daleč, daleč!“ ... Mladi „brodnik“ mi je s svojim pripovedovanjem razburkal vso kri. In vpraševal sem se, zakaj je ta povest tako pre-

vzemala vse moje mišljenje — ne s potnimi težavami, ne s trpljenjem, tudi ne z „ljutim brodniškim koprnjenjem“, ampak z vso pozicijo proste svobode?“

Korolenko je prinesel iz Sibirijskega mnogo neizbrisnih spominov in vtiskov. Večkrat so mu še v domovini vzplavale v domišljijo slike iz Sibirijske; za mnoge povesti je vzel snov iz sibirskega življenja in ozadje iz sibirske narave. Take so: „Makarjev sen“, „V preiskovalnem zaporu“, „Črtice sibirskega turista“, „Sokolinec“.

Sibirija je Korolenku vtisnila svoj mrzli, melanholični pečat, ki se je pa zlil z njegovim južnoruskim značajem; sibirski led se je stajal v maloruskem solncu. Vsa Korolenkova dela imajo razločen maloruski značaj. Iz vsake strani se ti smeje ali joče Malorus, celo iz sibirskih povesti gleda Malorus s svojimi sanjavimi očmi; v vseh Korolenkovih spisih diha zamišljena maloruska priroda. Kakor Malorus v domači stepi čuti z domačo prirodo, živi v svojih globoko-nežnih pesmah in zamišljenih melodijah: tako tudi Korolenko živi v svojih povestih, diha s svojimi osebami. Pod njegovim čarobnim peresom vse oživi: ukrajinska stepa in snežna plan sibirski, ukrajinski log in sibirski led. — Sploh ima Korolenko nenavaden pesniški čut za naravo. Globoko ljubi in umeva naravo: šumenje in vršanje gozda, bučanje viharja, šuštenje stepne trave, šepetanje vitkih jelk in košatih bukev, pljuskanje valov, bučanje in šumenje morja; vsa narava je zanj živa, polna življenja. Kakor deklica ali kozak v maloruski pesmi, tako se pogovarja s potokom ali z logom. V tem natančnem opisovanju narave nas spominja Turgenjeva, v posebnem načinu opisovanja, s katerim zna vsak prizor iz narave navdihniti z življenjem, pa Malorusa Gogolja.

Če je res, kar pravi Chateaubriand, da se pisatelj talent kaže v njegovem slogu, potem je Korolenko nenavaden talent. Njegov slog je krasen in slikovit. Rusi pravijo, da je Korolenko „hudožnik slova“, umetnik besede, umetnik sloga. Mehko in mirno teče mu pripoved.

V Korolenkovem pisateljskem talentu prevladujejo subjektivne, lirčne poteze. Do svojih junakov in sploh do snovi svojih spisov ne more ostati hladen; kmalu se ogreje za svoje osebe in se s svojim mišljenjem in čustvovanjem zatopi vanje. Čitatelj čuti, da je Korolenko vse, kar je napisal, sam v svoji notranjosti preživel in prečutil. Sploh zna Korolenko bolj opisovati čustva nego značaje. V opisovanju tihe otožnosti, filozofske resignacije, čustev jasne, pa ne bolne žalosti je Korolenko mojster. Tukaj je moč njegovega talenta; v tem ga doseže malokateri sodoben pisatelj-umetnik. Tudi posamezne poteze kakega značaja zna izborno narisati; celoten značaj je pa včasih malo meglen in premalo določen, kar je pa skoraj neizogibno pri njegovem načinu opisovanja. Prav dobro se mu pa posrečijo mehki, čustveni, refleksivni, sanjavi značaji; prav tako tudi značaji oseb, ki rade žive v svoji domišljiji in v svojih čustvih, ali pa tudi skrivnostni, v prosojno fantastično meglico zaviti značaji. Take in podobne osebe srečavamo v „Sokolinu“, „Črticah sibirskega turista“ in v gozdni legendi „Gozd šumi“. V „Makarjevem senu“ je pa izborno zadel naivno-legendarni ton.

Korolenkove spise preveva ljubezen in sočutje do bližnjega, ona ljubezen do bližnjega, ki je dosegla vrhunec v spisih Dostojevskega in ki jo je idealiziral Tolstoj v svojih „Narodnih pripovedkah“. Do one višine ali do one globine kakor Dostojevskij in Tolstoj se pa Korolenko ni povzpел. Njegova ljubezen do bližnjega izvira bolj iz nekega ljudomilega čustva kakor iz duševne globine: zato pa pri njem tudi ne najdemo toliko potez, ki bi spominjale krščanstva.

Najobširnejše Korolenkovo umetniško delo je „psihologična študija“ „Slepi muzik“. V njem nam opisuje življenje in usodo sleporojenega maloruskega dečka. Vsebinska je preprosta, zunanega dejanja malo. Zato je pa tem zanimiveje opisano slepčev duševno življenje. Pred nami se odgrne raznobojen notranji svet, poln krasnih prizorov. S pisateljem spremljamo slepca od prvih slabotnih

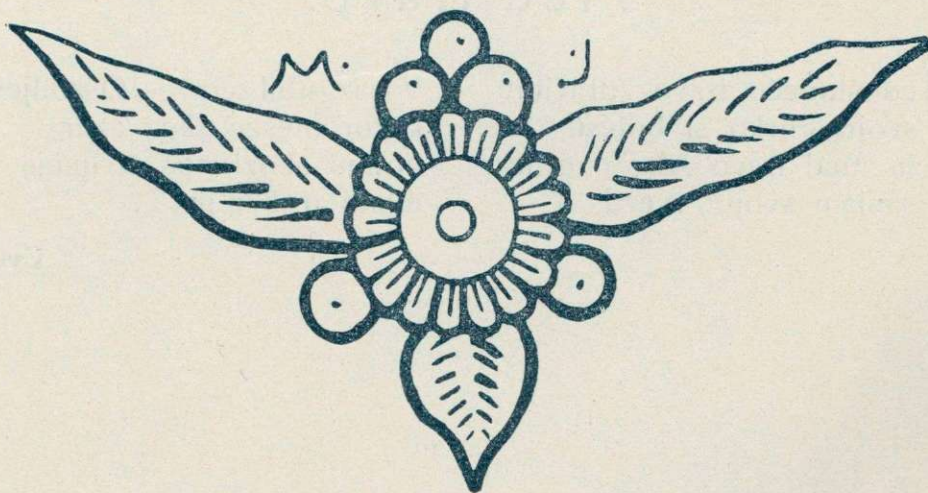
občutov njegove duše, ki omaguje pod prekrepekimi živlenskimi in svetlobnimi vtiski, do onega trenutka, ko slepec z melodijami, ki so se rodile v njegovi občutljivi in bogati duši, triumfira nad nešteto množico, prevzema njena čuvstva in pretresa njena ginjena srca. Pisatelj nam predstavlja pretresljivo duševno dramo, slika slepčevu hrepenenje po svetlobi in njegov obupni boj s temo. Vrhunec doseže drama v boju med egoizmom in altruizmom. Slepec se je vedno bolj zavedal svoje nesreče; v njegovo srce se je začel zajedati pesimizem in egoizem, ki ga je tlačil kakor mōra in izpodjedal njegove duševne moči. Nazadnje je zmagala ljubezen do bližnjega in potrta slepčeva duša je oživela, ko je vanjo dihnila ljubezen s pomladanskim živlenskimi dihanjem. Egoist dela nesrečnega samega sebe in druge, egoizem je smrt, ljubezen pa življenje.

V „Slepem muziku“ je Korolenko pokazal moč svojega pesniškega in psihološkega talenta. Tako živo in plastično more le pesnik slikati duševni svet. Mnogi prizori so polni prave narodne maloruske poezije. Iz cele študije veje tako čisto нравno in tako globoko in nežno pesniško čuvstvo, da prav malo motijo nekatere tehnične ne popolnosti.

Korolenko ni samo leposlovec, ampak tudi publicist. „Russkaja Mysl“ piše: „Korolenkov pisateljski talent je do neke stopnje razdvojen. Kot publicist vam je to delaven in globokomislec pisatelj, kot umetnik pa pesnik žalostnih, zamišljenih in otožnosti polnih src. Pa taka pisateljska razdvojenost

mu nikakor ne škoduje; dve glavni potezi njegovega talenta se nekako zlivata v harmonijo. Njegova publicistična moč je vedno okrašena z nekako prisrčno mehkostjo in gracijo; njegova otožnost in filozofsko razočaranje nikoli ne preide v pesimizem. Skoraj ženska gracija, mehkost in nežnost se v njem združuje s posebno modrostjo starcev, ki pa ni starikava. In tako zanimivo zedinjenje potez, ki so tako redko združene v enem pisatelju, ga dela priljubljenega ljudem razne starosti, raznih stanov in nazorov.“

Zadnja leta je Korolenko v leposlovju skoraj popolnoma utihnil. Njegov talent nima one nenavadno originalne sile in neizcrpne energije kakor jo imata Čehov in Gorkij; zato se o Korolenku ne govori več toliko. Vendar je tudi Korolenko ustvaril dela trajne vrednosti; njegova pesniška, globokočuvstvena psihologija in njegova poezija narave je znatno vplivala na mlade ruske pisatelje. Največjega pomena je pač to, da je Korolenko vplival na Gorkega; Gorkij v svoji avtobiografiji sam poudarja, da ga je Korolenko učil pisati. Res nas „bosjaki“ Maksima Gorkega spominjajo begunov v Korolenkovih sibirskih povestih; tudi narava pri obeh podobno vpliva na junake. Toda pri Korolenku vsa poezija neutešenega, burnega koprnenja milo odseva v nežni maloruski duši; divja energija zamira v mehki melanholiji. Gorkij je pa vse to prešnil s svojo silno individualnostjo; v njegovih junakih prekipeva revolucionarna energija, vsa poezija burnega koprnenja je prepojena z žolčem in strastjo.

Trtje in povrtje.

More matter, with less art.
(Shakesp. Hamlet. II. 2.)

32.

Kaj hočeš, Katinka, da zate storim,
predražestna ljubica moja?
V obrambo za tebe se nič ne bojim —
nič — niti krvavega boja!

Kadar me napade misel strašna,
da ti bi, Katinka, umrla,
oko mi zalije potok solzâ,
še tožba ne more iz grla.

Pa saj ti, Katinka, umreti ne smeš!
Jokali bi angelski zbori —
in jaz bi po smrti naredil — saj veš,
kaj reveži delajo — nori...

Kaj hočeš, Katinka, da zate storim?
Z ljubeznijo večno me vnemi!
„Ah, Robert, veš kaj jaz od tebe želim —
nič drugega — hitro me vzemi!“

33.

Bitja tri so potovala
nékoč po deželi naši:
jezik, osel, ovče.
Mirno svojo pot je hodil,
vsem ljudem povsod poznat,
jezik, star, a živ vodnik.
Osel pak je rigal, brcal,
kadar konja je začutil,
ker je bore tepec mislil,
da je že beseda konj...
Ovče ni se kaj zmenilo
(bilo je še pač premlado,
še premedlo, prenevešče)
ni za *jezik*, ni za *osla*:
zdaj je tapalo za enim,

zdaj za drugim — kaj je htelo!
Ko pa *jezik* je zaznal,
da se roga radi družet
tudi njemu zlobni svet,
rekel je besede trde:
„Če želita potovati
še nadalje, butca, z mano,
morata se pokoriti,
meni samemu, da vesta!“
Osel je odvrnil brž:
„Mi se moramo združiti
ne po bistvu, kar ni možno,
temveč po imenu! Upam,
da bo potlej mir zavladal.“
„Dobro!“ oglesi se *ovče*,

imenuj se gospod *jezik*,
združen v naših treh imenih:
jezikoslovče!

Anton Medved.

Med travo.

Med šumečo travo zdravim
svojo gorko si bolest,
in med travo zdaj o svitu
sanjam svojih zvezd — —

Vse izgubil sem! — Osamljen,
kakor mesec skoz azur,
hodim skozi noč življenja
mladi trubadur...

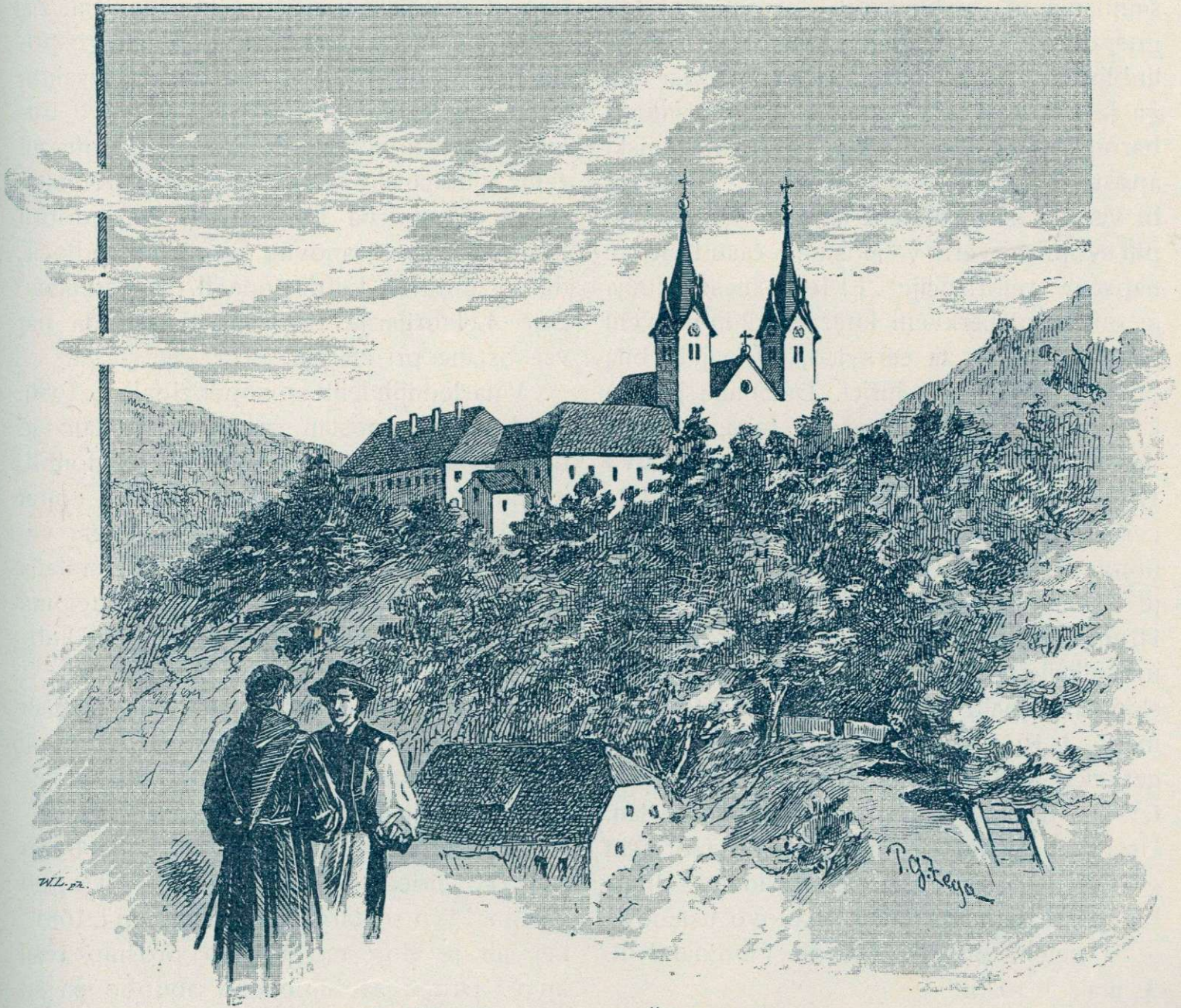
Cvetko Slavin.

Marija Nazaret.

Priobčil P. R.

Zanimiv svet se ti odpre, ako se pelješ iz Celja navzgor ob Savinji v romantično dolino. Zlasti pa se ti razveseli oko, ko zagleda blizu Mozirja na desni strani Savinje

čedna in snažna poslopja, rodovitna polja ter senčnati gozdi. Naokrog v ozadju je svet precej hribovit. Tam v daljavi pa ti obstane pogled na visokih gorah. Vzhod

Marija Nazaret na Štajerskem.

ne ravno visok hrib, na katerem se razteza dolgo poslopje. Po zunanosti bi sodil, da je to kakšna opatija, a je le frančiškanski samostan in redovna cerkev — Marija Nazaret.

Krasno lego ima samostan. Pod njim se razprostira lepa in obdelana dolina, zaprta skoraj na vse strani. Pred očmi se ti vrsté

nam zapira Dobrovelj, na jugovzhodu stražita dolino Čreta in Kokarica, proti južni strani gledaš Menino, jugozapad ti kaže Černivec, malo bolj proti zahodu leži Rogač, na zapadu se ti odkrivajo Solčavske planine, v lepem vremenu te nese oko celo na Ojstrico, od zapada proti severu pa kipé

v nebo obrasli mejniki med Štajersko in Koroško, takozvano Têrsko gorovje. Dolino namakata reki Dreta in Savinja; ravno med škofovo grajščino, Vrbovcem, in med samostanskim hribom se izliva prva v drugo. Ali naj vam pravim o svežem zraku? Ali naj vam hvalim podnebje? Poleti ni prevroče, pozimi ni premrzlo. Ni mnogo lepših in prijetnejših krajev, kot je Marija Nazaret!

Hrib, na katerem stoji sedaj cerkev s samostanom, je bil svoje dni last saneških gospodov. Od teh ga je kupil okoli l. 1624. ljubljanski škof Tomaž Hren; prodal mu ga je z vsemi pravicami Janez Sigismund baron Wagensperg. Ta kraj je odločil kranjski apostol za svetišče Matere božje. Tukaj naj bi verniki iskali tolažbe in pomoči ter krepili svojo sv. vero v žalostnem času Lutrove napačne „reformacije“. L. 1624. meseca julija je omenjeni cerkveni knez vložil in posvetil temeljni kamen za cerkvico, ki naj bi bila podobna nazareški hišici. Dozidana je bila l. 1626. ter tudi posvečena tega, ali vsaj naslednjega leta. Posvetil jo je skoraj gotovo Hren sam, saj piše o nji l. 1626., da je bila cerkev ob tem času dogotovljena.¹⁾ Nad notranjim in zunanjim vhodom v kapelico je vzdignjen ter dobro ohranjen grb škofa Hrena. Šest let je bila kapela pod naravnostno jurisdikcijo ljubljanskega škofa. Hrenov naslednik Rajnald Scarlichi pa je l. 1632. ustmeno, l. 1633. tudi pisмено podaril hrib s cerkvico frančiškanom bosenske provincije ter jim dovolil, da smejo zidati samostan. Ustanovna listina je bila izdana v Gornjem gradu („in nostra episcopali Residentia Oberburgi“) 1. januarja 1633. Škofovo ustanovo je v celem obsegu potrdil Ferdinand II. 3. maja l. 1635.

Frančiškani so se takoj lotili dela. Začeli so zidati poleg kapelice prostorno cerkev, pa tudi samostan. Med tem časom so stanovali v škofovem gradu Vrbovcu. Velikodušno sta jih podpirala škofa Scarlichi in Friderik Otto grof Buchheim, pomagali so

jim razni dobrotniki, pa tudi domača provin-cija je prispevala po moči. Čez nekaj let (1639.) se je samostanska družina že naselila v novi samostan. Cerkev so dozidali l. 1661.; to leto je škof Buchheim posvetil zgradbo in dva nova oltarja.

Mirno so sedaj redovniki živeli ter delali v dušnem pastirstvu. Toda kmalu so prišli zanje žalostni časi. Pod cesarjem Leopoldom I. so jih hoteli odsloviti, samostan pa izročiti avstrijski frančiškanski provinciji. Za vzrok so navajali samo to, da jim gospodujejo Bošnjaki, torej inostranci. Dvakrat so prosili vlado ter pojasnili, da imajo domače predstojnike. Šele ko se je potegnil zanje ljubljanski škof Jožef grof Rabatta, se je obrnilo na bolje. Cesar je odobril Scarlichi-jevo ustanovno pismo ter odločil, da so določila Ferdinanda II. pravomočna. Dne 4. februarja 1673. je ukazal, da naj vse ostane pri starem.

V naslednjih letih so zopet zidali. L. 1686. so določili samostan za noviciat; zato je bilo treba novih prostorov. Pod Jožefom II. je moral noviciat prenehati l. 1781.; zopet pa se je pričel l. 1827. z dovoljenjem cesarja Franca I. V drugi polovici 18. stoletja so deloma prenovili stare oltarje, deloma postavili nove. Vse je posvetil l. 1755. ljubljanski škof Ernest Amadej grof Attems.

V samostanu je tudi ljudska šola, in sicer od l. 1786.; ta je torej najstarejša v gornji savinjski dolini. Do l. 1869. je bila javna, odtedaj pa je samo zasebna.

Nazaret je bil svoj čas imenitna božja pot. To pričata dve spominski sliki pod korom. Prvo so darovali Mariborčani l. 1681., ker jih je Bog na Marijino prošnjo rešil kuge. Drugo zaobljubljeno podobo pa so poslali iz Pliberka l. 1715. Tudi škof Rabatta, ki je branil tukajšnje redovnike, omenja, da prihaja imenitnejše dni po dva do tri tisoč božjepotnikov. — Od l. 1788. je bila tukaj kuracija, sedanji knez in škof dr. Mihael Napotnik pa jo je 1. aprila 1891. povzdignil v samostojno župnijo.

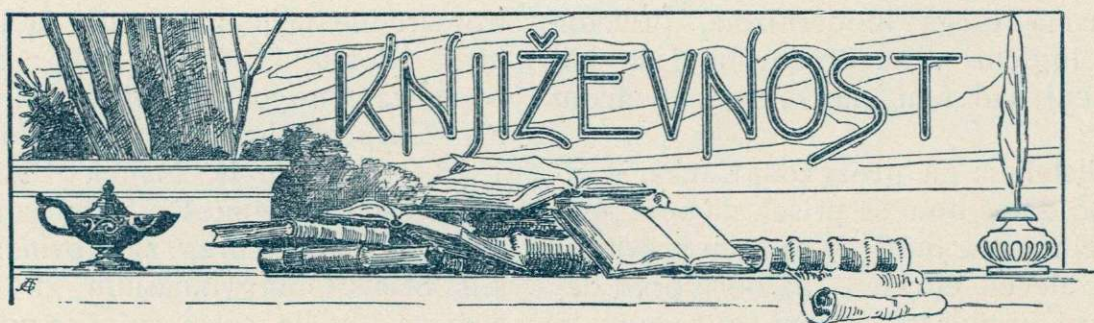
Cerkev, ki ima deset oltarjev, je zidana v poznem renesanškem slogu. Ima eno

¹⁾ „Ecclesiam eo anno ad tantam deductam perfectionem, ut prope diem ad consecrationem manus essent extendendae.“

ladjo ter šest zelo prostornih stranskih kapel. Banjasti svod je malo prenizek. Posebno krasna sta veliki oltar ter oni v prvotni kapelici. Izklesal ju je iz belega marmorja g. Janez Vurnik. Veščaki ju zelo hvalijo; zlasti jim ugaja veliki oltar, ker se pri njem zavoljo prostora renesanca popolnoma razvija. Posvečena sta bila 12. avgusta 1897. Da se ponaša cerkev s tako lepima oltarjema, ter da se je toliko družega obnovilo,

popravilo, olepšalo, je v prvi vrsti zasluga sedanjega župnega upravitelja in duhovnega svetnika preč. P. Viktorja Jerančiča. Zaslužni mož je pred nekaj dnevi obhajal šestdesetletnico svojega rojstva.

Naša slika na str. 449 nam kaže cerkev in samostan, kakor se vidita od Savinje sem na poti proti Mozirju. Pod cerkvijo je grad Vrbovec. Na str. 497 pa vidiš pročelje, ki gleda proti Gornjemu gradu.

Slovenska književnost.

Ivan Cankar: **Erotika**. Nova izdaja. V Ljubljani 1902. Založil L. Schwentner. Tiskarna A. Slatnar. — Bolna duša, slabotna v jezi, igrajoča se z blasfemijo, vtopljen v čutnost, ponižna v titanstvu in filozofična v nihilizmu diha z vonjem osušenih vijolic iz te knjige.

Glej v prahu nesvesten kleči pred teboj
in ljubi in moli te suženj tvoj —
Venus, Venus!

To je zmanjšani mol-akord pesnikove duše. Zdi se, da je nastavljal Cankar Eolovo harfo mehkeemu zefirju, a žalibog čujemo skozi ta molov akord hreščeče glasove pod nervoznim brenkanjem pokajočih strun. In ta Venera, katera ima tako malo pesniško-ženskega na sebi, je prišla v poezijo naravnost z ulice in vidi se ji, kako je sama o sebi prepričana, da spada pravzaprav pod policijsko nadzorstvo. In njen Amor je tudi kaj čudna olimpska osebnost, kajti on peva o sebi s pravim in pristnim ponosom vagabunda:

Prešestval sem in kradel sem
in ubijal — preštej vse tiste,
ki so me ljubili, razžalil sem
in ubil njih duše čiste.

In svojo dušo, nedolžno vso,
sem bil razžalil, oskrnil,
ubil sem jo — o dolg račun,
ki sem ti ga naračunal!

S tem prav posebnim priporočilom prihaja častivec Venere pred Boga samega ter zahteva, od njega:

Plačilo sem,
saldiraj račun pošten!

On je namreč te nič kaj olimpske misli, da je nebo dolžno dajati največ časti onim, ki so v popolni nadčloveški izprijenosti najbolj predrzni. In to je čisto v zmislu Cankarjeve filozofije, katero je on sam sankcioniral v popolni zavesti svojega veličanstva. On namreč poučuje filistrsko človeštvo kot suvereni Zaratustra takole: „Najbolj je hudo človeku, če ne more grešiti. Kolika slast je v grehu in koliko večja v hrepenenju po njem! Človek otopi, če greši kar tja v en dan, brez pravega premisleka in brez modre zmernosti. Tako nepremišljeno in nezmerno grešenje je popolnoma neestetično v objektivnem oziru in v subjektivnem oziru skoro čisto brezslastno, bolj navada, nego zavestno poželenje po prepovedanem, to je po lepem; ne zavedajo se taki grešniki, da greše in se ne vesele in se tudi ne kesajo, temveč greše v enomer dalje, kakor da bi mlatili ali opravljali kako drugo navadno delo. To se nikakor ne sme odobravati in že mnogi veliki filozofi in izvedenci so se izrazili s trpko grajo o grešnosti te vrste... Moja duša se je opajala v grehu, ki je bil krepost in lepota... Kdor greši z nedolžno in lepote željno dušo, opravlja delo,

Bogu prijetno, in z vsakim grehom se bliža popolnosti, se bliža večni lepoti, ki je večni greh.“ Skoro neverjetno se nam zdi, če dostavlja Cankar k temu delirskemu razmotrivanju globok vzdih: „Gorje mi, da sem se udal moráli, sovražniku, ki zalezuje človeka od rojstva.“ S takimi globokoumnimi nazori gre naš Zaratustra na tisto delo, katera se mu zdi očitno najvažnejše na svetu: uživanje poltenih strasti.

Bil je na Slovenskem mož, ki je kratko rekel, da je taka stvar edino le za v peč, kjer bi morda še kaj koristila nesrečnemu človeštvu. A na Slovenskem so silno inteligentni ljudje, ki so razsvetljeni od žarkov tiste svetovno-slavne filozofije, katera je rajnega Nietzscheja, patrona vsega modernizma, privedla popolnoma logično v norišnico. In ti so bili silno ogorčeni nad tem „farizejem in velikim duhovnom.“

Tem prijateljem pa grozi zdaj Cankar v zahvalo: „Tako daleč bom še prišel, da bom pisal burke za predmestne ljudi, da se bom prevračal — pisano oblečen clown — na odru pred debelimi mesarji in njih trebušnimi soprogami in pisal bom dvoumne novelete za trško inteligenco.“ In kaj bo Cankar podajal tej „trški inteligenci“! On jim naravnost napoveduje svojo in njihovo literarno bodočnost: „Zdaj je pot gladko zarisana: z zmagoslavjnimi koraki v navadnost, v smrdečo vsakdanjost!“ —

Skozi to umazano odejo se sveti semtertja kak izgubljen biser. Kajti Cankar ni bil vedno literaren proletarec s papirnato krono namišljenega nadčloveštva na glavi. Imel je bogato doto, a šel je kakor znani njegov prednik iz domače hiše v tujino, in tam je Venera s svojimi muzami zapravljala njegove lirične biseri. „Erotika“ je prizor iz te blodnje po tujini. „Trški inteligenci“ napoveduje Cankar, da ji ne bo prizanesel niti z zadnjo stopnjo v tem razvoju. Takrat pa mu želimo, da tudi on sede in začne mirno premišljevat, ali ni bolje tam, v hiši „farizeja“, odkoder je pobegnil s svojo zlato in biserno doto. Morda bo spoznal takrat, da je „veliki ogenj, ki je opalil njegove ponižne cvetove“, zdravilnejši, kakor pa pohotno in mefistovsko hvalisanje gotovih ljudi, ki se naslanjajo ob vsem, kar je nenravnega!

Založnik je knjigo že sam precej kritiziral s tem, da se nam je ni upal poslati v oceno. Mi pa smo storili dovolj, da smo iz nje nekaj citirali.

L.

Šolska izvestja. Letošnja šolska izvestja imajo več zanimivih sestavkov. Pred vsemi omenjamo spis dr. Dragotina Lončarja v „Izvestju c. kr. II. drž. gimnazije v Ljubljani“:

„O gostosti prebivalstva na Kranjskem“, kateri nam podaja v mnogih tabelah primerjalno statistiko naše dežele. — „Izvestje mestne nižje realke v Idriji“ nam popisuje ustanovitve tega zavoda, gospod Maks Pirnat pa v prijetnem spisu razlaga pomen in postanek „Slovenske pesmi idrijskih rudarjev“ z življenjepisom pesnika Iv. Majnika, bivšega beneficiata idrijskega, in skladatelja Jož. Gnezda, organista idrijskega. Spis je lokalno jako pomenljiv za Idrijo. Nas je zanimalo v njem najbolj to, kako so duhovniki že v sredi prošlega stoletja skrbeli za znanstveno vzgojo idrijske mladine. Majnik je ustanovil nekaj zasebni tečaj za nižje gimnazijske razrede. To je bilo nekako nadaljevanje nekdanje trirazredne nižje gimnazije, ki je obstajala v Idriji od leta 1784. do 1797., katero so pa zopet začasno oživili duhovniki Jak. Praprotnik, Gašper Schwab in Jož. Globočnik v letih 1823 — 1827 in Iv. Majnik 1844 — 1849. — V izvestju novomeške gimnazije je objavil dr. Gašper Pamer zgodovinski spis: „Das k. k. Staats-Obergymnasium zu Rudolfswert.“ Najprej podaja nekaj splošne novomeške zgodovine izza dvanajstega stoletja sem, potem pa popisuje zgodovino frančiškanske gimnazije. Spis se bo nadaljeval. Ravnatelj gospod dr. Fr. Detela pa nam popisuje rajnega o. Ladislava Hrovata kot jezikoslovca, učitelja in duhovnika. Spis je sicer kratek, a lep in poučen. — Izvestje ljubljanskih uršulinskih šol nadaljuje razpravo „Umna gospodinja.“

Navod za poslovanje slov. raiffeisen-skih posojilnic. Spisal Svetoslav Premrou, uradni vodja „Centralne posojilnice“ v Gorici. Gorica. Samozaložba pisateljeva. Tiskala „Narodna tiskarna“. 1902. Str. 245. — Ta knjiga nam je najjasnejši dokaz, kako naglo se je narodno-gospodarska misel povzdignila med Slovenci do intenzivnosti in višine, o kateri se nam pred petnajstimi leti še sanjalo ni. Družabno življenje je okrepilo in vzgojilo skrite moči v ljudski duši, in te se zdaj razvijajo v novi in krepki delavnosti. G. pisatelj je postavil za geslo knjigi besede, ki jih je govoril dr. Krek na drugem slov. katoliškem shodu o zadružništvu:

„In če me vprašate, kaj me najbolj veseli pri kmečkem gibanju, pri posojilnicah, pri zadružnem gibanju, bom ponavljal zopet: Gmotni dobiček je postranska stvar, ker če so ljudje delavni in zdravi na duši in na telesu, potem Vas vprašam: kje je tista moč, ki jih bode ustavila? Glavna stvar je medsebojno prijateljstvo, ta medsebojna zveza, iz katere

izvira misel, ki je poglavitna pri organizaciji: misel delovati za splošno korist.“ —

Ta osnovna misel vsega združnega gibanja pa je izpeljiva le, če je tudi tehnično znanje ljudstva toliko razvito, da more zado- stovati vsem novodobnim zahtevam. Ko smo začeli snovati prva društva, smo imeli na raz- pologo same neuke ljudi, saj doslej v naši domovini ni bilo nikjer priložnosti, da bi se preprosti mož učil knjigovodstva in finan- čnih znanosti. Zdrava pamet in neutrudna pridnost sta povzdignili naše ljudstvo, da stoji naš kmet kot združnik zdaj na enem prvih mest v Avstriji.

Ta „Navod“ pa ima namen, da pouči po- sojilničarje v vseh podrobnih pozameznostih njihovega knjigovodstva. Ozira se na knjige, ki jih je vpeljala „Gospodarska Zveza“ in ki so vzorne v vsakem oziru. Tako bo vse po- slovanje edinstveno in enako, kar je pogla- vitni pogoj za točnost revizije. Zato to knjigo prav srčno pozdravljamo in jo splošno pripo- ročamo.

C.

Naši liberalci. Prvi snopič: Liberalna „vera“. Ljubljana 1902. Založilo in na svetlo dalo „Obrambno društvo“. Tiskala Katoliška Tiskarna. — „Obrambno društvo“ ima jako plem- enit namen, da v teh burnih časih, ko so pojmi pravice in krivice često tako motni, daje obrambo krivično napadenim. V tej prvi svoji knjižici brani to, kar se najbolj napada in obrekuje, namreč katoliško vero in njene zastopnike. Način je originalen: Ta knjižica obstoji skoro iz samih n a s p r o t n i h citatov, kateri že sami ob sebi kažejo vso ničevost na- sprotniške borbe. Za manj izobražene čitatelje so pa povsod pristavljene tudi apologetične opazke.

Brez dvoma bodo to knjižico povsod čitali z največjim zanimanjem. Tu imamo podoben slučaj, kakor pri Kreiterjevi knjigi: „Confes- sionelle Brunnenvergiftung.“ Površno in malo- miselno občinstvo bere dan na dan veri in nra- vonosti sovražne spise, a se ne potrudi toliko, da bi premislilo, kaj se mu podaja, ampak sprejema vse ter se nekako apatično navzame tega strupa, da skoro samo ne ve, kdaj. Treba je pa zbrati iz sovražnega slovstva najznačil- nejše poteze, jih sestaviti v živo sliko ter jasno pokazati vso ničevost in puhlost protiverskih ugovorov, ki sloné po navadi na nejasnih frazah brez gotovega pojma ali pa na zgodo- vinskih lažeh —: in tedaj šele začenja misliti novodobni čitateljski vsakdanjik.

Kar je v tej knjižici nabranih citatov, kateri predstavljajo versko mišljenje liberalcev, so pač taki, da vsakomu popolnoma jasno doka-

zujejo, da je liberalizem dandanes s svojo modrostjo pri kraju. To vse verjeti, kar liberalci sodijo o veri in cerkvi, morejo samo idioti; po njih naukih delovati pa morejo le nravno jako nizko stoječi indi- vidui. Zaraditega pa je tudi jasno, da ta stranka nima prihodnosti; kajti življenje strank je od- visno od njihovih idej, od njih moralnosti in od njih logike.

R.

Hrvaška književnost.

Dr. A. Tresić Pavičić. „**Finis Reipu- blicae.**“ **Historična drama.** Zagreb. Tisak Antuna Scholza. 1902. — Hrvaško slovstvo je obogatil mnogodaroviti in plodoviti pisatelj- pesnik Tresić že z lepimi doneski: z pesmami, povestmi, potopisi, filozofičnimi ter političnimi spisi in tudi z dramami: „Ljudevit Posavski“, „Simeon Veliki“ in „Katarina Zrinska“. Najno- vejše Tresićevo delo „Finis Reipublicae“ je pa zatrdno najlepši književni donesek, je v hrvaškem pesniškem in dramatičnem slovstvu zares nekaj posebnega, impozantnega.

Kakor kaže že naslov te drame, obdeluje v nji pesnik konec najsilnejše ljudovlade, kar jih je kdaj videl svet, ljudovlade rimske.

Drzen je bil poizkus, vredno in dostojno predstaviti ta veliki zgodovinski dogodek, ki je pretresel ves svet v njega tečajih. Drzen tem bolj, ker ga je obdelaval že največji dra- matični mojster Shakespeare. Ali se je Hrvat- u Tresiću posrečil ta poizkus? Naša sodba je: Prav dobro in častno, in tudi povse izvirno.

Drama je zasnovana na široki podlagi. Pesnik nam jo razvija v dveh delih. Prvi del (prvi večer) „Urota“ ima tri čine: „Cezarov afrikanski trijumf“, „Antikaton“ in „Anagno- risis“. Drugi del (drugi večer) „Erinije“, ta- kisto: „Idi Marta u Brutovej kući“, „Progonstvo“ in „Heimarmene“ z dvema slikama: „Proskrip- cije Fulvije“ in „Zadnji Rimljani“.

Razvoj je dolg. Vendar čitatelja nikakor ne utruji in izvestno tudi gledavcem ne bo predolg. Dasi so nam v drami opisani dogodki kolikor toliko že vsi znani iz zgodovine, vendar nas močno in globoko zanima izvirna Tre- sićeva bogata osnova, duhovito izvedeni razvoj, krasni jezik in silna moč v pripovedanju in predstavljanju, ki nas popolnoma osvoji, nikdar ne z dolgočasi ali utruji, marveč vedno bolj napeto ohranja našo pozornost. Tehnika je torej izborna zadeta in izvedena. In vodilna ideja?

V ospredje je postavil pesnik očetomorca Bruta in njegova ženo Porcijo, hčer Katona

Utiškega. Cezar neposrednje nastopa prav malo. Pokazati nam je hotel pesnik, kako silno požrtvovalna, nesebična in brezobzirna celo za najsvetejša krvna čustva more oziroma mora biti ljubezen do svobodne domovine. In nositelja te ideje sta v tej drami ravno Bruto, ki zabode lastnega očeta, češ ker je „tiran“, in Porcija, junaška žena, ki je pripravljena za svobodo domovine dati vse. Ideja sama ne moremo reči, da ne bi bila velika in plemenita. Ali ogreti nas njen nositelj Bruto ne more tako, kakor je to hotel in nameraval doseči pesnik Tresić. Vse zaman: Naše simpatije so še zmirom na strani Cezarjevi! Te simpatije se ne moremo otresti, če nam pesnik v še tako lepi luči kaže Bruta, a Cezarja slika kot tirana. Bruta lahko občudujemo, a s Cezarjem sočuvstvujemo; zanj smo se pač že od mladosti navajeni ogrevati in zavzemati. In tega navdušenja za Cezarja nam ne more pa ne more ohladiti niti plemeniti Bruto niti junaška in krepostna Porcija. Kdo bi se ohladil za Cezarja, če ga sliši govoriti Bruto:

„Al čuj za dobro Rima što ja kanim:
Ja moram satrt kliku oligarka,
Uspostavit jednakost; u krv puka,
Što posve se izrodio, novu
Uciepit klicu, sva građanska prava
Podieliv svima provincijam Rima,
Svud naselbine i uljudbu rimsku
Po svietu dižuć! Tako narod neće
Lijenošću na obću smutnju biti.

— — — — —
— — — — —
— — — — —

Obuzdati ću pače rasipnike,
Lihvarstvo zatrt, tu rak-ranu puka,
I zlata moć, da časti budu dane
Po zasluži, a ne po krvi i zlatu.

— — — — —

Presušiti ću močvare, a rieke
Otvorit ladjam; sagraditi luke
U svakom moru i na okeanu;
Prosvietlit puk i poljedjelstvo dići;
A Rim će biti čudo, kakvo nisu
Ni pjesnici u mašti zamislili . . .“

Cezar je bil pač velikan, s katerim se moreta v svetovni zgodovini meriti samo papež Inocencij III. in Napoleon I. — Odtod naše sočuvstvovanje z njegovo žalostno smrtjo. Priznati pa moramo Tresiću, da nam je lepo vodilno idejo svoje drame pokazal res lepo in veličastno, kolikor je le moglo njegovo spretno pero, in kolikor mu je dopuščala zgodovinska resnica. Spretno in verno po zgodovini je narisal tudi vse druge osebe v drami. V nji vidimo živo in zanimivo opisano vse takratno rimsko življenje: vidimo brezidealnost plebejcev, lahkomišelnost in lascivnost plemenite mladeži in ostanek, seveda

samo mal ostanek stare rimske poštenosti in močnatosti . . . Drama ima trajno vrednost. Pesniku odkrito čestitamo. **Dr. M. P.**

Češka književnost.

Julské Alpy. Českého průvodce po alpských zemích slovanských část druhá. Vydal Český odbor „Slovenského alpského družstva. S původní mapou, 2 panoramaty, 3 diagramy a plánem města Lublaně. Nákladem vlastním. — Tiskem „Politiky“ v Praze. V komisí knihkupectví Fr. Řivnáče v Praze. 1901. — Čehi so zasnovali poseben češki odbor „Slovenskega planinskega družstva“, kateri deluje jako marljivo. L. 1900. je bil že izdal „Voditelja“ skozi Savinjske planine, kateri je našel med hribolazci obče priznanje. Tu imamo pa „Voditelja“ po Julskih planinah. Spisali so ga po lastnih izkušnjah gg. prof. Ant. Dvořák, dr. Bohuslav Franta, prof. dr. Karel Chodounský, inženir O. Laxa, L. Mareš, dr. Stanislav Prachenský in dr. Vladislav Růžička s pomočjo več slovenskih članov našega planinskega družstva.

Knjižica je spisana po načinu Baedekerjevih knjižic. Za naše planine je sedaj najboljši „Voditelj“, kar jih imamo. Spisana je seveda v prvi vrsti za Čehe. Zato popisuje vso pot od Prage do Ljubljane; seveda govori o mestih na kratko. Za splošnim geografskim, geološkim, botaničnim in zoološkim opisom Julskih planin sledé posamezne partije: Trbiž z okolico, Pontebba, Chiusaforte, Rezjuta, Predel, soška dolina in savska dolina do Ljubljane. Turistu bo posebno dobro služil priloženi zemljevid, ki obsega celo planinsko skupino z natančno zaznamovanimi višinami.

Češki odbor „Slov. plan. družstva“ obljubuje, da izda še slične „Voditelje“ po Karavankah, po Karnskih in Dinarskih planinah in po slovenskem obrežju Adriatskega morja. **M.**

Slovanské Starožitnosti. Díl I. Původ a počátky národa slovanského. Svazek I. Zépsal dr. Lubor Niederle. Praha, Brusík i Kohout. 1902. Str. XV in 205. 80. — Niederle nadaljuje Šafaříkovo delo. Obširno govori o izvoru slovanskem. Pri tem se opira posebno tudi na antropološke momente, katerih važnost tako poudarjajo novejši učenjaki, n. pr. Virchow i. dr. Posebno iz oblik lobanj hočejo dokazati, kje so v gotovem času bivali Slovani in kje Nemci. No navadi imenujejo Slované „kratkoglave“ v primeri z Nemci, ker so slovanske glave baje bolj široke od nemških. Na pokopališčih prejšnjih stoletij preiskujejo potem lobanje in

določujejo, katere narodnosti neki bi bile. A to je seveda jako nezanesljivo, in učenjakl si niti v tem niso edini, ali so Slovani sploh res „kratkoglavi“ ali ne. V razpravi o najstarejši domovini slovanski kritizira Niederle Nestorjevo „podunavsko“ teorijo in se sam odločuje za podmeno „zakarpatsko“. Tu so bili Slovani po njegovem mnenju avtohtonni. Niederle trdi, da so izšli prvotni Slovani iz istega tipa kakor Germani, iz nekih dolihoidnih blondinov, (ne brahicefalnih brunetov). Ustavlja se temu, da bi bili Slovani kak enoten tip s Kelti, še manj pa s turanskimi ali mongolskimi narodi. Potem popisuje, kako so šli Slovani narazen in sicer v treh delih: Eni za Vislo, drugi na vzhod in tretji na jug čez Karpate. O imenu Wenden pravi, da so ga dali Slovanom Kelti (keltsko *vindos* = beli). Od Keltove so ga vzprejeli baje Germani. Wendi bi bili torej Beli, kakor imamo n. pr. Belokranjce, Beloruse itd.

Kot zistematično delo je Niederlova knjiga velike važnosti. Poljski slavist A. Brueckner v „Kwartalniku historycznym“ (1902, stran 279.) pravi: „Niederle nadkriljuje Šafaříka kot antropolog in arheolog, a zaostaja za njim v tem, ker ni jezikoslovec, da v filoloških vprašanjih ne odločuje sam, ampak sledi avtoritetam.“

B.

Ruska književnost.

Al. Haruzin: **Krajnski kraj i jego čudesnyja javljenja.** Ottisk iz „Russkago Věstnika“. Mart — Aprêlj 1902. g. S. Peterburg. Tipo-litografija V. V. Komarova. Nevskij, 136. — G. Haruzin je v tej razpravi popisal kranjski Kras. Najprej razlaga njegove geološke razmere, katere dajejo Krasu tako poseben in zanimiv značaj, njegove doline in hribe, kamenje in rastlinstvo. Nato popisuje kraško vodovje, zlasti značilni tok Pivke, Unca in Ljubljanice. Posebno ga zanimajo kraške jame, v prvi vrsti seveda Postojnska jama, katero popisuje prav natančno. Tudi njena prireditel mu je jako všeč. Haruzin pogreša le tega, da niso z znanstveno vestnostjo zbirali in ohranili ostankov izumrlih živali, katerih okostja so se našla v jami. Daljši popis je posvetil Cirkniškemu jezeru in njegovim čudovitim požiralnikom. — Tudi ta razprava g. Haruzina se odlikuje po mirni in trezni sodbi natančnega opazovalca.

Dr. E. L.

A. L. Pogodin. **Iz istorii slavianskih pieriedviženij.** Izdanije arheolog. instituta, Petersburg 1901. Str. IV. in 161. 80. — Po-

godin začenja s prvimi časi, v katerih se imenuje slovansko ime. Kot mejo med Slovani in Nemci ne imenuje Visle, ampak Odro. Najstarejša domovina Slovanov mu je dežela med Odro in Vislo. Daljše poglavje govori o podunavskih Slovanih pred šestim vekom. Gledé Dunaja stoji na negativnem stališču in taji, da bi bili vplivali Slovani na Hune, na njih jezik in običaje, dasi mnogo jezikoslovcev in zgodovinarjev to odločno trdi, opiraje se na poročilo, da so praznovali Huni „stravo“ nad Atilovo gomilo. Potem razpravlja o razmerju Slovanov do Turkov, Avarov in Bolgarov, razpravlja obširno o zgodovini balkanskih Slovanov od l. 527. do 600., pri tem zavrača Porfirogenetovo trditev, da je cesar Heraklij poklical Hrvate in Srbe, ter preiskuje dalje slovanske sledove v grščini. Obširnejše govori o severnih Slovanih. Zadnje poglavje je posvečeno Samu. Pogodin pravi, da je bil Samo Slovan in njegova država sestavljena iz raznih slovanskih rodov, ki so pa takrat bili še v narodni edinstvi. S Samom se končuje prvotna zgodovina Slovanov. To je v kratkem vsebina Pogodinovega spisa, katerega jako hvali kritika. B.

Iz drugih književnosti.

Das Waldwesen in Krain. Nach archivalischen Quellen von A. Müllner. Separat-Abdruck aus der Zeitschrift „Argo“, VIII. und IX. Jahrgang. Laibach 1902. Verlag des Forstvereines für Krain und Küstenland. 80. Str. 164. — Bolj kakor iz šumne svetovne zgodovine, katera našteva blesteča imena kraljev in vojskovodij, spoznava se razvoj človeštva, njegovo napredovanje in nazadovanje, iz kulturne zgodovine, katera nam kaže notranje življenje narodov, njih notranje gospodarske razmere in način, kako so si preskrbovali življenske potrebe na grudi, katero jim je odkazala roka Stvarnikova.

Zato smo z zanimanjem čitali Müllnerjevo delo. Sestavljeno je po listinah iz arhivov. G. pisatelj nam našteva njih vsebino po kronološkem redu, začenši od najstarejših časov. A iz teh posameznih drobcev se slednjič kakor v velikem mozaiku pokaže celotna slika gospodarskega razvoja. In le-to sliko hočemo posneti iz knjige, ker je za nas velikega praktičnega pomena.

Vse kranjsko gozdovje je po selitvi narodov kot „res nullius“ postalo last deželnega vladarja, kateri se ga je polastil. Po fevdnem pravu je posamezne dele izročil cerkvam in ministerialom.

Ko so izmrle razne rodbine, so prišli gozdovi nazaj v last vladarjevo, kateri jih je oddajal večinoma zopet kot zastave za denarna posojila, a si pridržal vrhovno oblast nad njimi. Podložniki so imeli pravico, da so si iz njih jemali les, potreben jim za hišno gospodarstvo. V krajih, kjer je bilo več rodbin, jih je izročil podjetjem, ki so večinoma pridobivala železo. S tem je hotel vladar koristiti prebivalstvu, in hkrati z obrtjo potegniti tuje kapitalije v deželo, ali pa svoji blagajni pridobiti novih dohodkov v obliki colnin, mitnic in podobnih davščin.

Čim bolj se je pa razvijala železna obrt in čim bolj je rastlo prebivalstvo, tem bolj

so tudi izkoriščali gozdove. Ogljarji so žgali les in rovtarji (roden = trebiti) so izsekavali velike kose iz gozdov. Začel se je že zgodaj boj med izsekovavci in med ohranitelji gozdov. V XVI. stoletju so zato

začeli sestavljati gozdne in rudarske rede. Skozi naslednja stoletja se vedno vlečejo prepiri med sekiro ljudstva in obrti

ter med branitelji gozdnih pravic. Pri tem je padal polagoma gozd za

gozdom. Nastajali so rovti, njive, travniki; ti so se polagoma legitimirali in slednjič vpisavali v zemljiške knjige. Potem je pristopila lesnatrgovina,

ki je izvažala naš les po Savi na Hrvaško, na Trst, v Benetke in odtod v daljne kraje. „Orientska družba“, ustanovljena l. 1719., ki je prenehala l. 1728., je mnogo lesa izvozila iz naše dežele.

Izsekavanje gozdov je v XVIII. stoletju že podrlo marsikako lepo, dragoceno šumo. Kmet in meščan, ki se sicer nista mogla, sta si bila

vendar v tem edina, da sta brezobzirno izkoriščevala gozdove. Resno in previdno se je gospodarilo redkokje, in tam, kjer so posamezniki modro branili gozde, kakor n. pr. bistrski opat, je to včasih preprečil urad, da so mesta dobivala les po najnižjih cenah. Kmečko ljudstvo, ki se je naselilo v rovtih, je bilo revno in je gojilo večinoma koze, te

Trg sv. Petra na dan papeževega jubileja.

pa so škodovala nasadam in mnogo pripomogle, da se niso dvignili novi gozdovi.

Iz članov bivše „Academie Oporosorum“ se je sestavilo leta 1767. „Društvo poljedelcev in koristnih umetnosti“; v njem je bil tudi znani botanik Scopoli. Zanimiv je njegov načrt, kako varovati gozde. Zahteval je, da se naj zabrani zapravljava vporaba lesa pri zidavi, pri

kurjavi, v livarnah in apnenicah in nadomesti s šoto in premogom. Za varstvo lesa si je izmislil Scopoli zistem, ki je precej socialističnega značaja. On zahteva namreč, da se naj v vseh mestih postavijo skladišča za stavbeni in kurjavni les, za šoto in za premog. Potrebni les naj se oddaja vedno za nizke in enake cene; kar ga je pa čez potrebo, bodi drag „da se ljudje prisilijo, rabiti šoto namesto lesa“. Les iz gozdov sme dati le gosposka, in sicer vedno z listkom, ki naj ima kolek za 3 kr.

A to je bil le predlog učenjaka. Les je šel iz kranjskih gozdov vkljub gozdnim redom.

Prišla pa je politična in gospodarska revolucija, katera je prevrgla stari družabni red. Podložnik, ki se je bil prej vsilil v gozd svojega fevdnega gospodarja, ga je zdaj zahteval kot svojo last. Iz pravice sekanja se je razvila solast grajščaka in kmeta. Tudi plavži in fužine so začele smatrati vladarjev gozd kot svojo lastnino.

Nova konstitucija je okrepila individualnost proti celoti, in to se je pokazalo v razkosavanju gozdov. Najprej so se odstopali veliki deli gozdov občanom kot skupno imetje. A kmalu so začeli kosati tudi skupno občinsko last v posamezne parcele.

Deželni zakon z dné 26. septembra 1887. je dovolil, da se razkosa občinski gozd, če polovica občanov to želi. Postava z dné 3. septembra 1894. pa pravi, da je dovolj, če to želi le tretjina občanov; dvetretjinska večina se ima udati manjšini.

To razdeljevanje je v mnogih krajih že končano, v drugih se še vrši. Posestva se smejo zdaj drobiti, gozdovi deliti, in edina meja pri tej gospodarski svobodi je še ta, da se mora izsekani del zopet pogozditi. Iz tega pa sledi tudi pri nas to, kar se je pokazalo že povsod: Majhni posestniki niso v stanju, da bi ohranili svojo gozdno posest. Ko je kmet iz svojega gozda izvlekel dobička, kolikor je mogel, ga mora prodati bogatašu, kateri te drobce zopet komasira. Da se pri tem vrše neštene goljufije, pri katerih poljedelec v vednih tožbah in pravih ne izgublja samo gozda, ampak tudi hišo in njive, je znana resnica; posebno na Notranjskem, kjer

je lesna trgovina zaradi bližine Reke in Trsta najbolj pospeševala ta gospodarski razpad, se je to pokazalo v najhujši obliki.

Tako bodo nastali zopet gozdni latifundiji, kakor pred stoletji, a s tem razločkom, da bo moral kmet odslej les drago plačevati, ko ga je prej od posestnika ali za malenkostno davščino ali celo zastonj dobival v izobilju.

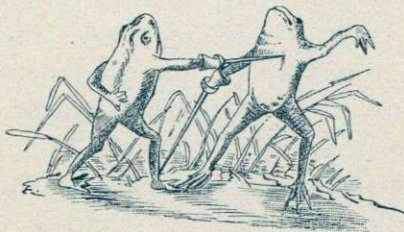
To je vodilna misel, ki jo posnemamo iz Müllnerjeve knjige. Naše narodno gospodarstvo si pač iz nje lahko posname koristnih naukov.

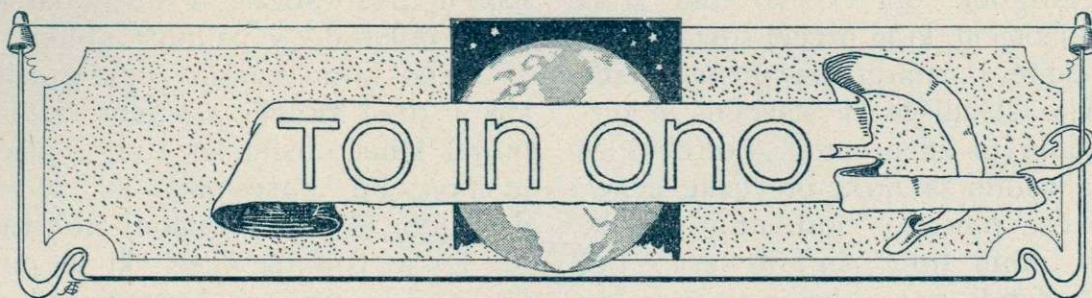
Dr. E. L.

Otto Schrader: **Reallexicon der indogermanischen Alterthumskunde**. Grundzüge einer Kultur- und Völkergeschichte Alt-europas. Strassburg, Tübner. 1901. XI in 1048 strani v 80. — Schrader je zbral v tem slovníku vse, kar nam pričata zgodovina in primerjalno jezikoslovje o starodavnosti azijskih narodov. Za vsakega zgodovinarja je ta knjiga zelo važna, ker ima tu v alfabetskem redu zbrano stvarino, katero obdeluje že cela obširna literatura. Posamezni članki segajo tudi globoko v kulturno življenje indogermanskih plemen v stari dobi, n. pr. kaj pomenijo in kako se izpreminjajo imena očeta, matere itd., kako so azijski narodi delili čas, kako so imenovali dele telesa, kako so nazivali rastline in živali in zakaj, kako so ravnali z mrličmi, kako jim je bilo orožje, stanovanje, káki obredi, domači običaji itd.

Pisatelj priznava sicer popolnoma neprecenljivo vrednost slovanskih starožitnosti za popolno spoznanje indogermanske preteklosti, vendar je rabil primeroma malo slovanskih virov. Najvažnejši mu je klasični svet rimski in grški, kateri se je seveda zelo oddaljil od staroarijske prvotnosti; potem se bavi obširno z indijskim plemenom, dasi je tudi to šlo daleč v stran svojo posebno pot. Ko pride do Germanov, se vidi Schraderju, da je na domačem polju, manj ga zanimajo Kelti. Pri Slovanih pa, v katerih se morda najbolj jasno kaže značaj indogermanstva, je pisatelj najpovršnejši. Pruske in litavske starožitnosti so mu še najbolj znane. Schrader pravi, da je domovina Indogermanov v južnih evropskih stepah.

B.

Petindvajsetletnica Leona XIII.

Dne 20. februarja t. l. je preteklo petindvajset let, odkar nosi Leon XIII. svoje slavno ime kot poglavar katoliške cerkve, kot oče narodov in namestnik Kristusov na zemlji.

Bilo je dne 18. februarja l. 1878, enajst dni po smrti Pija IX. Zbralo se v konklave 61 kardinalov. Manjkali so samo trije: dva sta bila bolna, in eden ni mogel priti iz daljne Amerike. Pri prvem skrutinju dne 19. februarja je dobil kardinal Joahim Pecci 23 glasov, pri drugem 38; dne 20. februarja so volili iznovič, in Pecci je dobil 44 glasov, torej nad dve tretjini oddanih glasov, in je bil torej izvoljen za papeža.

Kako je bilo kardinalu Pecciju pri srcu, ko so ga volili za papeža, nam popisuje kardinal Donnet, nadškof bordeauški, kateri je sedel v konklavu blizu njega.

„Ko je videl Pecci“, pravi Donnet, „da njegovo ime vedno večkrat prihaja iz urne, in da že vsi pravijo, da bo on prihodnji naslednik svetega Petra, sta se mu utrnili dve veliki solzi, roka se mu je začela tresti in pero mu je padlo iz roke na tla. Jaz sem mu pobral pero in ko mu ga podam, rečem: Pogum! Saj se tu ne gre za Vas, ampak za sveto cerkev in bodočnost sveta. On je molčal in oči povzdignil proti nebu.“

Pecci si je takoj po izvolitvi izbral ime Leon XIII. Pred Vatikanom je stalo obilo ljudstva, ki je čakalo izida volitve. Kardinal Caterini je stopil na zunanjo „loggio“ vatikansko in naznanil svetu novega papeža: „Habemus Pontificem eminentissimum et reverendissimum Dominum Joachim Pecci, qui sibi nomen imposuit Leonis XIII.“ (Imamo papeža, prevzvišenega in presvetlega gospoda Joahima Peccija, ki si je dal ime Leon XIII.) Zdaj se okno na loggiji široko odpre, in s križem v roki, obdan od kardinalov in škofov, se prikaže belo oblečen starček. Ljudstvo poklekne, in tiho sprejme prvi blagoslov od Leona. Nato pa zabučni glasno iz stoterih grl: „Živel Leon, živel papež!“ Zvonovi vseh cerkvâ začno zvoniti in vesela novica se bliskoma razširi po vsem svetu.

Enajst dni pozneje, namreč tretjega marca istega leta, so v sikstinski kapeli slovesno kronali novega papeža. Pri vходу papežev kapelan trikrat zapali košček sukna ter se prikloni papežu in slednjič za-

poje: „Sancte Pater, sic transit gloria mundi!“ (Sveti oče, tako mineva slava sveta.) Po sveti maši, katero peva novi papež, se vrši kronanje. Ko mu dá dekan kardinalskega kolegija na glavo tiaro, mu reče: „Sprejmi tiaro, venčano s tremi kronami, da boš znal biti oče kraljev in vladarjev, pastir vsemu svetu in namestnik Jezusa Kristusa, Gospoda našega!“ —

Letošnje počitnice bodo tudi Slovenci slovesno praznovali papežev petindvajsetletnico, posebno z evharističnimi slavnostmi. Delavski stanovi ga hočejo proslaviti zaradi njegovih zaslug za krščansko-socialno reformo človeške družbe, mi pa se hvaležno klanjamo sivolasemu starčku na prestolu sv. Petra, kateri je z besedo in z dejanjem povzdignil katoliško znanstvo in leposlovje ter navdušeno poziva katoličane, naj stopijo v vseh strokah pravega duševnega napredka pogumno na čelo novemu razvoju, boreč se za resnico in pravico v blagor človeštvu in v čast Vsevečnemu!

Izvirnik slike „Smrt svete Uršule“ (str. 392.) je v stranskem oltarju uršulinske cerkve v Ljubljani. Slikal jo je Valentin Mencinger, eden naših najznamenitejših domačih slikarskih talentov. Kje in kdaj je bil rojen in kje se je izobraževal, nam ni znano. Kolikor se dá sklepati iz njegovih umetniških del, je bil učenec italijanskih mojstrov. Med leti 1740—1760 je stal na vrhuncu svojega umetniškega delovanja. Ponajveč je ustvarjal velike, krasne oltarne slike, ki dičijo mnogo kranjskih cerkvâ; že v uršulinski cerkvi v Ljubljani so tri oltarne slike Mencingerjevo delo.

Umrl je v Ljubljani in pokopali so ga v rakev tedanje kapucinske cerkve. Sveto Uršulo uprizarja

umetnik v onem trenutku, ko je smrtonosna pušica zadela njeno deviško srce. Dva angela podpirata mrtvo truplo: angel na desnici ob komolcu, angel na levici pa drži roko svetnice, ter se, nežno podpirajoč nagnjeno glavo, lahno nagiblje k njej. Nad to trojico se prikaže skupina angelov s palmo in zmagošlavnim vencem. S simboličnega trikotnika lijó žarki na spodnjo skupino, zlasti na mučenico, ki je najčarobnejša prikazen in središče cele slike. Gornostaj, bager in zlato pričajo o kraljevem pokolenju slavne junakinje. Pušica ji tiči v junaških prsih in smrtna senca ji je že legla na deviški obraz, a vendar je včrtan potezam mir, vdanost in sreča duše, ki je že pohitela k svojemu Bogu. S posebno spretnostjo je umetnik zabranil, da smrt ni vzela postavi lepote in miline. V koloritu ne opazujemo onega praznega iskanja efektov, ki sili pri mnogih novodobnih slikarjih tako neprijetno v ospredje; kar namerava upodobiti, izraža preprosto, a resnično. Postavi obeh angelov sta krepki, podoba sv. Uršule pa ima nekaj vzvišenega. Razsvetljava prihaja od zgoraj in je po celi sliki prijetno razdeljena. Večji senčni oddelki tvorijo sliki okvir, izvzemši gornji levi kot.

S. I.

Nad prepadom ob skalah visi naš drzni hribolazec str. 457. Izvabilo ga je vroče podnebje vun iz vročih, soparnih mestnih ulic, vun v prosto prirodo, na visoke gore, kjer nimaš nikogar nad seboj, kakor drznega orla in sinje božje nebo. Tam se razširijo stisnjene prsi, tam se zbistri oko, tam se razbremeni srce težkih skrbi in duh začne svobodno in čilo misliti. A če greš v gore, bodi previden! Vprašaj izkušenega hribolazca za svét, in vzemi seboj paznega vodnika, če le moreš takega, ki ima od okrajnega glavarstva izpričevalo, da je sposoben in vesten! Potem si pa zapomni še to! Kovane čevlje na nogo! Pa ne takih, ki imajo le nekaj gladkih žebličev! Taki so še bolj nevarni, in ž njimi zdrsneš, da sam ne veš kdaj, ampak pravilno hribovsko kovane, težke čevlje si omisli! Nogavice imej debele, volnene, ne tankih! V njih mora biti noga na mehkem, in zračne morajo biti, da se noga preveč ne poti. Kratke lodnove hlače si obleci in „rukzaka“ ne pozabi! V njem imej domačo lekarnico s potrebnimi obliži in obvezami! Saj ne veš, kaj se ti vse primeri! Zemljevida ne pozabi, pred vsem pa se oboroži z dolgo, spodaj dobro okovano palico! Ta te bo rešila iz največje nevarnosti. In kadar pojdeš nad prepadom, opiraj palico v stran z obema rokama, pa ne na ono stran, kjer je prepad, ker drugače si kmalu spodaj! Tudi gorsko sekirico ti priporočamo, da si sekaš stopnice v led. In če se izgubiš v skalovju, izkušaj privabiti rešitelje z gorskim znamenjem: Šestkrat na minuto zapiskaj, kar le moreš, potem eno minuto počakaj, in ko se izgubi jek v gorovju, piskaj zopet! In če se ti kdo oglasi, pa suknjo sleci, jo priveži na palico in mahaj ž njo, da te opazijo!

Če se ti v glavi vrti, pa rajši ne pojdi na strme vrhe, ampak si jih od spodaj ogleduj! —

Podobar Andrej Rovšek. Med našimi domačimi podobarji je na glasu g. Andrej Rovšek. V Ljubljani se je naselil l. 1894. in je izgotovil od tega časa enajst velikih in petnajst stranskih oltarjev, štiri prižnice in štiri križeve pote. Njegovo delo so veliki oltarji v cerkvi sv. Rozalije v Krškem na Pšati, na Sveti gori pri Vačah, v Lučah (župnije Žaline), v Dolu, Ajdovcu, Žirovnici, Ambrusu, v Dobu, v Stožicah in pri frančiškankah v Ljubljani. Štirje njegovi stranski oltarji so v Šmartnem pod Šmarno goro, po dva v cerkvi svete Rozalije v Krškem, Zaplani, Logatcu in na Ježici, po eden v Podgradu (Mehovo), na Pšati in v Stožicah. Njegove prižnice so v Litiji, v Dobu, v Krškem, v Stožicah, križevi poti pa v Litiji, v Kamni gorici, pri uršulinkah v Ljubljani in na Ježici. Krstilne omare je izdelal za Peče, Luče, Št. Peter na Krasu, Trnovo v Ljubljani, Postojno in Žalino. Izdelal je tudi podobe za glavni in za stranska oltarja v Vodica, podobo presv. Srca Jezusovega in izpovednico v Križankah. Zdaj izdeluje za Križanke dva kipa, majhen oltarček, dva stranska oltarja za Jurno vas, velika oltarja za Mirno in Rova; za poslednjo cerkev izdeluje tudi dva stranska oltarja in prižnico. Mnogo oltarjev je prenovil, na primer v Dobropolju, v Preski itd. Od njega imamo tudi različne večje in manjše kipe.

Slovenska stenografija. V „Stenografu“, „glasilu hrvatskog stenografskog društva u Zagrebu“, priobčuje prof. Stanko Mikolić „Slovensko stenografijo“, ki jo je po Gabelsbergerjevem sistemu sestavil nadučitelj France Hafner. Slovenske stenografije se je prošlo leto na štirih zavodih učilo 70 dijakov.

Domača umetnost. Kinematografske predstave prireja v Gorici fotograf g. A. Jerkič. — G. A. J e b a č i n je naslikal v cerkvi v Stožicah pri Ježici 9 slik na stropu in na stenah.

Ferdo Livadić. Dne 19. majnika so odkrili Hrvatje v Samoboru spominsko ploščo skladatelju hrvaške budnice „Još Hrvatska ni propala“, te pesmi, katera kakor poljska himna „Jeszcze Polska nie zginęła“ dviga zapuščeni narod k novemu pogumu v težkih borbah za obstanek. Ferdo Livadić je bil rojen v Celju, v našem slovenskem Štajerju, dne 30. maja l. 1798. Oče mu je bil sodni pristav. V Samobor se je preselil l. 1809., kjer je podedoval posestvo po teti. V Zagrebu se je učil glasbe pri nekem Böhmu. V Gradcu pa se je učil pravoslovja in izpopolnjeval v glasbi pri skladatelju Hüttenbrennerju, ki je bil goreč častivec Beethovenov. Ko se je vrnil Livadić v Samobor, je postala njegova hiša zbirališče najvnetejših domoljubov; tudi Gaj je rad prihajal iz Zagreba v

njegovo gostoljubno hišo. Dne 7. januarja 1835 se je omenjena pesem prvič pela v hrvaškem narodnem gledališču z nepopisnim navdušenjem. Od tedaj je zložil Livadić še marsikatero popevko in nabiral narodne napeve. Uglasbil je tudi Kukuljevićevo dramo „Juran i Sofija“, katero so igrali 10. junija 1840, ki se je pa na žalost izgubila s partituro, ki jo je napisal za Bogovićevega „Frankopana“. Največ je zlagal Livadić okoli l. 1848. Njegove pesmi so se pevale po narodnih društvih, posebno jih je pa razširjal prvi hrvaški narodni pevec Albert Štriga. Livadić je umrl v Samoboru dne 8. januarja l. 1870. Število Livadićevih skladb je jako veliko. Kuhač je naštel 123 izvirnih hrvaških posvetnih pesmi, od katerih se nahajajo mnoge varijante. Najbolj znane so: „Još Hrvatska“ (1833), „Mio ti je kraj“ (1835), „Dieva crnooka“ (1835), „Preobraženje“ (1835), „Hočeš dieva stan moj imeti“ (1835), „Okička vrana (največja, 1835), „Oj košutko“, „Oj talasi“ (1841), „Kamena dieva“ (1844), „Liepa Anka“ (1845), „Moja ladjo“, „Predivo je prela“ (1845), „Oj vi zvezde sjajne“, „Molitva hrvatskoga rodoljuba“, „Bože živi“ itd.

Za rektorja zagrebškega vseučilišča je bil letos izvoljen prof. Vekoslav Klaić, znani hrvaški zgodovinar.

Nikola Mašić. Dne 4. junija t. l. je umrl v Zagrebu znameniti slikar Nikola Mašić. Bil je mož obširne izobrazbe in je videl mnogo sveta. Rojen je bil l. 1852. v Otočcu, a v šolo je hodil v Trstu, na Dunaju, v Olomucu, v Krakovu in dovršil gimnazijo v Kromerizu. Hotel se je najprej posvetiti trgovini, a s trgovske šole je prestopil na akademijo lepih umetnosti na Dunaju. L. 1871. je bil v Monakovem, pozneje v Gradcu. Mollivany je spoznal njegovo veliko nadarjenost ter ga je poslal zopet v Monakovo, da se tam še dalje izobrazí. Odlikovan s častno svetinjo je tam dovršil nauke. Od leta 1878. je bil večkrat v Parizu, kjer je slikal v slikarski šoli „Académie Julien“. Izmed njegovih slik so najbolj znane: „Bošnjak na odmoru“, „Napoljski pastir“, „Hrvatska djevojčica u kukuruzištu“, „Na groblju“, „Vrt na Capriu“ in „Prizor iz napoljske okolice“. L. 1884. je bil imenovan za profesorja na „Zemski obrtni školi“. V Zagrebu so ga prijatelji lepih umetnosti radostno sprejeli. Tu je dovršil med drugimi slike: „Berba ruža u Bugarskoj“, „Gjurgjice“, „Na obali Save“, „Ulaz u vrt palače Lj. Vranyczanya“, „Prizor kod Jesenovca“. Od njega imajo Hrvatje nebroj načrtov in študij. V počitnicah je hodil rad na potovanje. Obiskaval je Pariz, Rim in Neapolj. L. 1896. ga je izbrala zagrebška akademija za ravnatelja galerije slik. Bil je pozneje tudi učitelj risanja na zagrebškem vseučilišču. Njegove slike ga kažejo kot izbornega umetnika in so bile odlikovane v Monakovem, v Zagrebu, v Budimpešti in v Parizu.

Hrvaški slikar Vergilij Meneghello-Dinčić je razstavil v Sarajevu več slik. Kritika hvali „Glavo

Jezusovo“, ki predločuje molitev: „Oče, odpusti jim!“, „Glavo moslima“ in pokrajino „Spletska luka ob mesečini.“

O razvoju hrvaške umetnosti prinaša „Nada“ kritičen in zgodovinski spis izpod peresa Dušana N. Plavšića.

„**Matica Hrvatska**“ je imela svoj občni zbor dne 13. julija. Članov ima 11.263, za 113 članov več nego preteklo leto. Imovina „Matice“ se je povečala v tekočem letu za 20.060 K 16 v. Skupna imovina znaša 532.870 K 69 v. Pravila so spremenili vtoliko, da more „Matica“ dajati blagajniku in tajniku stalno mirovnino. Na občnem zboru se je razpravljalo o tem, da se „Vienac“ reformira, da bode mogel tekmovali z „Nado“ in „Prosvjeto.“ Pisatelj gosp. Hoić se je zagovarjal, da je imenoval v svoji knjigi o Bosni tamošnje prebivavce Srbe. Predsednik dr. Gjuro Arnold pa je v daljšem govoru proti mlajšim slovstvenikom, ki hočejo „Matico“ modernizirati, razvijal njen program, ki se drži starih, preizkušenih znanstvenih, umetniških in narodnostnih tradicij, ne da bi pri tem zanemarjal kak opravičeni napredek.

„**Zbornik za istoriju, jezik i književnost srbskoga naroda**“ je začela izdajati „Srbska akademija nauka“. V prvem zvezku je 2086 zapiskov in napisov od XII. do XVII. stoletja. Tu so zbrani napisi, katerim se dà letnica natančno ali približno določiti. V naslednjih zvezkih pridejo na vrsto bolj negotovi zapiski in napisi.

Bosna in Hercegovina. Pod vodstvom znane francoskega učenjaka Louis Oliviera je izšlo veliko ilustrirano delo o Bosni in Hercegovini. Sodelovalo je deset francoskih učenjakov. Izmed 17 sestavkov, kateri podajajo natančen in vsestranski opis dežele, hvalijo posebno Diehlov opis bosenske zgodovine. Vlada je dala pisateljem na razpolago vse, kar so želeli.

Prebivalstvo na Hrvaškem. Najnovejši statistički podatki o prebivalstvu na Hrvaškem zopet kažejo, kako neugoden za slovanski živelj je sedanji zistem. L. 1880. je bilo Hrvatov v Hrvaški in Slavoniji 1.712.000 ali 90·48% vsega prebivalstva. L. 1890. je sicer poskočilo absolutno število hrvaškega prebivalstva na 1.921.000, toda v odstotkih se je zmanjšalo nasproti celokupnemu prebivalstvu na 87·90%. Leta 1890. pa se je zmanjšalo tudi razmerno število. Tega leta so v omenjeni deželi našeli 2.089.000 Hrvatov, a ti tvorijo vsega prebivalstva samo še 87·05%. Po materinskem jeziku je bilo na Hrvaškem leta 1900. še 19.789 Slovencev (0·82%), 31.588 Čehov (1·32%), 17.342 Slovakov (0·72%), 4666 Malorusov (0·19%), 998 Poljakov (0·04%), 90.180 Madjarov (3·76%) in 134.000 Nemcev (5·58%). Med Madjare in Nemce so se vpisali seveda večinoma tudi judje, katerih je na Hrvaškem od dne do dne več.

Spomenik J. Dobrovskemu, „očaku slovan-skega jezikoslovja“ (glej obširni življenjepis v „Dom in Svetu“ l. 1895.), so odkrili dne 29. junija v Pragi. Izvršil ga je kipar V. Žďarský po načrtu prof. Seidana. Slavnostni govor je govoril češki učenjak Fr. Pastrnek. Objavljen je v „Filologických listech“, kjer so citirani tudi vsi viri za življenjepis Dobrovškega.

Povest sv. Vavclava. O sv. Vavclavu nam pripovedujejo razni zgodovinski viri (glej „Dom in Svet“ t. l. str. 375.). Njegova povest je pa ohranjena v dveh važnih recenzijah: Ena je cirilska in druga hrvaško-glagolska. Jagić je zdaj izdal celoten kritičen tekst z naslovom: I. V. Jagić, „Legenda o sv. Vavclavu“. Varšava. (Odtisk iz „Rusk. filolo-gičnega Vestnika“).

Zgodovina sv. Cirila in Metoda. Profesor češke univerze Fr. Pastrnek je izdal obširno delo „Dějiny slovanských apostoľů Cyrilla a Methoda s rozbořem a otiskem hlavných pramenů“. Poleg natančnega zgodovinskega popisa so tu odtisnjeni tudi vsi viri v izvirniku s kritično razpravo.

Češki arhitekti in inženirji izdajajo v Pragi svoj ilustrirani tednik: „Zprávy spolku architektů a inženýřů v kralovství Českém“. V številki od dne 2. julija t. l. smo našli tudi začetek serije zanimivih praških portalov iz baročne dobe. Med temi je portal k Clam-Gallasovi palači, kateri je v vsem načrtu popolnoma podoben portalu ljubljanskega semenišča. Orjaka, ki držita težo, vrhni okras — vse je v bistvu isto, le v posameznostih kaže akcidentalne razlike. Orjaka je postavil Matija Braun okoli l. 1712.

Češki modroslovec Josef Durdík.

Profesor Josef Durdík je umrl zadnjega dne junija v Pragi. V dobi zbujačice se češke narodne energije je bil Durdík eden prvih in najvplivnejših narodnih delavcev. Bil je jako izobražen, plodovit pisatelj, in Čehi ga hvalijo, da jim je ustvaril njih „modroslovni slog“. Ko je „Narodní divadlo“ začelo gojiti češko dramatično umetnost, so ga privabili k gledališču kot estetika in kritika, in dolgo časa je bil podpredsednik gledališkega društva. Kot profesor je pa agitiral za ustanovitev češkega vseučilišča. V „Politiki“ je priobčeval v ta namen duhovite članke, ki so zbuiali splošno pozornost. Takrat je bil ljub-ljenec dijakov in občinstva.

Njegove strokovne znanosti so bile matematika, prirodoslovje in modroslovje. Smer njegovega mišljenja je izražena v spisu „Leibnitz und Newton“, s katerim se je habilitiral kot profesor na akademski gimnaziji v Pragi l. 1869. Leibnitz je mogočno vplival na njegovo mišljenje. Durdík si je po njegovem zgledu sestavil nekaj „pluralističen“ ali „atomističen“ sistem, po katerem je prišel do čudnih zaključkov. Njemu ni nerazumljiva neskončnost, ampak končnost, omejenost, kajti atom je po Durdikovem mnenju

neskončen ne le po času, ampak tudi po prostoru. Neskončen po prostoru mu je zato, ker sta lega in gibanje enega atoma odvisna od lege in gibanja vseh drugih atomov in je tako dana medsebojna odvisnost vseh biti. V notranjosti atomov odseva neskončnost. Ta nauk odgovarja v bistvu Leibnitz-ovemu nauku o „monadah“. Saj tudi Leibnitz trdi o „monadah“, da so „živo zrcalo vesoljnosti“. Nauk o medsebojni odvisnosti monad je posnel Durdík iz Leibnitzove „prestabilirane harmonije“. Čudno, da je realistični Čeh zašel v ta nauk, ki ga imenuje zgodovina modroslovja „fizikalni idealizem“. Sicer je pa tudi Durdík čutil nezadostnost tega sistema in je bil v metafizičnih vprašanjih toleranten do skepticizma.

Najznamenitejše njegovo delo je „Aesthetika“ (1875). V estetiki zagovarja „formizem“, kateri mu je teoretično preiskovanje pogojev, ki zbuja čustvo lepote. V tem smislu je spisana njegova „Poetika“ — „jakožto aesthetika umění básnického“ (1881). V dveh delih je izdal zgodovino novodobnega modroslovja „Dějiny novodobé filosofie“ (1870, 1887). V rokopisu so našli po njegovi smrti konec drugega dela „Poetike“ in zgodovine grškega modroslovja („Dějepisný nástin filosofie řecké“).

Durdík je postal l. 1874. izredni, l. 1880. pa redni profesor modroslovja na praškem vseučilišču. Njegovi metafizični nazori niso imeli mnogo vpliva v času, ko je vladal materializem, in sedaj, ko se mladina nagiba k Masarykovemu „realizmu“. Pač pa so novodobnim duhovom ugajali njegovi estetični nazori, ker „formizem“ pozna samo obliko in abstrahira pri pojmu lepote od moralne in umstvene vsebine.

Dr. E. L.

Karlštejska Madona. Ko je lani obiskal cesar starodavni grad Karlštejn na Češkem, je ukazal, da se temu častitljivemu spomeniku češke slave vrne umetnina, katere je pogrešal že 122 let. Cesar Karol IV. je namreč spoznal na Italijanskem v samostanu S. Nicolo di Treviso slikarja Tomaža iz Mutine, ki je slovel posebno po krasnih miniaturah. Za svoj grad Karlštejn je dal od njega naslikati Madono s sv. Vavclavom in Palmacijem v slogu tedanje dobe. Podobe so slikane na bukovem lesu, okras — pa z zlatom na lipovem lesu. L. 1780. so vzeli te podobe na Dunaj ter jih združili v triptih. Tomaž Mutinski je slikal največ okoli l. 1350.

Starorusko slovstvo od XI. do XV. stoletja obdeluje zdaj ruski učenjak A. Arhangelskij v „Učenyh Zapiskih“, kjer je izdal sušca meseca začetek teh studij z naslovom „K lekcijam po istorii russkoj literatury“. Večinoma obravnava prevode sv. pisma in cerkvenih očetov.

Uralska razstava A. K. Denisova-Uralskega. Jako zanimiva je sedaj razstava Denisova v Peterburgu. Denisov je preživel v Uralu celo življenje in

slikal njegove prirodne krasote. Zdaj hoče opozoriti rusko občinstvo ne le na veličastvo uralskih gorâ, ampak tudi na bogastvo njih podzemskih zakladov. Zato je verno naslikal posebno mineralne skupine, zanimive geološke sklade, drage rude, rudokope uralske itd. Kritik B. Nikonov pravi v „Njivi“ o tej rastavi: Dandanes se izkoriščajo prirodni zakladi uralski še na najprimitivnejši način — od tamošnjih kmetov. Tudi obdelovanje rudnin je večinoma le kmečka domača obrt. Ti domači umetniki seveda ne morejo niti prav izkoristiti rudnin niti jih spraviti na trg. Zato je v Rusiji razširjenih vse polno „uralskih samocvêtov“, dragih kamenov, ki so ponarejeni prišli čez mejo in niso nikdar videli Urala. Umetniško delovanje Denisovo ima pa ta namen, da se dvigne gospodarsko delovanje v Uralu in njegovo bogastvo po slikah odkrije ruski javnosti.

M. N. Zagoskin. Dne 6. julija je preteklo 50 let od smrti ruskega pisatelja Zagoskina, ki ga nazivljejo očeta ruskega zgodovinskega romana. Rojen je bil l. 1789. v Ramzaju v penzenski guberniji. Še na pol otrok je že napisal povest „Pustynnik“ ter dramo „Leon i Zydeja“. „Pustynnik“ je starišem Mihajla Nikolajeviča še precej ugajal, o drami je pa rekel sam, da je še „zelen“ proizvod. S 14. letom pride nato v Peterburg. Šel je k vojakom in bil ranjen v nogo v bitki pri Polockem. Zdaj je začel pisati za gledališče. Zagoskinove igré so ugajale Šahovskemu in ta jih je tudi spravil na oder. Zagoskin je jel pisati burke in šaloigre. A komedija mu je postala kmalu preomejena. Sam pravi, da mu je „nadojelo taskatj kandy uslovnyh protivojestestvennyh zakonov, kotorye nosit sočinitelj, pišuščij komediji“ — naveličal se je vleči za seboj vezi hipotetičnih protinaravnih zakonov, ki vežejo pisatelja komedij. Sklenil je, da začne pisati romane. Proučeval je rusko zgodovino in izdal l. 1829. prvi ruski zgodovinski roman „Jurij Miloslavskij ili russkie v 1612. godu.“ V obliki se je naslanjal na Walterja Scotta, vsebina je bila pa prav patriotično-ruska. Uspeh tega romana je bil velikanski. Prvi ruski pisatelji — Puškin, Žukovskij, Gņedič, Dimitrijevič, Krylov — so mu izrekli svoje priznanje, in vse rusko občinstvo ga je čitalo s slastjo. Na tisoče stenskih slik in tobačnic s podobami iz tega romana so prodali po vsej Rusiji. V kratkem času je „Jurij“ izšel osemkrat, in preložili so ga na francoski, nemški, italijanski, holandski in angleški jezik. — Zagoskin je spisal pod vtiskom tega uspeha roman „Roslavljev, ili russkie v 1812. godu.“ Ta pa ni imel sreče. Zgodovinski roman se ne dá pisati iz časov, ki so ravnokar minili in ki jih še vsi pomnijo. Žukovskij mu je pisal: „Nam so preveč znane zgodovinske osebe iz l. 1812. Bistvena istinitost nam ovira svobodo domišljije.“ Nobeno njegovo zgodovinsko delo ni doseglo več „Jurija“, dasi je spisal 29 knjig romanov in povesti in 17 komedij. Umrl je dne 6. julija l. 1852. v Moskvi.

Spomenik Glinki, zlagatelju oper „Življenje za carja“ ter „Ruslan in Ljudmila“, bodo postavili v St. Peterburgu.

P. W. Kreiten. Dne 6. junija je umrl v Kirch-rathu na Nemškem zaslužen pesnik in kritik p. W. Kreiten iz družbe Jezusove. Bil je nadarjen beletrist, spreten publicist, fin kritik in natančen poznavavec svetovnega slovstva. Kakor Janez Janssen je bil tudi Kreiten sin poštenega kovača, rojen l. 1847. v Gangeltu ob nizozemski meji. Kot 16 leten mladenič je vstopil že v samostan; da bi si utrdil rahlo zdravje, so ga dali predniki na južno Francosko, kjer se je naučil francoskega jezika in se natančno seznanil s provansalsko liriko. Z J. Dielom, svojim redovnim tovarišem, ki je bil enako nežne pesniške narave, se je izobrazoval na visokih šolah. Diel je pisal novele v Eichendorffovem slogu, je zložil dramo „Skanderbeg“ in mnogo balad in liričnih pesmi. Skupaj sta preložila del starih latinskih stihov Skarbiewskega v moderne oblike. Spoznala sta, da se katoličani mnogo premalo zavedajo svojih lastnih literalnih del. Ustavila sta se pretiranemu oboževanju Goetheja in krenila na stran krščanskega idealizma, ki so ga zastopali grof Friderik Leopold Stolberg, kneginja Galicin in romantični Brentano. Po Dielu se je seznanil Kreiten z zgodovinarjem Janssenom, s slikarjem Eduardom pl. Steinlejem, z Luizo Henzel, Emilijo pl. Ringseis, z Edmundom Jörgom in Molitorjem, ki so delovali kot leposlovci in umetniki v katoliškem duhu. Prišla sta v slavni samostan Maria-Laach, kjer so njih redovni bratje začeli l. 1871. izdajati izvrstno znanstveno revijo „Stimmen aus Maria-Laach“, v kateri je Kreiten objavil mnogo literarnih studij. Izdal je več pesniških del svojih literarnih tovarišev. Svoje lastne pesmi pa je dal na svetlo v zbirkah „Heimathsweisen“ in „Den Weg entlang“, ki sta našli veliko priznanje, kakor tudi didaktična zbirka pesniških izrekov „Allerlei Weisheit. Aphorismen.“ Njegova lirika slavi v nežno-čutnih verzih zmago čiste božje ljubezni nad boleščjo in trpljenjem. A njegova najboljša dela so literarno-zgodovinska. Pozornost je zbudila njegova kritična knjiga o Voltairju, slovitom francoskem protikrščanskem pesniku in pisatelju. Kreiten je pokazal njegov značaj odkrito v pravi svetlobi. Opisal je obširno življenje in delovanje Brentanovo in izdal kritično pesniška dela velike vestfalske pesnice pl. Droste-Hülshoff. Nato je popisal žvljenje in dela francoskdga dramatika Molliera in hamburškega pesnika in konvertita Drevesa. O Pascalu je nabral mnogo gradiva, ki ga pa ni utegnil pred smrtjo predelati v celotno knjigo. Izborna je deloval kot kritik. Dve načeli je imel pri kritiki: Spoznal je, da se je treba krepko ustaviti goljufivi reklami, katero delajo za protiverske spise in pisatelje, ter da je treba povzdigniti katoliško leposlovje,

kateremu manjka včasih višje umetniške oblike. S krepko besedo in nepobitno logiko je ocenil posamezne romane, ki so jih izdali Feliks Dahn, Jurij Ebers, Viljemina pl. Hillern, Rihard Voss, Rudolf Gottschall. Jasno je osvetlil razne tendenciozne romane in Bodenstedtovo zbirko „Mirza-Schaffy“. Zares izborna pesniška dela pa je znal ljubeznivo priporočiti in občinstvo opozoriti nanje. Znameniti nemški katoliški pesniki Fr. W. Weber, L. Brill, A. Jüngst, Fr. A. Muth, F. W. Helle, E. Ringseis, W. R. Reuter, I. Pohl, M. Herbert, L. van Heemstede, A. Lieber, I. Seeber, R. Kralik i. dr. pa so našli v njem bistroumnega in dobrohotnega ocenjevalca.

Francozi o Slovanih. Prva sta zbudila v Parizu zanimanje za slovanska vprašanja Čeh Jožef Frič in profesor slavistike na pariški „Sorbonni“ Louis Leger s knjigo „Bohême historique, pittoresque et litteraire“ pred štiriintridesetimi leti. Dolgo se o tem na Francoskem ni več podrobneje govorilo, dokler ni izdal A. Denis knjige „Fin de l'indépendance bohême“ in Louis Leger knjigo „Histoire de l'Autriche-Hongrie“, v kateri se je posebno oziral na slovanske narode. Oba Francoza sta dalj časa bivala v Pragi. Ko je v francoščini izšel dr. Kramača članek „Prihodnost Avstrije“, so se začeli Francozi bolj zanimati za avstrijske Slovane. Francoski publicist Andrée Chénadame je prepotoval Avstrijo in se natančneje poučil o naših razmerah. Pri tej priložnosti je bil tudi v Ljubljani. Izdal je na podlagi teh svojih poizvedeb spis „Evropa in avstrijsko vprašanje na pragu XX. stoletja“. Knjiga ima 355 strani in 14 zemljevidov. S Čehi posebej se bavi še spis Hipmanov „Les Tchèques au XIX. Siècle“.

Kapital in znanost. To se mora priznati ameriškim milijonarjem, da kažejo več smisla za znanost, kakor njihovi bratje po usodi v drugih delih sveta. Nič nenavadnega ni v Ameriki, da ustanovi kak milijonar vseučilišče, zvezdarno ali kak drug znanstveni zavod. Ni še dolgo, odkar je podaril Mr. John Rockefeller vseučilišču v Chicagi zopet 6 milijonov mark, vsega skupaj doslej 40 milijonov. Zdi se, da se med seboj kosajo, kdo bo dal več. Mnogo znanstvenih zavodov nosi ime svojih dobrotnikov. St. Gerard je podaril za „Gerard College“ 30 milijonov mark, Ch. Pratt za „Pratt-Institut“ 15 milijonov, John Hopkins za „Hopkins University“ 13 milijonov. Drexel je podaril „Institutu“ 13 milijonov, Stanford 11 milijonov, Cornell 6 milijonov, Vanderbilt 5 milijonov, Low za „Columbia University“ 4 milijone mark. — Treba torej samo še, da se kak slovenski milijonar v Ameriki navduši za znanost — pa imamo v Ljubljani vseučilišče!

Jurij Brandes, znani kritik in essayist, je praznoval 4. febr. svojo 60letnico. Izvrstno pozna novejšo slovstvo. Izmed Slovanov je najbolj naklonjen Poljakom. Rusov ne mara tako. Njegovi spisi so

sicer duhoviti, njegov slog krasen, a kot kritik ne stoji na krščanskem stališču. V Christianiji in v Stockholmu so priredili njemu na čast razne slovesnosti.

„Paternidad“, drama Sigismunda Pey-Ordeixa, znanega španskega katol. duhovnika in pisatelja, se je igrala v Barceloni. Sprejeta je bila z velikim navdušenjem. Pey-Ordeix je dosegel jako velik uspeh pri občinstvu. Med njegovimi knjigami je široko izven španskih mej znana „Crisis de la Compania de Jézus“.

Pavel Bourget o Sienkiewiczzu. Pisateljica razprave „Esseji o Henrik Sienkiewicz-u“ dr. med. Matilda Kobynierovna je vprašala pismo P. Bourgeta, kako mnenje ima o tem slavnem romanopiscu. P. Bourget je odpisal med drugim: „Jaz sem velik častivec Sienkiewiczev. Njegovo delo „Quo vadis?“ pa prištevam kot zgodovinski roman med mojstrska dela.“

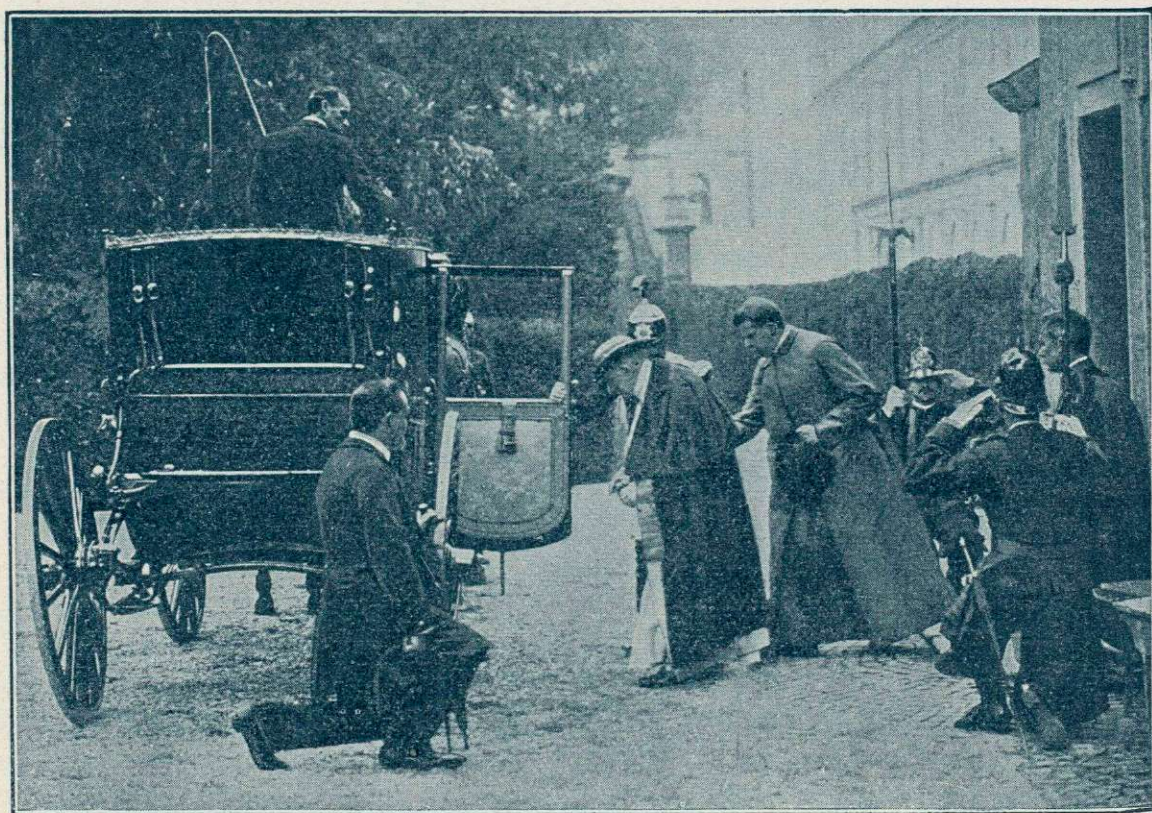
Stolp sv. Marka v Benetkah. Vsakega prijatelja umetniških spomenikov je globoko pretresla vest, da se je porušil svetovnoznani stolp sv. Marka v Benetkah. Kdorkoli je šel v solnčno Italijo, da občuduje tam slavna dela največjih umetnikov, nobeden ni zamudil ugodne priložnosti, da ne bi šel po zložnih poševnih hodnikih gori na ta 98 m visoki stolp, odkoder je imel prekrasen pogled na divno Venecijo z njenimi čarobnimi kanali in palačami, čez peščene lagune, čez sinjo Adrijo tja gori do belih triglavskih vrhov na eni, in čez bogato severno-italijansko planjavo na drugi strani. Lanski letnik „Dom in Sveta“ je na str. 339. prinesel njegovo podobo, kakor si ga videl od cerkve S. Maria della Salute z veličastno doževno palačo na desni, in s kraljevo palačo na levi strani. Začeli so ga zidati l. 888., dokončali so ga l. 1178. Bil je nema, a zvesta priča vsega beneškega zmagoslavja. Zdelo se je, da bo stal do konca sveta, a dne 14. julija letos, ob 10. uri dopoldne, se je nenadoma zgrudil v razvaline, ki so podrle pod seboj prekrasno Sansovinovo loggetto in precejšen del kraljeve palače z neprecenljivimi kipi in reliefi ter pokrili tretjino vsega trga sv. Marka z žalostno ruševino. Velika sreča je, da nista poškodovana cerkev in doževa palača — najdragocenejša bisera severne Italije, ki sta mu stala ob vznožju. Benečani ga hočejo postaviti iznova ravno takšnega, kakor je bil prej. Po celi Italiji zbirajo denar za zgradbo, ki je proračunjena z loggetto vred na 6 milijonov lir.

Anglež o Gabrielu d'Annunzio. Anglež Ouida je izdal pred kratkim zanimivo knjižico o italijanskih razmerah z naslovom „Critical studies“. V njej govori tudi o znanem pesniku Gabrielu d'Annunzio, kateri je pred enim mesecem prišel tudi v Trst in v Istro, povsod od Italijanov proslavljan kot pravi in pristni sin starih Rimljanov. Ouida vidi v Annunziu novega Boccaccia, ki je podoben svojemu vzoru ne le po talentu, ampak tudi po brezstidnosti. V ne-

sramnosti prekaša mnogokrat še Zolo. Italijanski jezik je nežen in v poeziji jako sramežljiv, a Annunzio mu dela silo. Tako se je vgloobil v tuja slovstva, da se njih vpliv pozna celo na njegovem slogu. Zato inostranec lažje umeva Annunziov jezik, kakor pa slog popolnoma narodnega Fogazzara. Njegova umetnost je večinoma igranje z besedami brez globokega pojmovanja prirode in ljudske duše.

Odkod ime Vlah, Lah? Z ozirom na naše vrstice na strani 64. t. l. nam piše prijatelj našega lista: Slovenščina ima v drugem razredu prve vrste korenski glagol *vlad*, sedanjik *vladem*, nedoločnik *vlasti*, regere, herrschen. Iz tega korena se izvaja z besedotvornim obrazilom *h* samostalniki *vlad-h*.

pomeni v češčini celo domovino, patria. *Svlasti*, *zlasti* pomenja „insbesondere“. Beseda *vlast*, *last*, je nastala iz korena *vlad*— z obrazilom *ts*, pred katerim se zobnik *d* izpreminja v *s* po znanem glasništvenem pravilu slovenskega jezika: „Zobnik pred zobnikom v s!“ Tako nastane *vlad-ts* *vlast* in z obrušenim korenskim *v*—*last*. Iz tega *vlasten*, *lasten*, proprius, eigen, *vlastnost*, *lastnost*, proprietas, Eigenheit, *vlastnina*, *lastnina*, proprium, peculium, Eigenthum, *vlastnik*, *lastnik*, dominus, Eigenthümer, *vlastiti*, *lastiti*, *povlastiti*, *polastiti*, sich zueignen, zu eigen machen. Dalje *oblast* z izpajenjem *v* za *b*, die Behörde, potestas, *oblastnik*, der Machthaber, *oblastvo* itd. Na isti način kakor

Papež Leon XIII. se odpelje na izprehod po vrtu.

Pred *h* pa zobnik *d* po glasništvenih pravilih našega jezika pravilno izpada, torej dobimo *vlah*, regens, der Herrschende. Polglasnik *ts* se je v novem jeziku izgubil, in tako imamo besedo *vlah* in po obrušenem korenskem *v*—*lah*. Torej, *vlah*, *lah*, der Herrschende, regens. — Kaj nam pa pripoveduje zgodovina o tem? Italijani in Kelti so bili svoj čas res vladajoče ljudstvo po naših deželah, in ljudstvo, kateremu so vladali, je govorilo jezik, ki ga imamo mi še danes. Pri drugih Jugoslovanih, posebno pri Srbih, pomenja beseda *vlah* pastirja, torej človeka, „vlada-jo čega čredi“. Iz korena *vlad* imamo še besede *vlast*, *last*, das Beherrsche, das Eigenthum, ki

vlah je nastalo v češčini lepo lastno ime *Kvěh*, Florus in narodno ime *Čeh*, častitljiv, časten, der Ehrenwerthe.

I. M.

Vulkanski izbruh na Martiniquu se je ponovil. Geolog Lacroix je sicer uradno poročal, da je ognjenik zopet miren, a ta se ni zmenil zato. Dne 9. julija se je dvignil črn dim iz ognjenika, plamteči bliski so švigali in slednjič je bruhnila ognjena lava iz gore, ki je vžgala razvaline st.-pierske. 25 minut je padalo kamenje s pepelom. Brzjavni kabel med New-Yorkom in Martiniquom se je pretrgal. Ekspedicija učenjakov, ki je preiskovala ognjenik Mont Pelée, se je srečno rešila.

Druga umetniška razstava v Ljubljani.

„Slovensko umetniško društvo“ vabi vse slovenske umetnike, da se udeležé druge umetniške razstave v Ljubljani, katera se otvori 15. septembra 1902 in se zaključi 15. oktobra 1902.

Pravila.

1. Umotvori naj se pošiljajo po železnici na „Slovensko umetniško društvo v Ljubljani“, in sicer pravočasno, da dospó v Ljubljano najkasneje 1. septembra. Umestno bi bilo, da se pošiljatev prej naznani.

2. Vsak umotvor mora imeti svoj poseben zaboj. Ker niti društvo niti železnica ne odškodujeta za poškodbe umotvorov, nastale vsled slabega zaboja in površnega opremljenja, zahteva društvo, da se pritrdi umotvor v močen zaboj z vijaki. Istotako mora biti pokrov zaboja pritrdjen z vijaki. Kipi, akvareli, pasteli pod steklom i. dr. morajo biti izdelani z mehkim materialom.

3. Na umotvoru mora biti listek z imenom in naslovom umetnika, naslov in cena

umotvora. Istotako mora biti v dotičnem zaboju prilepljen enak listek.

4. Dupošiljatev umotvorov prevzame umetnik na lastne stroške.

a) Odklonjeni umotvori se vrnejo takoj na stroške odpošiljavca.

b) Sprejeti umotvori se vrnejo tekom enega tedna po zaključku razstave na društvene stroške.

c) Vračajo se umotvori samo po železnici, in sicer do tiste postaje, ki je naznanjenemu naslovu umetnika najbližja.

5. Od prodanih umotvorov si pridrží društvo 10% režijskih stroškov.

6. Odpiranje zabojev se vrši v navzočnosti dveh za to izvoljenih oseb.

7. Društvo garantira za poškodbo umotvorov samo od časa sprejema od železnice do oddaje na železnico.

Za izbero umotvorov izvoli se jury, ki obstoji iz petih jurorjev in dveh namestnikov.

Odbor „Slovenskega umetniškega društva“.

Ivan Franke, ces. svetnik,
predsednik.

Rihard Jakopič,
tajnik.

Izdaja Kopitarjevega dopisovanja.

Pripravlja se popolna izdaja Kopitarjevega dopisovanja. Da se zbere gradivo kolikor mogoče popolno, obračamo se do vseh lastnikov Kopitarjevih in Kopitarja tičočih se pisem, da jih blagovolijo poslati bodisi v izvirniku ali pa v diplomatično natančnem prepisu v porabo gg. izdajateljema, dvornemu svetniku Jagiću in Ferd. Menčíku

(Wien, I., Josefsplatz, Hofbibliothek.) Pisma se bodo takoj, ko se bodo literarno presodila, z zahvalo vrnila lastnikom.

Na Dunaju, 9. julija 1902.

Za izdajatelja:

Z velespoštovanjem

Dr. Josip Mantuani.

Nove knjige.

Divji lovec. Narodni igrokaz s petjem v štirih dejanjih. — Spisal F. S. Finžgar. Ta krasna igra, ki je dosegla v ljubljanskem deželnem gledišču popolen in sijajen uspeh, izide v ponatisku s podobo: „Krista Rückova v ulogi Majde“. G. pisatelj je prepustil igro „Marijanišču“, oziroma upravnistvu „Dom in Sveta“, ki si je pridržalo vse pravice do igre. V dogovoru z g. pisateljem ima torej edino le upravnistvo „Dom in Sveta“ pravico, dovoljevati, da se igra uprizarja. Na to opozarjamo gg. prireditelje predstav. Cena lični knjigi je 1 K 40 v.

Gorenjski Slavček. Opera v treh oddelkih, zložil Anton Foerster. Izdala in založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani. — „Gorenjski Slavček“ je najobsežnejše in najdragocenejše glasbeno delo, kar jih je dosedaj izdala „Glasbena Matica“, in obsega 212 strani na veliki četrti. Namenjen je članom „Glasb. Matice“ kot književno darilo za leti 1900/01 in 1901/02. Za nečlane in v knjigarnah stane 12 K.

Na novih potih. Almanah. Izdala slovenska mladina. — Tiskal R. Šeber v Postojni. Založili izdavatelji. 1902. 80, 202 str.

Podobarski in pozlatarski atelje
Andrej Rovšek v Ljubljani

Kolodvorske ulice št. 20.

v hiši gospé
Wessner-jeve

se priporoča preč.
duhovščini in cer-
kvenim predstojni-
štvom v naročila za
izvrševanje vsako-
vrstnih strogo
umetniško iz-
vršenih

lesenih

oltarjev

v raznih slogih

kipov

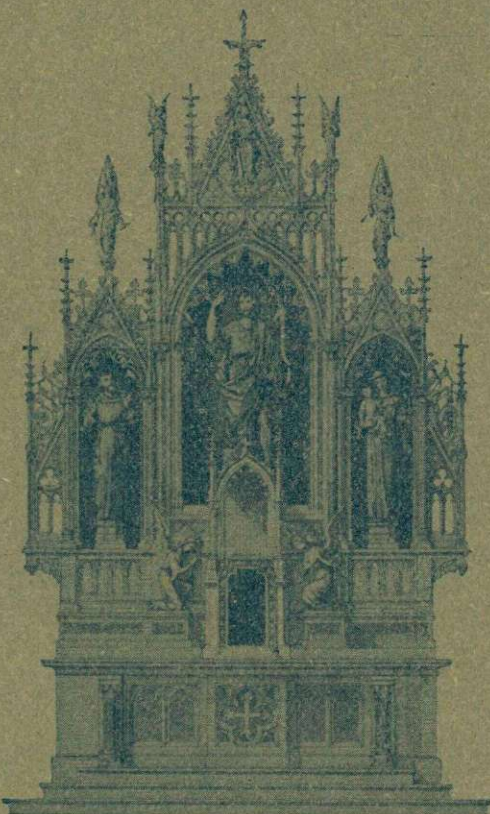
in svetniških soh
iz kamena, gipsa
ali lesa itd.

Oltarne skupine
iz
različnega materiala

Priznana umetniško
dovršena dela!

Priznalna pisma
so na razpolago!

Domača tvrdka!

Ana Hofbauer

zaloga cerkvene
obleke, orodja in
posode

v Ljubljani,
Wolfave ulice 4

se priporoča prečastiti duhovščini,
cerkvenim predstojništvom in do-
brotnikom v naročila iz zaloge in v ročno
izdelovanje bander, baldahinov, plaščev,
kazul, pluvialov, dalmatik, velumov, alb,
koretjev, prtov, sploh vsega, kar se rabi pri
službi božji in obrednih opravilih.

Zagotavlja pošteno postrežbo, prosi, da se gg. naročniki blago-
volé ozirajo na domačo tvrdko, katera tudi prevzema vsa-
kršna prenavljanja in popravilja.

Ceniki so na razpolago, cene vseskozi nizke.

**Najboljše in najcenejše
tamburice!**

Slavnemu p. n. občinstvu pripo-
ročam svoje solidno izdelane tam-
burice, ki odgovarjajo vsem za-
htevam, po izredno nizki ceni kot
nikjer drugje.

Priporočam na upogled svoje ob-
širne cenike, ki jih dopošljem vsa-
komur franko in zastonj.

Velespoštovanjem

Šimo Habianec

Preloščica, pošta Topolovac pri Sisku.

JOSIPA BRANDL
zavod za izdelovanje orgel v Mariboru

na Štajerskem se najuljudneje priporoča v
izdelovanje orgel vsakršne velikosti naj-
boljšega zistema.

Od leta 1893. je tvrdka postavila že 23 del, mej
temi z dvema manualoma: v novi frančiškanski cerkvi
v Mariboru s 34 spremeni, v Varaždinu 20, Čadramu 16,
Mariji v Pušcavi 16, Ljutomeru 14, Št. Petru pri
Radgoni 12 in Požegi v Slavoniji z 12 spremeni. Pri-
znalna pisma o izvršenih delih na željo vsakomur na
vpogled. — **Prenavljanja in popravila najcenejša.**

FR. ČUDEN Ljubljana, Mestni trg
št. 25, npr. mestni hiši

urur in juvelir

priporoča prečastiti du-
hovščini in sl. občin-
stvu največjo svojo
zalogo najraznovrst-
nejših zlatih, srebr-
nih in nikelnastih

žepnih ur

stenskih ur in ur
z nihalom, budil-
nic in ur z godbo,
visečih in na stojalih.

Največja zaloga

bicikljev

najboljših sistemov in
iz najslavitejših tvornic
pod jamstvom.

Zaloga

šivalnih strojev
iz najboljših tvornic

Poprave vseh naštetih pred-
metov in prenavljanja
izvršujemo točno in po ceni.

Najprimernejše darilo pridnim
učencem koncem šolskega
leta so

„MARJETICE“

nabrane nežni mladini.

Uredil in založil Alojzij Merhar.

CENA:

V platno vezane 1 K 10 v., kartonirane 80 v.,
broširane 60 v.

Po istih cenah se dobijo tudi še

„POMLADNI GLASI“

VI.—X. letnik.

Naročajo se: Jern. Podbevšek,
bogoslavci v Ljubljani.

